

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÇİN HALK CUMHURİYETİ' NİN “MÜDAHİL
OLMAMA” SİYASETİ KAPSAMINDA AFRIKA
DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLERİ - SUDAN ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İzzet Soner AYHAN

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Enstitü Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Salih BAYRAM

HAZİRAN-2014

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÇİN HALK CUMHURİYETİ' NİN “MÜDAHİL
OLMAMA” SİYASETİ KAPSAMINDA AFRIKA
DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLERİ - SUDAN ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İzzet Soner AYHAN (117207005)

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Bu tez/....../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İzzet Soner AYHAN

12.06.2014

ÖNSÖZ

Günümüzde uluslararası siyasi ve ekonomik dengeler ve bu dengelerde meydana gelen değişimler insanların hayatlarını doğrudan etkiler hale gelmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti günümüzde Dünya'nın en büyük ekonomisi sıralamasında ABD'den sonra ikinci, dış ticaret hacminde ise ABD'yi geride bırakarak birinciliğe yükselmiştir. ÇHC halen eğitim amaçlı kullandığı bir uçak gemisine ek olarak başka bir uçak gemisinin inşasını sürdürmekte ve yakın gelecekte 2 adet daha uçak gemisinin inşasını planlamaktadır. Özellikle askeri alandaki bu gelişmeler, ÇHC'nin sadece ekonomik bir güç olarak değil, hem ekonomik hem de askeri güce sahip küresel ölçekli bir süper güç olmak isteğinin açık göstergeleridir. ÇHC'nin günümüzdeki bu yükselişi uluslararası siyasi ve ekonomik dengeler üzerindeki doğrudan etkisi nedeni ile önemlidir.

ÇHC'nin yeni bir küresel bir güç olarak yakın coğrafyası dışında etkisinin güçlü olarak hissedildiği bölgelerin başında Afrika gelmektedir. Bu nedenle ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkilerin gelişimi, ÇHC'nin gelecekte seyredebileceği gelişim seyrini göstermesi açısından önemlidir ve bu nedenle bu çalışmanın konusu olarak seçilmiştir. Yine bu ilişkilerin gelişiminde önemli bir rol oynayan ÇHC'nin "müdahil olmama" politikası bu çalışmada incelenen önemli konulardan birisi olmuştur. Bu çalışma ile günümüzde ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkilerin gelişiminin analiz edilmesine yönelik olarak ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalara katkıda bulunabilmeyi ümit ediyorum.

40 Yaşını geçmiş bir yüksek lisans öğrencisi olarak, bana çok istediğim Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans yapma şansını sağlayan değerli Hocam Prof. Dr. Kenan DAĞCI'ya teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bu çalışmanın gerçekleşmesinde, tez danışmanım olarak pozitif tutumu ve yaptığı önemli yönlendirmeler ve düzeltmelerle bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan çok değerli Hocam Yrd. Doç. Dr. Salih BAYRAM'a özellikle teşekkür ederim. Bu çalışmanın gerçekleşmesi süresince sıklıkla ihmal ettiğim sevgili eşim Özlem ve kızlarım Aslı ve Ada'ya sabırlarından dolayı özel olarak teşekkür ederim.

İzzet Soner AYHAN

07 Haziran 2014

İÇİNDEKİLER

BEYAN	ii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÖZET	x
SUMMARY	xi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: ÇHC'İN SAHRA ALTI AFRİKALI DEVLETLER İLE İLİŞKİLERİ	10
1.1. İlişkilerin 2000 FOCAC Öncesi Tarihi Gelişimi.....	10
1.2. İlişkilerin 2000 FOCAC Sonrası Tarihi Gelişimi.....	16
1.3. Sudan ve Güney Sudan ile İlişkilerinin Günümüze Kadarki Tarihsel Gelişimi	26
1.3.1 Darfur Krizi.....	30
1.3.2 Güney Sudan'ın Sudan'dan Ayrılması	32
1.3.3 Güney Sudan İçindeki çatışmalar	36
BÖLÜM 2: ÇHC'İNİN “MÜDAHİL OLMAMA” SİYASETİNİN SAHRA ALTI AFRİKA DEVLETLERİ İLE OLAN İLİŞKİLERE ETKİLERİ.....	38
2.1. “Müdahil Olmama” Politikasının Dayandığı Siyasi temeller	38
2.2. “Müdahil Olmama” Politikasının Sahra Altı Afrika Devletleri ile Olan ilişkilere Etkileri ..	39
2.3. ÇHC'nin “Müdahil Olmama” Politikası Kapsamında Sudan ve Güney Sudan ile olan ilişkilerinin Gelişimi	43
2.3.1. ÇHC'nin Sudan ile İlişkileri	44
2.3.2. ÇHC'nin Güney Sudan ile İlişkileri.....	48
BÖLÜM 3: ÇHC'İNİN “MÜDAHİL OLMAMA” SİYASETİNE GELEN ELEŞTİRİLER VE TEPKİLERİN SUDAN ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN ANALİZİ.....	50
3.1. Batı'dan Gelen Eleştiriler ve Tepkiler	50

3.1.1. ÇHC'nin Afrika'daki Ekonomik ve Siyasi Reformların Önünde Engel Teşkil Etmesi.....	51
3.1.2. Batı'nın ÇHC'nin Afrika'daki Otoriter Devletlere Sağladığı Silah Desteği ve Darfur Konusundaki Eleştirileri.....	52
3.1.3. ÇHC'nin Sudan'a Desteği ve Darfur Konusunda Batı Kamuoyundan Gelen Tepkiler	53
3.2. Afrika İçinden Gelen Eleştiriler ve Tepkiler.....	54
3.2.1. Afrika İçinden Gelen Olumlu Eleştiriler ve Tepkiler.....	57
3.2.2. Afrika İçinden Gelen Olumsuz Eleştiriler ve Tepkiler	59
3.3. Gelen Eleştiriler ile İlgili Olarak ÇHC Yetkililerinden Gelen Açıklamalar	62
3.3.1. ÇHC: Siyasi Reformlar Dıştan Zorlamayla Değil İçten Gelmeli.....	62
3.3.2. ÇHC: “Dış Politikada Sorunların Çözümünde Karşılıklı Diyalog Ekonomik ve Siyasi Yapıtlımlardan Daha Etkilidir”	64
3.3.3. ÇHC: “Müdahil Olmama” Politikasına Getirilen Eleştiriler Tek Taraflı.....	65
BÖLÜM 4: ÇHC'NİN AFRIKA'DA UYGULADIĞI “MÜDAHİL OLMAMA” POLİTİKASINI ETKİLEYEN ETKENLER VE GÖZLENMEYE BAŞLANAN DEĞİŞİKLİKLER.....	67
4.1. “Müdahil Olmama” Politikasını Etkileyen Faktörler.....	67
4.2. “Müdahil Olmama” Politikasında Gözlemlenmeye Başlanan Değişiklikler	69
4.2.1. ÇHC'nin Afrika'daki Çatışmaların Çözümünde Artan Arabuluculuk Faaliyetleri ve Aktif Dış Politikası.....	69
4.2.2. ÇHC'nin Afrika'daki Barış Gücü Faaliyetlerine Artan Katkısı	72
SONUÇ ve ÖNERİLER	75
KAYNAKLAR	80
ÖZGEÇMİŞ.....	88

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFRICOM	: United States Africa Command (Amerika Birleşik Devletleri Afrika Karargahı)
AIDS	: Acquired Immunodeficiency Syndrome (Kazanılmış Bağışıklık Eksikliği Sendromu)
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BP	: British Petroleum (Britanya Petrolleri)
CNPC	: China National Petroleum Corporation (Çin Milli Petrol Şirketi)
FNLA	: National Front for the Liberation of Angola (Angola'nın Bağımsızlığı için Ulusal Cephe)
FOCAC	: Forum on China and Africa Cooperation (ÇHC Afrika İşbirliği Forumu)
GNPOC	: Greater Nile Petroleum Operating Company (Büyük Nil Petrol Şirketi)
JEM	: Justice and Equality Movement (Adalet ve Eşitlik Hareketi)
LIBOR	: London Interbank Offered Rate (Londra Bankalar Arası Faiz Oranı)
MINUSMA	: United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (Birleşmiş Milletler Mali Çok Boyutlu İstikrarlaştırma Görevi)
MPLA	: People's Movement for the Liberation of Angola (Angola'nın Bağımsızlığı için Halk Hareketi)
NEPAD	: The New Partnership for Africa's Development (Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık)
NISAT	: Norwegian Initiative on Small Arms Transfers (Norveç Küçük Silah Ticareti İzleme Girişimi)
ONGC	: Oil and Natural Gas Corporation (Hindistan Petrol ve Gaz Şirketi)
SAA	: Sahra Altı Afrika
SLA	: Sudan Liberation Army (Sudan Özgürlük Ordusu)

UNAMID : African Union – United Nations Hybrid Operation in Darfur (Afrika Birliği – Birleşmiş Milletler Darfur Ortak Operasyonu)

UNITA : National Union for the Total Independence of Angola (Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik)

vd. : ve diđerleri

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: ÇHC ile Afrika Arasında 2000 ile 2011 Yılları Arasındaki Ticaret Artışını Gösteren Grafik.....	6
Şekil 2: Sudan ve Güney Sudan'ın 2011 Yılında Ham Petrol İhracatı Gerçekleştirdikleri Ülkeleri Gösteren Grafik.....	29
Şekil 3: Sudan'ın Darfur Bölgesini Gösteren Harita.....	31
Şekil 4: Sudan ve Güney Sudan'daki Petrol Bölgelerini Gösteren Harita.....	35

Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Çin Halk Cumhuriyeti'nin "Müdahil Olmama" Siyaseti Kapsamında Afrika Devletleri ile İlişkileri - Sudan Örneği	
Tezin Yazarı: İzzet Soner Ayhan	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Salih BAYRAM
Kabul Tarihi:	Sayfa Sayısı: XI (ön kısım) + 89 (tez)
Anabilimdalı: Uluslararası İlişkiler	Bilimdalı: Uluslararası İlişkiler
<p>Küresel bir güç olma yolunda hızlı adımlarla yürüyen Çin Halk Cumhuriyeti, zengin doğal kaynaklara ve hızla artan genç ve büyük bir nüfusa sahip olan Afrika ile ilişkilerini hızla geliştirerek çok kısa bir sürede diğer batılı devletleri geride bırakmış ve Afrika'nın en büyük ticari ortağı haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı ÇHC'nin özellikle Sahra Altı Afrika devletleri ile olan ticari, siyasi ve ekonomik ilişkilerinin kendisi ve Afrika devletlerinin gelişimi için olan stratejik önemini ortaya koymak ve ÇHC'nin "Müdahil Olmama" politikasının özellikle Sahra altı Afrika devletleri ile olan ilişkileri gelişimi üzerindeki etkisini Sudan örneği üzerinden analiz etmektir. Çalışmanın diğer bir amacı yine Sudan örneği üzerinden ÇHC'nin Afrika devletleri ile olan ilişkilerinde uyguladığı "Müdahil Olmama" politikasını sürdürmesini etkileyebilecek etkenleri analiz etmektir. Bu kapsamda öncelikle ÇHC ve Afrika devletleri arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişimi, ÇHC'nin "Müdahil Olmama" politikasının ilişkilere etkileri ve bu politikaya gelen eleştiriler incelenmiştir. Çalışmada ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkiler "güney-güney işbirliği" penceresinden incelenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ÇHC'nin, büyüyen ekonomisini, Afrika'da her geçen gün artan yatırımlarını ve "sorumluluk sahibi bir süper güç" olarak gittikçe önem kazanmaya başlayan uluslararası imajını korumak adına "müdahil olmama" politikasının uygulamasında esnekliklere gitmeye başladığı ve özellikle çıkarlarının yoğunlaştığı bölgelerde daha müdahaleci bir dış politika izlemeye başladığı sonucuna varılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Sahra Altı Afrika, Müdahil Olmama, Gelişen İlişkiler	

Yalova University, Institute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: China's Relations with Africa Within Its "Non-Interference" Policy - The Case of Sudan	
Thesis Author: İzzet Soner Ayhan	Advisor: Yrd. Doç. Dr. Salih BAYRAM
Date of Acceptance:	Total Number of Pages: XI (pre text) + 89 (main body)
Department: International Relations	Field of Study: International Relations
<p>China, the new rising global power of the World, has developed its relations with African countries in a relatively short time and by surpassing the USA, has become the number one trading partner of Africa. Africa is a huge continent home to almost one billion people and rich natural resources. This study aims to emphasize the strategic importance of the relations between China and African countries and furthermore to analyze the effect of China's "non-interference" policy on the development of relations by studying China-Sudan relations as an example case. In addition, this study also aims to analyze the factors that may affect or shape China's future practice of its "non-interference" policy in Africa. Accordingly, the development history of relations between China and Africa, the effect of China's "non-interference" policy on the relations, reactions to China's "non-interference" policy and factors that may shape the future of China's "non-interference" policy have been analyzed. This study examines the relationship between China and African countries from a "south-south" cooperation point of view. The study concludes that China has started to apply more flexibility in the practice of its "non-interference" policy, mostly due to its increasing interests in the continent and its desire to strengthen China's image as a global responsible super power.</p>	
Keywords: China, Sub Saharan Africa, Non-Interference, Developing Relations	

GİRİŞ

Çin ulusal ajansına ait insansız ay araştırma robotu “Yutu”nun Ay yörüngesindeki modülden ayrılarak Ay yüzeyine “yumuşak” inişini başarı ile gerçekleştirdiği 14 Aralık 2013 tarihi Çin’in modern tarihi için olduğu kadar Dünya için de önemli günlerden biridir. Çin Ulusal Uzay Kurumunun gerçekleştirdiği bu başarı ile Çin, ABD ve Sovyetler Birliğinin ardından Ay’a bir uzay aracını “yumuşak” inişle indirmeyi başarabilen 3. ülke olmuştur. Yutu’nun 1976’da Ay’a yumuşak iniş gerçekleştiren Sovyetler Birliği’ne ait Luna 24’den sonra Ay yüzeyine bu şekilde inişi gerçekleştiren ilk uzay aracı olması gerçeği Çin’in elde ettiği bu başarıyı çok daha önemli kılmaktadır. (David; 05.02.2014)

Uzay araştırmaları çoğu zaman görünürde bilimsel amaçlar ile yapılsa da bu araştırmalar sonucu elde edilen başarılar araştırmaları gerçekleştiren devletler için çok önemli itibar kaynaklarıdır. Uzay araştırmaları ileri teknoloji gerektiren çok pahalı girişimlerdir. Devletler özellikle uzay araştırmaları ile Dünya’ya sahip oldukları teknolojik, ekonomik ve hatta askeri güçlerini gösterme imkânı bulurlar. Çin, 14 Aralık 2013 tarihinde elde ettiği başarı ile artık sadece ucuz işgücüne sahip 2.kalite malların üretildiği bir üretim merkezinden ibaret olmadığını net bir şekilde göstermiştir. Çin elde ettiği bu başarı ile Dünya’ya ve daha önemli olarak belki de en önemli rakibi ABD’ye teknolojik, ekonomik ve hatta askeri alanda ne kadar gelişme kaydettiğini somut bir örnekle gösterme imkânı bulmuştur.

Çin’i gelecek 10 yıl boyunca yönetecek olan yeni lideri Xi Jinping, 12. Ulusal Halk Kongresinde “Çin Rüyası”nın tarifini řu şekilde yapmıştır:

“Her bireyin, devletin bir hayali rüyası vardır. Çin’in de var. Küresel manada yeniden doğuştur bu. Çin milleti, Çin Rüyasının yeniden doğuşunu gerçekleştirmeye muktedirdir. Çin ulusu, rüyasını gerçekleştirme hedefi doğrultusunda kendi yolunu çizecektir”. (Çevikalp, 2013: 42)

Özellikle 2013 yılındaki lider komünist parti kongresindeki yönetim kadrosunun değişiminden sonra yeni yönetimce sıklıkla telaffuz edilmeye başlanan “Çin Rüyası”, Çin’in tarih sahnesinde yeniden yükselmesinin ve artık sadece bölgesel bir güç olarak kalmayıp küresel bir güç olma isteğinin ve kararlılığının net ve kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde ilanıdır.

Çin Şubat 2011’de Japonya’yı geride bırakarak ABD’den sonra Dünya’nın en büyük 2. ekonomisi olmuşsa da kendi içinde halen birçok siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunla karşı karşıyadır. Bununla birlikte bu sorunlar Çin’in şehirleşme, altyapı ve askeri alan da dâhil olmak üzere hemen her alanda hızla büyümesini ve gelişmesini durdurmamıştır. 2012 yılında Dünya’da nüfusu 1 milyonun üzerindeki şehirlerden 9’u ABD’de, 35’i Avrupa Birliği ülkelerindeyken 102’si Çin’deydi. Bu sayının 2025 yılına gelindiğinde 2 katına çıkması beklenmektedir. Benzer şekilde bir refah göstergesi de olan araba satışları incelendiğinde 2012 yılında ABD, Kanada ve Meksika’da toplam 14 Milyon, Batı Avrupa’da 13 milyon, Japonya’da 5 milyon, Hindistan’da 2,5 milyon yeni araç satılırken aynı yıl Çin’de 17 milyon yeni araç satılmıştır. (BBC; 06.02.2014)

ÇHC sadece ekonomisini ve altyapısını geliştirmekle kalmayıp hızlı bir şekilde ordusunu da modernize etmekte ve güçlendirmektedir. ÇHC, Sovyetler Birliği yapımı mevcut 1 adet konvansiyonel uçak gemisine ilave olarak 2020 yılına kadar 4 yeni uçak gemisi daha inşa etmeyi planlamaktadır. Yeni uçak gemilerinin Çin tersanelerinde inşa edilecek olması ve ikisinin nükleer silah kullanma kapasitesine sahip olacak olması önemlidir. Askeri harcamalar incelendiğinde 2012 yılında ABD’nin 682 Milyar Dolarlık askeri harcamasına karşılık Çin’in 166 Milyar Dolarlık askeri harcaması arasında halen çok büyük fark var gibi algılanabilir. Ancak burada önemli olan nokta, ABD’nin 2011 yılındaki bütçe görüşmelerinden sonra kesintiye gitme kararına uygun olarak 2012 yılında bir önceki yıla göre %6 oranında kısıntıya gitmesi gerçeğine karşın ÇHC’nin askeri harcamalarının 2012 yılında %12 arttırması gerçeğidir. (İkiz, 06.02.2014) Çin 2000 yılında 14,6 milyar Dolar askeri harcama yaparken 2012 yılına gelindiğinde askeri harcamalarını 10 kattan fazla arttırarak 166 milyar dolara çıkarmıştır. ABD içinde bulunduğu finansal sorunlar nedeniyle askeri stratejilerini değiştirmek zorunda kalmıştır. Pentagon gelecek 10 yıl içinde savunma bütçesinde 450 Milyar Dolarlık tasarruf yapmayı hedeflemektedir. (BBC; 07.02.2014) ABD’nin yeni odak noktası Asya Pasifik bölgesidir ve yeni askeri yapılanmasını “bu bölgede güçlenen askeri bir oyuncuyu kuşatma kapasitesine sahip bir ordu” kurmak üzere belirlemiştir. Resmi belgelerde bu askeri oyuncunun hangi devlet olduğu belirtilmemekteyse de bu devletin Çin olduğu birçok askeri uzman tarafından açık şekilde ifade edilmektedir. (BBC; 07.02.2014) Muhtemeldir ki 2020 yılına geldiğimizde Dünya okyanuslarında sadece 2 büyük donanma olacaktır. Bunlardan birisi ABD ve diğeri de Çin donanması olacaktır

Günümüzde Çin trilyon dolarlık döviz rezervleri ile Dünyada önemli bir yatırımcı devlet haline gelmiştir. ÇHC' nin sadece Afrika'daki doğrudan yatırımı 2012 yılında 14,7 Milyar doları aşmıştır. (The Economist; 07.02.2014) Bu yatırımlar birçoğu genç işsizler sorunu ile uğraşmakta olan Afrikalı devletler için yeni iş kapıları ve daha az işsizler ordusu anlamına gelmektedir. ÇHC, ayrıca birçok Afrika devletine finansal krediler vererek birçok Afrika devletinin yine en önemli sorunlarından olan altyapı ve enerji projelerinin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Sadece 2007 yılında Çin'in Afrika devletlerine sağladığı kredi miktarı 8,1 Milyar Dolar olmuştur. Bu aynı yıl Dünya Bankasının Afrika devletlerine sağladığı 2,3 Milyar Doların çok üstündedir. (Masud vd., 2013) Joseph Nye “yumuşak gücü” tarif ederken, bir ülkenin diğer devletlere kendi istekleriyle istediği kararları aldırma gücünün sadece o devletin sahip olduğu ekonomik güce değil, sahip olduğu kültürel, siyasi değerlerle beraber dış politikasına da bağlı olduğunu belirtmektedir.(Thompson; 2005) Bu açıdan bakıldığında ÇHC, her ne kadar büyük bir ekonomik güce sahip olsa da henüz ABD veya diğer gelişmiş batılı devletler kadar kültürel ve siyasi değerlerini küresel boyutta Dünyaya sunamamıştır. Bununla birlikte ÇHC, on yıllardır Dünya Bankası, IMF ve diğer uluslararası finans kurumları tarafından Afrika devletlerine koşulan çeşitli siyasi veya ekonomik koşullar nedeniyle bir türlü gerçekleştirilemeyen temel altyapı projelerinin gerçekleştirilebilmesi için Afrika devletlerine sağladığı finansal yardımlarla ve kredilerle özellikle Sahra Altı Afrika'da her geçen gün “yumuşak gücü”nü arttırmaktadır.

Çin ekonomik olarak büyürken ve Dünyaya açılırken aynı zamanda askeri gücünü de büyük bir hızla modernize etmekte ve geliştirmektedir. Çin artık sahip olduğu ekonomik güce ilave olarak askeri gücü de bulunan ve gerektiğinde askeri gücünü de kullanmaktan çekinmeyecek olan bölgesel değil küresel bir güç olma yolundadır. Çin'in başında bulunan Xi Jinping'in konuşmalarında sıklıkla belirttiği “Çin Rüyası - küresel manada yeniden doğuş” ile bu durum açıkça işaret edilmektedir

Yapmış olduğum çalışmanın konusu olan ÇHC'nin Afrika ile olan ilişkileri ve “non interference” (müdahil olmama) siyaseti ÇHC'nin gerçekleştirmek istediği “Çin Rüyası” göz önüne alındığında önem kazanmaktadır. Günümüzde Afrika kıtası 55 devlete ve büyük çoğunluğu 18 yaşından genç olan 1 milyardan fazla insana ev sahipliği yapmaktadır. Coğrafi olarak Afrika kıtası Çin, ABD ve Avrupa'nın toplamından daha

büyüktür. Afrika birçok yeraltı ve yer üstü kaynaklarına sahip olduğu gibi hızla artan ve geliri artmaya başlayan genç nüfusu ile büyük bir üretim ve tüketim kapasitesine sahiptir. Günümüzde özellikle “Sahra Altı” olarak adlandırılan 48 Afrika devleti ile olan ticari, ekonomik, siyasi ve askeri ilişkileri ÇHC için stratejik öneme sahiptir. 1991 Yılından beri ÇHC Dış İşleri Bakanlarının her yıl ilk yurtdışı gezilerini Afrika ülkelerine yapmaları tesadüfi değildir. (Brautigam, 2009:133) ÇHC Afrika devletleriyle olan ilişkilerine batılı devletlerden çok daha fazla önem ve saygı göstermektedir. Ancak bu sebepsiz değildir; ÇHC liderleri, ülkelerinin bölgesel bir güç olmaktan küresel bir güç olmaya dönüşmesinde Afrika devletleri ile olan ilişkilerinin hayati rol oynayacağını farkındadırlar. ÇHC, Afrikalı devletlerle olan ilişkilerine ve Afrika’da kendisine sadık dostlar edinmeye 1949 yılında kurulmasından itibaren büyük önem vermiş ve çaba göstermiştir. Ancak bu çabalarının sonucunu almıştır. Daha önce nasıl ki Çin Halk Cumhuriyetinin 1971 yılında Tayvan yerine Birleşmiş Milletlerde daimi üye olmasını sağlayan oyların önemli bir bölümü Afrika devletlerinin oyları olmuştusa, yine Dünya Ticaret Örgütüne girişini ve 2008 Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmasında Sahra Altı Afrika Devletlerinin desteği önemli rol oynamıştır. Büyüyen Çin’in Xi Jinping’in bahsettiği “Çin Rüyası’nı” gerçekleştirmesi büyük oranda Afrika devletleri ile olan ilişkileri ve bu ilişkiler sayesinde sağlanacak enerji, ekonomik kaynaklar ve ticaret sayesinde olacaktır.

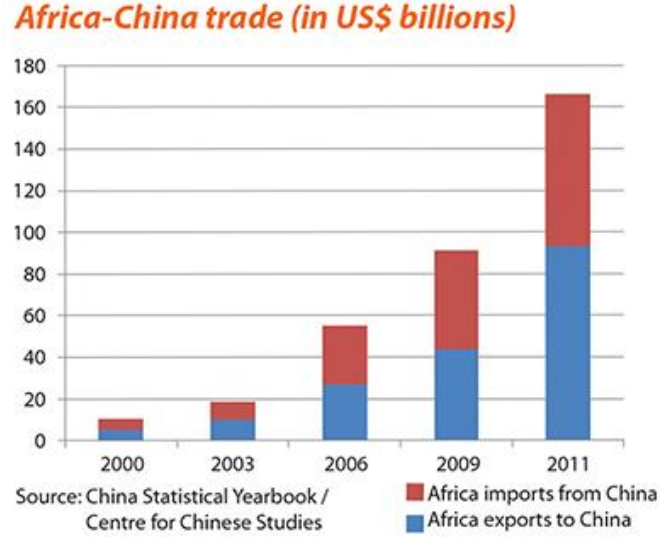
Çin’in enerji tüketimi ve dolayısıyla enerji ihtiyacı zenginleşen orta sınıfının talebiyle artan araba satışları ve büyüyen ekonomisi nedeniyle her geçen gün artmaktadır. 2011 Yılında ÇHC toplam enerji ihtiyacının %69 unu kömürden, %18 ini petrolden, %6 sı hidroelektrik santrallerden ve %4 ünü doğal gazdan ve %2 sini nükleer enerji ve diğer yenilenebilir kaynaklardan sağlamıştır. (EIA; 08.02.2014) Kömür halen ÇHC’nin temel enerji kaynağı olsa da ÇHC özellikle son yıllarda yükselen orta sınıfı ve hızla artan araç satışı nedeniyle petrol ihtiyacı da hızla artan bir ülke olmuştur. ÇHC halen Dünyanın en büyük otomobil pazarıdır ve sadece 2014 yılının ilk iki ayında Çin’de 3,2 milyon yeni araç satılmıştır. Satılan bu araçların %95’i otomobil sınıfındadır. (China Daily; 08.02.2014) ABD Ulusal Enerji Dairesince yayınlanan ve 2013 yılındaki en büyük petrol ithalatçısı ülkeleri gösteren grafikte günde 6,6 milyon varil petrol ithalatı ile ABD başta yer alırken ÇHC 6,2 milyon varillik günlük petrol ithalatı ile ABD’nin hemen arkasında yer almıştır. ÇHC’ni günlük 2,7 milyon varil ile Hindistan ve arkasından 2,3

milyon varil günlük petrol ithalatı ile Güney Kore izlemiştir. ABD Ulusal Enerji Dairesince yapılan çalışmalar sürekli artan petrol ihtiyacı nedeniyle ÇHC'nin 2014 yılında ABD'yi geride bırakarak Dünyanın en büyük ham petrol ithalatçısı olacağını göstermektedir. (EIA; 08.02.2014)

ÇHC özellikle petrol bağımlılığının önüne geçmek için petrol ithal ettiği ülkeleri çeşitlendirmeye çalışmakta ve petrol ithal ettiği Ortadoğu ülkelerine ilave olarak Afrika devletlerinden de petrol ithal etmektedir. Çin halen ithal ettiği ham petrolün büyük bölümünü Ortadoğu'dan sağlamaktadır. 2013 yılında ÇHC petrol ihtiyacının %52'sini Ortadoğu'ndan sağlarken %23 ünü Afrika'dan karşılamıştır. (EIA; 08.02.2014) Günümüzde Suudi Arabistan ve Angola Çin'in en büyük ham petrol tedarikçileridir. Yapılan araştırmalar Sahra Altı Afrika bölgesinde 62,6 Milyar varil petrol rezervi bulunduğunu göstermektedir. Sadece 2012 Yılında Dünya petrol üretiminin %7'si Sahra altı Afrika'da yapılmıştır.(EIA; 08.02.2014) Çin çeşitli yeni antlaşmalarla ve yatırımlarla ham petrol ihtiyacının daha büyük bir bölümünü Sahra altı Afrika'dan karşılamayı hedeflemektedir.

SAA'nın (Sahra Altı Afrika) ÇHC için olan diğer bir önemi Afrika'nın artan genç nüfusu ve yeni gelişmekte olan orta sınıfı ile mamul Çin malları için çok büyük bir pazar olmasıdır. 2000 Yılında Çin devletinin girişimleriyle ilk FOCAC (Forum On China Africa Cooperation) konferansının gerçekleştirilmesiyle beraber ÇHC ve Sahra Altı Afrika devletleri arasındaki ticarete muazzam bir artış meydana gelmiştir. 1999 Yılında FOCAC'ın kurulmasından önce karşılıklı ticaret sadece 2 Milyar dolarken 2007 yılında 40 Milyar Dolara ve 2010 yılında 114 Milyara ulaşmıştır. (Masud vd., 2013) ÇHC 2013 yılı itibarıyla 166 Milyar doları aşan ticaret hacmiyle Afrika'nın en önemli ticari ortağı haline gelmiştir. (The Economist; 07.02.2014) Bu ticaret hacminin ihracat ve ithalat arasında yaklaşık yarı yarıya paylaşılmış olması çok önemlidir çünkü aralarındaki ticaretin tek taraflı bir ticaret olmadığını, Çin'in de aldığı ham maddeler karşılığında özellikle mamul ürünlerini Sahra Altı Afrika'ya ihraç ettiğini göstermektedir.

Şekil 1: ÇHC ile Afrika Arasında 2000 ile 2011 Yılları Arasındaki Ticaret Artışını Gösteren Grafik

Kaynak: (Cisse; 12.03.2014)

ÇHC'nin Afrika devletleri ile olan ilişkilerinde “non interference” prensibi ilişkilerin gelişiminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle doğru bir şekilde incelenmesi ve analiz edilmesi çok önemlidir. Türkçeye “müdahil olmama” olarak çevirebileceğimiz “non-interference” prensibini uygulamakta olan ÇHC, Afrika devletleri ile karşılıklı ticari ve ekonomik ilişki kurarken veya herhangi bir kredi veya finansal yardımda bulunurken tek bir şart koşmaktadır. “Tek Çin” olarak adlandırabileceğimiz bu şart Çin Halk Cumhuriyeti ile herhangi bir ticari veya ekonomik işbirliği kurmak isteyen devletin resmi Çin devleti olarak sadece Çin Halk Cumhuriyetini kabul etmesi ve Tayvan'ı tanımaması koşuludur. Günümüzde 50 Afrika Devleti Çin Halk Cumhuriyetini tek Çin devleti olarak tanıırken sadece 4 Afrika devleti Tayvan'ı Çin devleti olarak tanımaktadır. Bunlar Burkina Faso, Gambiya, Svaziland ve Demokratik Sao Tome ve Principe cumhuriyetidir. (Grimm ve Kim, 2013; 08.02.2014) ÇHC, “Tek Çin” koşulu dışında karşı tarafa herhangi bir siyasi koşul dayatmamakta ve iç işlerine karışmamaktadır. ÇHC muhatap olarak insan hakları karnesi ne kadar kötü olursa olsun karşısındaki resmi hükümeti muhatap almaktadır. ÇHC'nin ikili ilişkilerde temel aldığı bu prensip batılı devletlerce çokça eleştirilmektedir. Bununla birlikte özellikle Afrika devletleri içinden birçok destek de gelmektedir. “Müdahil Olmama” politikası

incelenirken sadece ÇHC'den gelen açıklamalar değil, Afrika ülkeleri ve Batılı devletlerden gelen olumlu ve olumsuz tepkiler de incelenecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın üç amacı vardır. Birinci amaç ÇHC'nin Sahra Altı Afrika devletleri ile olan ticari, siyasi ve ekonomik ilişkilerinin kendisinin ve Afrika devletlerinin gelişimi için olan önemini ortaya koymaktır. İkinci amaç ÇHC'nin uygulamakta olduğu "Müdahil Olmama" prensibinin Sudan örneği üzerinden ÇHC'nin özellikle Sahra altı Afrika devletleri ile olan ilişkileri üzerindeki etkisini analiz etmektir. Üçüncü amaç ise yine Sudan örneği üzerinden ÇHC'nin Afrika devletleri ile olan ilişkilerinde "Müdahil Olmama" politikasını sürdürmesini etkileyebilecek etkenleri inceleyerek ÇHC'nin Afrika devletleri ile olan ilişkilerinde bu prensibi sürdürüp sürdüremeyeceğini analiz etmektir.

Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada öncelikle Afrika devletleri ile ve özellikle Sahra Altı Afrika devletleri ile olan ilişkilerinin ÇHC açısından önemi incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle ÇHC ve Afrika devletleri arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişimi incelenerek günümüze kadar bu ilişkilerin özellikleri ve gösterdiği gelişim süreci analiz edilecektir.

İkinci olarak ÇHC'nin özellikle 1998'den sonra başlattığı "Çin Dışına Açılma" politikasına uygun olarak günümüzde Afrika devletleri ile olan ilişkilerinde uygulamakta olduğu "Müdahil Olmama" politikası ayrıntılı olarak incelenerek bu politikanın özellikle son 20 yılda ilişkilere olan etkileri ve Batı devletleri ile Afrika devletleri arasındaki ilişkilerden farklılığı Sudan örneği üzerinden incelenecektir.

Üçüncü ve son olarak ÇHC'nin uyguladığı "Müdahil Olmama" politikasına ABD ve Avrupa Birliği gibi diğer önemli küresel oyuncuların gösterdikleri tepkiler ve eleştiriler yine Sudan örneği üzerinden incelenecektir. Yine bu bölümde ÇHC'nin Afrika'da sürekli artan mevcudiyetinin "müdahil olmama" siyaseti üzerindeki muhtemel etkileri ile beraber Çin'in uyguladığı ekonomik, siyasi, ticari ve askeri politikalara Afrika içinden gelen olumlu ve olumsuz tepkiler incelenecektir.

Araştırmada Cevabı Aranılan Sorular:

- 1) Afrika devletleriyle olan ilişkilerin ÇHC açısından önemi nedir?
- 2) ÇHC'nin ikili ilişkilerde uyguladığı “müdahil olmama” politikasının ilişkilerin gelişimine olan etkisi nedir?
- 3) Yakın gelecekte ÇHC'nin bu politikasını devam ettirmesini engelleyebilecek etkenler nelerdir?

Bu çalışmada 3 nokta üzerinde durulacaktır. Bunlardan ilki Afrika devletleri ile olan ilişkilerin ÇHC için stratejik öneme sahip olmasıdır. İkincisi ÇHC'nin geliştirdiği “müdahil olmama” politikasının ilişkilerin hızlı bir şekilde gelişmesine ve Çin'in Afrika'da hızlı bir şekilde yayılmasına zemin sağlamasıdır. Sonuncusu ise ÇHC'nin Afrika'da artan mevcudiyeti ve girdiği ekonomik riskler nedeniyle yakın gelecekte “müdahil olmama” politikasını sürdürmesinin ÇHC için çok zorlaşacağıdır.

Teorik Yaklaşım ve Metodoloji

ÇHC her ne kadar Dünya'nın en büyük 2. ekonomisi haline gelmişse de 2012 yılındaki Atlas metoduna göre yaklaşık olarak 6.000 dolarlık kişi başına düşen milli gelir incelendiğinde halen “gelişmekte” olan devletler arasındadır. (Worldbank; 09.02.2014) ÇHC liderleri uluslararası platformlarda ÇHC'nin gelişmekte olan bir ülke olduğunu sıklıkla vurgulamaktadırlar. ÇHC liderlerin gelişmekte olan devlet olduklarını vurgulamalarının sebebi diğer gelişmekte olan devletlerle tecrübe paylaşımına ve işbirliğine olan isteklerini dile getirmek ve özellikle Afrika'da sömürü geçmişleri bulunan Avrupalı devletlerden farklı olduklarını belirtme istekleridir. Bu nedenle bu çalışmada ÇHC ile Sahra altı Afrika devletleri arasındaki ilişkileri incelerken özellikle 1970'lerde uluslararası platformda popüler olmaya başlayan “Güney-Güney işbirliği” modeli kullanılacaktır. Bu model birçok gelişmekte olan devlet için “sömürü düzenini” ve “kazan-kaybet” modelini temsil eden “Kuzey-Güney” ilişkisinden farklı olarak karşılıklı olarak “kazan-kazan” prensibi ile işleyen ve gelişmiş batılı devletlerin üzerlerinde kurdukları baskıyı önlemek ve karşılıklı olarak gelişim tecrübelerini paylaşabilecekleri bir platform kurulmasına olanak sağlamayı hedeflemektedir. Konu ile ilgili olarak incelenen kaynaklarda “Güney-Güney İşbirliği” üzerinde önemle durulan

kavramlardan biridir. Bu nedenle ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkilere “Güney-Güney İşbirliği” penceresinden bakılacaktır.

Bu çalışmada ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkiler üzerine yazılmış olan Türkçe ve İngilizce araştırma kitapları, akademik makaleler ve ÇHC ve diğer ilgili devlet ve kurumların resmi web sitelerindeki bilgilerden ve konu ile ilgili olarak yetkililer ve ilgili araştırmacılar tarafında medyaya yapılmış yazılı ve görsel açıklamalardan yararlanılmıştır. Çalışmada mümkün olduğunca güncel bilgiler kullanılmasına gayret edilmiş ve özellikle Dünya Bankası gibi resmi kurumların web sayfalarındaki bilgilerden mümkün olduğunca yararlanılmıştır.

BÖLÜM 1: ÇHC’NİN SAHRA ALTI AFRİKALI DEVLETLER İLE İLİŞKİLERİ

1.1.İlişkilerin 2000 FOCAC Öncesi Tarihi Gelişimi

ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkiler incelenmeye başlandığında 3 nokta öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki ilişkilerin çok yoğun olmasa da uzun bir tarihi geçmişe sahip olması, ikincisi ÇHC ile Afrika arasında Avrupalı devletlerin aksine köle ticareti gibi sömürge döneminden kalma acı tecrübelerin olmaması ve üçüncüsü ise ilişkilerin sömürge dönemi sonrası Afrika devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başladıkları dönemden sonra hız ve yoğunluk kazanmasıdır.

Çin’in Afrika ile olan ilişkileri milattan sonra 618 ile 907 arasında kurulmuş bulunan Tang hanedanlığına kadar dayanmaktadır. Bu döneme ait Çin kayıtlarında güneybatı denizinde et yiyen ve fildişi satan siyah derili insanlardan söz edilmektedir ki günümüzde yapılan araştırmalar bahsedilen bölgenin bugünkü Kenya ve Tanzanya olduğunu göstermektedir. Yine 11. ve 12. yüzyıllarda Doğu Afrika sahilinden Güney Çin’e fildişi, hoş kokulu ağaçlar ve kaplumbağa kabuğu gibi ürünlerin gönderildiği bilinmektedir. Özellikle Sung hanedanlığı zamanında (MS 1127-1279) Çin ile doğu Afrika arasında ticari ilişkilerin sıklaşmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde Çin’den ipek ve diğer değerli mallarla dolu gemilerin Afrika’nın bugünkü Somali ve Mozambik devletlerinin bulunduğu bölgede doğu sahillerine gelip ticaret yapmaları sıkça rastlanan bir duruma dönüşmüştür.(Rotberg, 2008:vii) Bununla beraber sömürge öncesindeki tarihi süreçte ilişkilerin dönüm noktası Ming hanedanlığı zamanında 1417 ve 1431 yılları arasında Çinli Müslüman Amiral Zheng He komutasında Afrika’ya keşif amaçlı gönderilen büyük Çin donanmasının bugünkü Kenya ve Tanzanya topraklarına gerçekleştirdikleri 3 büyük keşif seferi olmuştur. (Rice; 10.02.2014) İpek ve porselen gibi kıymetli mallarla dolu devasa gemilerle Çin’den yola çıkan Amiral Zheng He yönetimindeki Çin donanması Afrika kıyılarında gerçekleştirdikleri keşif seferlerinden dönüşte Afrika’ya özgü bir çok değişik hayvan ve fildişi gibi Afrika’ya özgü ürünlerle Çin’e dönmüşlerdir.(Alpay, 2009:7) Donanmayı gönderen Çin İmparatorunun ölümüyle yerine geçen yeni İmparator seferlerin devamına gerek görmemiş ve belki de Dünya tarihini değiştirebilecek olan bu seferler sona ermiştir. Çin ile Afrika arasındaki ilişkilerin yoğunluk kazandığı ikinci dönem II. Dünya savaşı sonrası Afrika

devletlerinin yeni bağımsızlıklarının kazanmaya başladıkları “sömürge sonrası” dönemdir.

1 Ekim 1949’da Çin Halk Cumhuriyetinin kurulmasından itibaren Çin yönetimi kısıtlı ekonomik kaynaklarına rağmen Afrika’daki özellikle sosyalist bağımsızlık hareketlerine ve ideolojik olarak kendisine yakın gruplara destek vermiştir. (Thompson; 2005) Çin’in 1950’lerde Tayvan’ın tanınmaması üzerine yoğunlaşan Afrika ilişkileri 1960’lara gelindiğinde gelişmeye başlayarak ideolojik temele oturmaya başlamış ve 1960’ların başından itibaren Sovyetler Birliği ve ÇHC arasında yaşanmaya başlanan ideolojik cepheleşme sonucu ÇHC, Afrika kıtasında kendisine yakın sosyalist ve ayrılıkçı grupları desteklemeye başlamıştır. Özellikle Afrika devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları aşamasında ÇHC daha sonra Angola hükümetini oluşturacak olan Angola’nın Bağımsızlık Hareketi (MPLA) gibi kendisine yakın belirli Silahlı Devrimci gruplara silah ve askeri eğitim vermiştir. Bununla birlikte 1960’ların sonunda MPLA’nın Sovyetler Birliği ile yakınlaşmasıyla beraber ÇHC Angola’nın Tam Bağımsızlığı için Milli Birlik (UNITA) hareketine destek vermeye başlamıştır. UNITA’nın lideri Jonas Savimbi Çin’e giderek gerilla eğitimi almıştır. 1973 Yılına Savimbi’nin ABD ile yakınlaşması sonucu ÇHC bu sefer Angola’da diğer bir hareket olan Angola’nın Özgürlüğü için Ulusal Cephe (FNLA) ve lideri Holden Roberto’yu desteklemeye başlamıştır. ÇHC 1974’de FNLA gerillalarına eğitim vermek amacıyla komşu Zaire’ye 112 adet askeri eğitmen göndermiştir. Sovyetler Birliğinin MPLA’ya desteğini arttırması ile ÇHC tekrar UNITA’ya destek vermeye başlamıştır: Ancak MPLA’nın Angola’da yönetimi ele geçirmesi ile düş kırıklığına uğrayan ÇHC 1982’de MPLA ve dolayısıyla Angola hükümeti ile diplomatik ilişki kurmak zorunda kalmıştır. ÇHC 1960’ların başından itibaren yine benzer şekilde Zanzibar, Tanganyika, Kongo-Brazzaville’deki bağımsızlık hareketlerine, Doğu Kongo’daki asilere, Ruanda-Brundi çatışmasında Tutsilere ve Cezayir, Nijer ve Kamerundaki bağımsızlık hareketlerine destek vermiştir. (Shinn, 2008:158)

Afrika kıtasında kendisine dost ve sadık dostlar edinmek Çin Halk Cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren en önemli stratejik hedeflerinden biri olmuştur. Bu hedefin temelinde “güney güney işbirliği” olduğunu söylemek mümkündür zira ÇHC’nin 1949 kurulmasından itibaren en önemli hedeflerinden biri Üçüncü Dünya ülkeleri arasında

işbirliği ve yardımlaşmayı artırarak kendi devrim ve kalkınma modelini diğer üçüncü dünya ülkelerine ihraç etmek olmuştur. Çin sadece gelişmiş batı ülkelerine fayda sağlayan “Kuzey – Güney” ilişkisine alternatif olarak her iki tarafa fayda sağlayacak olan “Güney - Güney İşbirliği” modelini geliştirmek için gayret göstermiştir. (Masud vd., 2013)

1955 Yılında Endonezya'nın Bandung kentinde yapılan “Asya-Afrika Konferansı”, II.Dünya Savaşı sonrası Dünya’da mevcut “Kuzey-Güney” ilişkisine alternatif olarak yeni kurulan gelişmekte olan ülkelere “Güney-Güney” İşbirliği alternatifini sunması açısından çok önemlidir. ÇHC'nin Afrika ile ilişkilerinin yoğunluk kazanması ÇHC Başbakanı Zhou Enlai'nin 14 Aralık 1963'ten 4 Şubat 1964'e kadar gerçekleştirdiği Afrika ziyareti ile başlamıştır. İlk defa bir Çin başbakanının Afrika'ya yaptığı bu ziyarette ÇHC başbakanı yeni kurulmuş olan genç Afrika cumhuriyetlerine özellikle ilaç, tıp ve altyapı alanında yardım, teknik destek ve öğrenci değişimi gibi projelerle işbirliği önermiştir. Bu ziyaret sırasında Başbakan Zhou Enlai ülkesinin Afrika devletlerine olan yardımını “yoksulun yoksula yardım etmesi” olarak adlandırarak Çin'in Afrika devletleri ile olan ilişkilerinde ABD ve Sovyetler Birliğinden farklı olduğunun altını çizmiş ve Güney-Güney İşbirliğine vurgu yapmıştır. (Alpay, 2009:7)

Bu dönem ÇHC gelişmiş batılı devletler ve Sovyetler Birliğinden farklı olan yaklaşımıyla ve sağladığı yardımlarla yeni bağımsızlıklarını kazanmaya başlayan Afrika devletlerinin desteğini alarak Batı ve Doğu olmak üzere iki kutuplu Soğuk Savaş Dünyasında bir üçüncü kutup olarak “Güney” hareketinin yükselmesini hedeflemiştir. Buna ek olarak, ÇHC Afrika Devletleri ile sağlayacağı bu birliktelik ile önemli küresel meselelerde Afrika Devletlerinin desteğini almayı da hedeflemiştir. 1971 Yılında ÇHC'nin Tayvan yerine Güvenlik Konseyinde Daimi üye olması bu hedefe ulaşıldığının göstergelerinden birisidir.

İlişkilerin gelişmesi aşamasında ÇHC başbakanı Zhou Enlai'nin 14 Aralık 1963'ten 4 Şubat 1964'e kadar yaptığı Afrika ziyareti 2 açıdan çok önemlidir. Öncelikle Zhou Enlai'nin ziyareti bir Çin başbakanının Afrika'ya yaptığı ilk ziyarettir bu nedenle ilişkilerde bir kilometre taşıdır. İkinci olarak ziyaret kapsamında Gana'yı ziyaret ederken ÇHC'nin Afrika'ya yapacağı yardımların ilkelerini belirtmiş olması açısından önemlidir. Bu ilkeler şöyledir; Yardımlar eşitlik, karşılıklı yarar ve saygı ilkelerine

dayanacak, ev sahibi devletin egemenliğine saygı gösterilecek, sağlanacak krediler siyasi koşula bağlanmayacak (Tek Çin koşulu hariç), krediler faizsiz veya düşük faizli ve esnek olacak, sonuçlar hızlı olacak ve devletlerin kendilerine yetme kapasitelerini artıracak, Çinli uzmanlar tüm uzmanlıklarını tümüyle aktaracak ve yerli meslektaşlarının sahip oldukları imkânlarla sahip olacaklardır. (Brautigam, 2009:67) Bu ilkeler ÇHC'nin mevcut ilişkilerinin de halen temellerini teşkil etmesi açısından ve ÇHC'nin batılı devletlerden ve diğer yardım sağlayan devletlerden farkını ortaya koyması açısından önemlidir. Ziyaretinin hemen ardından ÇHC, Kongo-Brazzaville, Gana, Kenya, Mali ve Tanzanya'yı kapsayan 5 Afrika Ülkesine yaklaşık 120 Milyon Dolarlık yardımda bulunmuştur. (Brautigam, 2009:69) Bu dönemde gerçekleştirilen yardımların birçoğu Afrika gelişmesinin önünü açabilecek olan hafif sanayi, ulaşım, tarım, sulama, kamu sağlığı, enerji, iletişim, spor, kültürel tesisler ve ağı sanayi gibi sektörlere aktarılmıştır. (Alpay. 2009:9) Bu dönemde birçok Çinli teknisyen, doktor, mühendis Afrika'ya gelerek bu tip projelerde görev almış ve yerli halka bilgi ve tecrübelerini iletmişler ve birçok köprü, enerji santrali, liman ve "Prestij Projesi" adı verilen Konferans Salonu, Stadyum gibi tesisler inşa etmişlerdir. Yine bu dönemde özellikle tıp alanında ÇHC Afrika'ya önemli yardımlarda bulunmuştur. "Tıp Diplomasisi" olarak da adlandırılan bu yaklaşım çerçevesinde ÇHC 1964 yılından beri 47 Afrika ülkesine toplamda 15.000 doktor göndermiş, birçok Sahra hastanesi kurmuş, birçok Afrikalı doktor ve tıp teknisyeni yetiştirmiş ve tahmini olarak 180 Milyon Afrikalı hastanın tedavisini sağlamıştır. (Thompson; 2005) ÇHCnin gönderdiği bu doktorlar sağlık hizmetini verirken yanlarında getirdikleri ilaçlar dâhil tüm masraflar ÇHC devletince karşılanmıştır. Özellikle en fakir Afrika ülkeleri için ÇHC'nin sağlık alanında uzun süredir sağladığı ve günümüzde de devam eden bu yardımlar Afrika'nın toplumsal hafızasında önemli yer tutmuş ÇHC ile Afrikalı devletleri ilişkilerin güçlenmesinde önemli rol oynamıştır.

Bu dönem gerçekleştirilen ve ÇHC ile SAA devletleri ilişkilerinde sembol olan projelerden belki de en önemlisi Tan-Zam Demiryolu adı verilen Tanzanya Zambiya demiryolunun inşasıdır. ÇHC'nin SAA'daki en eski ve en yakın 2 dost devlet olan Tanzanya ve Zambiya demiryolu zengin bakır madenlerine sahip olan ve karayla çevrili Zambiya'yı Tanzanya bağlamak suretiyle denize ulaşımını sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. 1970 Yılında inşasına başlanan Demiryolu 1975 planlanan tarihten iki yıl

önce tamamlanmıştır. (Brautigam, 2009:82) Yaklaşık olarak 2000 km uzunluğa sahip olan ve üzerinde 300 köprü ve kilometrelerce uzunlukta tünellere sahip olan demiryolunun inşası için görüşülen ve finansman istenilen Batılı devletlerin ve Batılı finans kurumlarının ekonomik olmayacağı ve inşasının çok masraflı olacağını bildirerek finanse etmeyi kabul etmedikleri bu demiryolunun finansmanı ve inşası tamamen ÇHC tarafından sağlanmış ve projede toplam 60.000 Çinli teknisyen ile 100.000 yerli işçi çalışmıştır. (Seligson; 02.03.2014) Tan-Zam Demiryolu, tamamlandığı dönem halen ırkçı uygulamalara sahip olan Güney Afrika Cumhuriyetinin dışında bir ulaşım alternatifini Tanzanya ve Zambiya'ya sunması ve Afrika halkı için yeni umutların önünü açan bir proje olması açısından oldukça önemlidir.

1960'lar ve 1970'lerde ÇHC ile SAA devletleri arasında ilişkiler hızla gelişmiş ve 1967 ile 1974 yılları arasında ÇHC'nin Afrika'daki diplomatik görev sayısı 13'ten 30'a çıkmıştır. (Masud vd., 2013) Ancak 1970'lerin ikinci yarısında ÇHC'nin efsanevi lideri ve ekonomik kalkınmanın mimarı sayılan Deng Xiaoping liderliğinde başlayan ekonomik kalkınma hareketi ve modernizasyon hamlesi ile birlikte 1980'lerde ÇHC ile SAA devletleri arasındaki ilişkiler durgunlaşmaya başlamış ve Afrika'ya gerçekleştirilen Çin yardımı 1980'deki 254 Milyon dolar iken 1981'de 25 Milyon dolara ve 1982 yılına gelindiğinde 13,8 milyon dolara düşmüştür. (Alpay, 2009:9) Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi 1980'lerin başında başlayan Ekonomik Kalkınma ve Modernizasyon hareketi ile birlikte ÇHC'nin "Dışa açılma ve küreselleşme" stratejisinin ÇHC'nin az gelişmiş ülkelere yaptığı yardımların hedeflerini ÇHC yönetiminde tartışılır hale getirmesidir. ÇHC'nin gerçekleştirdiği bu yardımlar siyasi veya ideolojik temelli mi olmalıdır yoksa ÇHC'nin ekonomik çıkarlarını mı temel almalıdır. ÇHC'nin karar alıcıları arasındaki bu tartışma ÇHC Başbakanı Zhao Ziyang'ın 1983 yılında açıkladığı "ÇHC-Afrika Ekonomik ve Teknik İşbirliğinin 4 Prensipleri" ile sona ermiştir. Bu dört prensip şöyledir: eşitlik, karşılıklı fayda, pratik sonuç alma ve birlikte gelişimdir. Bu dört prensibin açıklanması sonrasında ÇHC'nin Afrika'ya gerçekleştirdiği yardımlarda ideolojik boyut önemini kaybederken ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve insani yardım boyutları önem kazanmaya başlamıştır Bu yeni prensipler ışığında Afrika'ya 1980'lerin başında azalan yardımlar "işbirliği projeleri" adı altında tekrar artış göstermeye başlamıştır. Bu kapsamda ÇHC, 1980'lerin sonuna

kadar Afrika’da toplam maliyeti 5,6 milyar Dolar olan 200’den fazla altyapı projesinin gerçekleştirilmesine yardım etmiştir. (Haifang, 2010:56)

ÇHC’nin Afrika’ya sağladığı yardımlar azalırken aynı dönemde ÇHC ile Afrika arasındaki ticarete hızlı bir artış başlamıştır. 1976 Yılında 300 Milyon dolar olan karşılıklı ticaret 1988 yılında 2,2 Milyar dolara yükselmiştir. (Alpay, 2009:9) ÇHC Başbakanı Zhao Ziyang’ın 1982 Aralık ayında gerçekleştirdiği Afrika ziyareti ÇHC ve Afrika devletleri arasındaki ilişkilerde önemli ikinci bir kilometre taşı olmuştur. Zhao Ziyang ziyaretinin Tanzania bölümünde karşılıklı ilişkilerin önemli prensiplerini belirtmiştir. Bunlar karşılıklı fayda, eşitlik, birlikte gelişme ve içişlerine saygıdır. Bu özellikler 1964 yılında Zhou Enlai’nin belirttiği 8 prensibi anımsatsa da en önemli fark “yardım” sözünün konuşmasında hiç geçmemiş olmasıdır. ÇHC bir tarafın üstünlüğüne vurgu yapan ve Batı’nın Afrika’ya bakış açısını yansıtan “yardım” sözcüğü yerine tarafların eşitliğine vurgu yapan ve ÇHC’nin Afrika’ya bakışını yansıtan “işbirliği” sözünü kullanmaya özen göstermiştir. Bu nedenle Zhao Ziyang’ın Afrika ziyareti boyunca en çok tekrar ettiği söz “Güney-Güney” işbirliği ve beraber kalkınma olmuştur. Bu gelişme ile beraber ÇHC ile SAA devletleri arasında 1960’lar ve 1970’lerde ideolojik temelli olan ilişkiler yerini zamanla ekonomik temelli ilişkiye bırakmıştır. Özellikle 1980’lerde ÇHC’nin modernleşme hareketinin bir sonucu olarak birçok yeni fabrika kurulmuş ve bakır, pamuk, kakao gibi artan ham madde ihtiyaçları nedeniyle Afrika ile ticaret hacmi artmış ve birçok kez hammaddeye karşılık para yerine Çin’den mamul ürün gönderilmiştir. Bu durum Çin ile Afrika devletlerinin 1980’lerde ve 1990’larda karşılıklı ticaret hacimlerinin artmasının en önemli nedenlerinden biridir. Hızlı bir sanayileşme ve modernizasyon dönemine giren ÇHC, yavaş yavaş yükselen orta sınıfının da tüketimi artırması nedeniyle hızlı bir şekilde enerji tüketimi ve dolayısıyla enerji ihtiyacı artan bir ülke olmuştur. ÇHC, özellikle 1991 deki Körfez savaşı ile birlikte enerji ihtiyacını karşılayabileceği farklı bölgelere yönelmeye başlamıştır. SAA ÇHC’nin enerji ihtiyacını karşılamak için yöneldiği ilk ve en önemli bölgelerden biri olmuştur. Enerji kaynaklarını artırabilmek amacıyla ÇHC 1990’larda Afrika’da birçok ortak ekonomik ve teknik işbirliği antlaşmasına imza atmıştır. Sadece 1996 yılındaki ÇHC başkanı Jiang Zemin’in Afrika ziyaretinde altı değişik Afrika devleti ile 23 işbirliği antlaşması imzalanmıştır. (Alpay, 2009:10) Bu işbirliği antlaşmalarının bir sonraki adımı ilk defa 2000 yılının Kasım ayında Pekin’de

gerçekleştirilen ve birçok Afrikalı devletin başkan, başbakan ve bakan düzeyinde katıldığı kalıcı bir Çin-Afrika İşbirliği Forumu olan FOCAC (Forum on China-Africa Co-operation) kurulması olmuştur.

1.2. İlişkilerin 2000 FOCAC Sonrası Tarihi Gelişimi

Kısaca FOCAC adı verilen Forum On China Africa Cooperation toplantılarının ilki ÇHC ile Afrikalı devletlerin bir araya gelmesini sağlayan bir platform olarak 2000 Yılında Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in himayesinde Pekin'de gerçekleştirilmiştir. FOCAC, ÇHC'nin Afrika kıtasına yönelik planladığı stratejisinin en önemli parçalarından biridir ve ÇHC'nin Güney-Güney İşbirliği ve Dayanışması kapsamında Afrika devletleri ile ilişkilerin her alanda geliştirilmesi ve ekonomik ilişkilerden stratejik ortaklığa geçiş için kararlılığının somut bir göstergesidir. Bu Forumla birlikte ÇHC gelişmekte olan Afrika devletlerine "Kuzey'i" temsil eden IMF ve Dünya Bankası gibi Bretton Woods" kurumları dışında gelişim ve büyüme için farklı bir alternatif getirmiştir. ÇHC'nin planladığı ve hayata geçirdiği bu forumun ne kadar başarılı olduğunu görmek için 2000 öncesi ve sonrası her alanda ve özellikle ekonomik alanda ilişkilerin gelişimine bakmak yeterlidir. 1999'da FOCAC'ın kurulmasından önce ÇHC ile Afrika arasındaki karşılıklı ticaret sadece 2 Milyar Dolarken FOCAC sonrasında 2007 yılında 40 Milyar Dolara ve 2010 yılında 114 Milyar Dolara yükselmiştir. (Alpay, 2009:12)

Aynı dönemi kapsayan Birleşmiş Milletlerin Ticaret ve Kalkınma Ajansının (UNCTAD) yayınladığı istatistiklerde Afrika ihracat rakamlarına baktığımızda 2 eğilimin öne çıktığını görüyoruz. Bunlardan ilki Avrupa Birliği ve ABD Afrika'nın ihracatında paylarının azalması, ikincisi ise ÇHC gibi gelişen ülkelerin Afrika'nın ihracatındaki paylarının artmasıdır. AB üyesi ülkelerin Afrika'nın ihracatındaki payları 2000 yılında %47 iken 2011 yılında %33'e düşmüştür. Benzer şekilde ABD'nin Afrika'nın ihracatındaki payı 2000 yılında %17 iken 2011 yılında %10'a düşmüştür. Aynı dönem içinde ÇHC Afrika ihracatındaki payını 2000 yılında %3,2'den 2011 yılında %13'e çıkarmıştır. Aynı dönemde Hindistan, Brezilya ve Rusya'da paylarını arttırmışlardır. Gelişmekte olan ülkelerin Afrika ihracatındaki payları 2000 yılında %8 iken bu oran 2011 yılında %22'ye çıkmıştır. (African Economic Outlook; 04.03.2014)

Tüm bu gelişmelerin gerçekleşmesinde ve 2000 yılındaki FOCAC işbirliğinin başarıya ulaşmasında kuşkusuz ÇHC'nin 1960'larda başlayan işbirliği ve ticari faaliyetlerinin etkisi olmuştur. Özellikle Afrika'daki ÇHC işbirliği projelerinin gerçekleşmesi için bu kıtaya gelen birçok Çin inşaat firması kıtada kalarak gelişmekte olan Afrika devletlerindeki ihaleye çıkan inşaat projelerinin yarısından fazlasını almaya başlamışlardır. Sadece Tanzanya'nın Dar Es Salaam şehrinde yerleşik bulunan 8 Çinli İnşaat ve mühendislik firması 1990 ile 1997 yılları arasında 170 adet inşaat projesi ihalesi kazanmışlardır. 2000 Yılına gelindiğinde Afrika'da 42.000 Çinli mühendis ve teknisyen bulunmakta ve bu sayı her geçen gün artış göstermekteydi. (Brautigam, 2009:149) Afrika devletleri ile ilişkilerin gelişmeye başladığı 1990'li yılların başında Afrika'da iş yapan ÇHC'li şirketlerin çoğu ÇHC devlet şirketleriyken özellikle 2000'li yılların başından itibaren birçok küçük, orta ve büyük ölçekli ÇHC'li özel şirket de Afrika'da yatırımlar gerçekleştirmeye başlamıştır. 2013 Yılında Dünya Bankası tarafından yayınlanan bir raporda Afrika'da yatırım yapan ÇHC şirketlerinin %55'nin özel şirketler olduğunu göstermektedir. (CISSE vd., 2014)

ÇHC ile SAA devletler arasındaki ilişkilerin gelişmesini sağlayan en önemli etkenlerinden biri ÇHC'nin sağladığı siyasi koşulsuz krediler olmuştur. Uzun süre Bretton Woods kurumları olan IMF ve Dünya Bankası'nın ağır ekonomik ve siyasi koşullar içeren kredileri nedeniyle bir çok SAA devleti kredi sağlamakta zorlanmış ve bu nedenle bu kredilerle yapılması planlanan alt yapı projeleri büyük oranda ihmal edilmiştir. ÇHC aldığı petrol ve diğer ham maddeler karşılığı sağladığı koşulsuz kredilerle Afrika'da uzun süredir ihmal edilmiş olan birçok temel altyapı projesinin gerçekleşmesini sağlamış, bu da birçok üst düzey karar alıcının ve sıradan Afrikalının gözünde ÇHC'ne imajını yükseltmiş ve ilişkilere olumlu yansımıştır. "The Economist" dergisinin 2010 yılında gerçekleştirdiği ve ÇHC'nin Afrika'daki varlığına ve aktivitelerine yönelik olarak Afrikalıların tepkilerini araştıran bir anketin sonucuna göre ankete katılanların %59'u ÇHC'nin Afrikada'ki varlığını olumlu bulurken %41', olumsuz görüş bildirmiştir. (The Economist; 10.03.2014) ÇHC'nin Afrika'daki doğrudan yatırımı 2003 yılında 500 Milyon dolarken 2009 yılında 9 Milyar Dolara çıkmıştır. En son 2014 yılının Mayıs ayında Kenya'nın başkenti Nairobi'de Kenya, Ruanda, Burundi ve Güney Sudan'ı kapsayacak olan Doğu Afrika demiryolunun imza töreni katılımcı ülkelerin devlet başkanları ve projenin finansmanını sağlayacak olan

ÇHC' yi temsilen ÇHC Başbakanı Li Keqiang'ın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Proje maliyetinin %90'nı olan 3,8 Milyar Dolar Çin Eximbank tarafından karşılanacak olan yeni demiryolunun inşası Çinli şirketlerce gerçekleştirilecektir. 2018 yılında tamamlanması planlanan demiryolu ile bölgedeki ulaşımın kolaylaşması ve nakliye bedellerinin önemli ölçüde düşmesi hedeflenmektedir. (BBC; 10.03.2014)

ÇHC'nin 10 Ekim 2000 tarihinde gerçekleştirdiği ilk FOCAC toplantısı ile beraber ÇHC ile Afrika arasındaki ilişkiler hem ÇHC, hem de Afrika devletleri için stratejik bir temele oturmaya başlamıştır. ÇHC ve 44 Afrika devletinden bakanların da dâhil olduğu 800 resmi katılımcıya ilave olarak 17 bölgesel ve uluslararası kuruluş temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen zirve sonunda taraflar “Pekin Deklarasyonu” ve Çin-Afrika Ekonomik ve Sosyal Kalkınma İşbirliği'ni ilan etmişlerdir. Zirve sonunda taraflar sundukları ortak bildirgeyle ÇHC ile Afrika'nın ortak kalkınmasını sağlamak amacıyla ekonomi, ticaret, finans, tarım, tıbbi bakım ve halk sağlığı, bilim ve teknoloji, kültür, eğitim, insan kaynakları gelişimi ve gerekli görülen diğer alanlarda “gayretli bir biçimde işbirliği ve dayanışma” içinde olacaklarını açıklamışlardır. Zirve sonunda yayınlanan Pekin Deklarasyonunda “zengin Kuzey devletleri ile fakir güney devletleri arasındaki refah uçurumuna” vurgu yapılmakta ve mevcut uluslararası sistemin Güney devletlerinin gelişimine engel olduğu hususu öne çıkarılmaktadır. (FOCAC; 10.03.2014)

“Güney-Güney” ekonomik işbirliği IMF ve Dünya Bankası gibi batı egemenliğindeki uluslararası kurumlar üzerinden yürütülen geleneksel ekonomik gelişme modelini değiştirmektedir. Bu durum en bariz şekilde Afrika ile Asya arasındaki ticaret ve yatırım akışında gözlemlenmektedir. (Broadman, 2007) “Güney-Güney” ticareti ve yatırımındaki yükselme küresel ekonomideki en önemli güncel gelişmelerden birisidir. On yıllardır gelişmiş Kuzey ülkeleri ile gelişmekte olan Güney ülkeleri arasında gerçekleşen ticaret 2000 yılından itibaren değişim göstermeye başlayarak Afrika ve Asya devletleri arasındaki ticarete ve yatırımda büyük bir artış gözlemlenmeye başlanmıştır. Bu durum Afrika'nın geleneksel ticari ortağı olan Avrupa Birliği'nin Afrika ihracatının 2000 ile 2005 yılları arasında yarı yarıya düşmesinde de görülebilmektedir. (Broadman, 2007:2) Güney-Güney İşbirliği sadece ÇHC'nin üstünde durduğu bir kavram değildir. “Kazan-Kazan” sistemi üzerine kurulu sisteminin

faidalarını vurgu yapan Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkeler de kendi Güney-Güney bağlantılarını geliştirmeye çalışmakta ve Afrika devletleri ile her alanda ilişkilerini geliştirerek Fransa, İngiltere gibi eski sömürgeci ülkelere alternatif olmaya çalışmaktadırlar. (Manji, 2007:vii)

FOCAC'ların bakan düzeyindeki ikinci toplantısı 15 – 16 Aralık 2003 tarihinde Etiyopya'nın Addis Abada kentinde gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonunda yayınlanan 2004-2006 Eylem Planında ÇHC, 3 yıl süre ile toplam 10.000 Afrikalı personele değişik alanlarda eğitim vermeyi, Afrika'da en az gelişmiş ülkeler için gümrük tarifelerini kaldırmayı, Afrika ile turizm konusunda işbirliği yapmayı ve 2004 yılında Çin'de bir "Çin-Afrika Gençlik Festivali" gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir. (Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Liberia; 10.03.2014)

Üçüncü FOCAC toplantısı 4-5 Kasım tarihlerinde ÇHC'nin Afrika yılı olarak ilan ettiği 2006 yılında Pekin'de gerçekleştirilmiştir. 2006 Pekin FOCAC toplantısı daha önce yapılan 2000 ve 2003 toplantılarına kıyasla çok daha görkemli olmuştur. ÇHC bu toplantı için ülke genelinde büyük hazırlık yapmış ve zirve kapsamında birçok kültürel ve sosyal aktivite gerçekleştirmiştir. Pekin'in birçok noktasına büyük ilanlarla "Pekin Zirvesine Hoş Geldiniz" ve zirvenin sloganı olan "Dostluk, Barış, İşbirliği ve Gelişme" (youyi, heping, hezuo, fazhan) yazılmıştır. 2000 Yılında gerçekleştirilen FOCAC zirvesine çok az küresel medya kuruluşu katılmışken 2006 yılında gerçekleştirilen zirveye belli başlı tüm küresel medya kuruluşunun takip etmesi ÇHC ile Afrika arasında gelişen ilişkilerin kat ettiği mesafeyi ve küresel boyutta kazandığı önemi göstermesi açısından önemlidir. (Large, 2007:154)

Aralarında 35 Devlet Başkanı 6 Başbakan, 1 Başbakan yardımcısı ve çok sayıda bakan ve üst düzey bürokrat olan 1.800 kişinin katıldığı Üçüncü FOCAC zirvesi o tarihe kadar gerçekleştirilen en büyük çaplı FOCAC toplantısı olmuştur. Ayrıca konferansa Çinli ve Afrikalı binin üzerinde işadaminin katılması karşılıklı ticaretin geldiği noktayı göstermektedir. (Alpay, 2009:11)

2006 Pekin Zirvesi sonunda ÇHC başkanı Hu Jintao, ülkesinin ÇHC ile Afrika işbirliği kapsamında 2009 yılına kadar gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği 8 maddelik eylem planını açıklamıştır. Bu plana göre ÇHC 3 yıllık süre içerisinde Afrika'ya gerçekleştirdiği finansal yardımı 2 katına çıkarmayı, 5 Milyar dolarlık Kredi sağlamayı, Çinli firmaların

Afrika'da yatırımlarını teşvik edilmesi için 5 Milyar Dolarlık Çin-Afrika Gelişim Fonu kurmayı, Afrika entegrasyonunu desteklemek için Afrika Birliği'ne bir Konferans Merkezi inşa etmeyi, borçlu Afrika devletlerinin eski borçların bir bölümünü silmeyi, en az gelişmiş Afrika devletlerinden Çin'e ihraç edilen 440 tür malda gümrük vergisini sıfırlamayı, Afrika'da 3 ile 5 arasında özel ekonomik ve ticaret bölgesi kurmayı, 15.000 Afrikalıya mesleki eğitim vermeyi, Afrika'ya 100 ziraat uzmanı göndermeyi, 10 adet tarımsal teknoloji uygulama ve eğitim merkezi kurmayı, 30 adet hastane inşa etmeyi, 30 adet Sıtmayla mücadele merkezi kurmayı ve ilaçlarını sağlamayı, kırsal bölgede 100 adet okul inşa etmeyi, 300 adet gönüllü genci Afrika'ya göndermeyi ve yıllık 2000 adet olan devlet bursu sayısını 4.000'e çıkarmayı taahhüt etmiştir. (Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Liberia; 10.03.2014)

ÇHC 2006 yılında tüm bu taahhütleri sıralarken aynı yıl küresel manada belki de en büyük rakibi olan ABD'nin kendisini Irak ve Afganistan savaşına sokmuş olması anlamlıdır çünkü ÇHC, Afrika gibi Dünya'nın çeşitli bölgelerinde altyapı projeleri ve ekonomik faaliyetlerle işbirliği olanaklarını artırmakta ve uluslararası imajını güçlendirmekteyken ABD'nin giriştiği ve çok sayıda ölüme yol açan askeri operasyonları ile tüm Dünyada kendi imajına zarar vermiş olması dikkate değerdir. PEW Araştırma merkezinin 2006 yılında gerçekleştirdiği uluslararası ankette Amerika'nın küresel imajının Amerika'nın en yakın müttefiki olan Japonya'da bile düşüşe geçtiğini göstermektedir. ABD'nin Irak'ta yürüttüğü savaş sadece Müslüman Ülkelerde değil, Avrupa ve Asya ülkelerinde de ABD'nin imajını kötüleştirdiğini göstermiştir. İran'ın artan Nükleer aktiviteleri endişe yaratsa da birçok ülkede ABD'nin Iraktaki varlığının Dünya barışı için daha ciddi bir endişe kaynağı olarak görüldüğünü göstermiştir. İspanya'da gerçekleştirilen anket İspanyolların 2005'te %41 olan ABD ile ilgili pozitif imajının 2006 da %23'e, Hindistan'da %71'den %56'ya ve Endonezya'da %38'den %30'a düştüğünü göstermiştir. (PEW; 10.03.2014)

Dördüncü FOCAC toplantısı 8-9 Kasım tarihleri arasında 2009 yılında Mısır'ın Şarm-El Şeyh şehrinde gerçekleştirilmiştir. Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in ve ÇHC Başbakanı Wen Jivabo'nun katıldığı foruma ÇHC ve 49 Afrika ülkesinden başbakan ve bakan düzeyinde katılım olmuştur. Toplantı sonunda yayınlanan 2010-2012 eylem Planında "siyasi eşitlik, karşılıklı güven, ekonomik kazan-kazan işbirliği ve kültürel

değişim” temelli gelişmekte olan ÇHC Afrika “stratejik ortaklığının” Güney-Güney işbirliği için çok önemli bir örnek oluşturduğu vurgulanmıştır. (FOCAC; 10.03.2014)

Bölgesel barış ve güvenlik, ekonomik işbirliği, ticaret gibi birçok konuda başlık içeren 2009 Eylem Planında özellikle “Eğitim” başlığı altında alınan kararlar ÇHC ile Afrika arasındaki ilişkilerin sadece ekonomik değil her alanda gelişme açık olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Yayınlanan Eylem Planında ÇHC, 3 yıl içinde 50 yeni Çin-Afrika dostluk okulu inşa etmeyi, 200 orta ve yüksek seviyede Afrikalı bürokrata Çin’de Yüksek Lisans eğitimi vermeyi, Afrikalı öğrencilere Çin’de üniversite okumaları için vermekte olduğu burs sayısını 5.500’e çıkarmayı, Afrika’daki ilk, orta ve mesleki okullar için 1.500 öğretmen yetiştirmeyi, Afrika’daki Konfüçyüs Enstitülerinin sayısını arttırmayı ve Çin Dili öğrencilerine Çin’de eğitim vermeyi taahhüt etmiştir. (FOCAC; 10.03.2014)

2009 FOCAC zirvesi 3 yıl önce Pekin’de yapılan zirve kadar görkemli olmasa da ilişkilerin stratejik ortaklık boyutunda gelişmesini sürdürmesini temin etmiş ve ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkilerin daha da güçlenmesine yardım etmiştir.

FOCAC toplantılarının sonuncusu 19-20 Temmuz 2012 tarihinde ÇHC ve 50 Afrika ülkesinin katılımıyla Pekin’de gerçekleştirilmiştir. ÇHC başkanı Hu Jintao ve Güney Afrika Başkanı Jacob Zuma’nın da açılış töreninde hazır bulunduğu toplantıya Güney Sudan ve Afrika Birliği ilk kez üye olarak katılmışlardır. Bu toplantıya özellikle Afrika Birliğinin katılımı önemlidir çünkü bu Afrika devletlerinin uzun süredir önemli hedeflerinden biri olan ÇHC ile ilişkilerde daha çok fayda sağlayabilmek amacıyla çeşitli ortamlarda dillendirilen ortak hareket etme isteklerinin bir bakıma hayata geçirilmesi ve gelecekte de ÇHC ile Afrika devletlerinin ilişkilerinde özellikle güvenlik, istikrar ve çatışma çözümlerinde Afrika Birliği’nin çok daha fazla rol oynayacağını da bir işaretidir. Etiyopya’nın Addis Ababa şehrinde bulunan ve 2012 yılında tamamlanan Afrika Birliği Genel Merkezi binasının 200 Milyon dolar bulan inşaat maliyetinin tümünün ÇHC tarafınca karşılanmış olması ve oldukça gösterişli olarak yapılan binanın Çinli İnşaat firmalarınca inşa edilmiş olması ÇHC’nin Afrika’daki faaliyetlerinin ve etkisinin hangi noktaya ulaştığını göstermesi açısından önemlidir. (BBC; 10.03.2014)

2012 FOCAC toplantısında ÇHC ile Afrika arasındaki ilişkilerin geldiği noktayı en iyi gösteren gelişmelerden birisi ÇHC’nin Afrika’daki özellikle çok ihtiyaç duyulan alt yapı

projelerinin inşası için 3 yıl içinde 20 Milyar Dolar kredi vermeyi taahhüt etmesidir. (FOCAC; 11.03.2014) Yine toplantıda alınan önemli kararlardan birisi ÇHC'nin "Afrikalı Yetenekler" programı kapsamında 30.000 Afrikalı personele çeşitli alanlarda eğitim vermeyi, 18.000 Afrikalı öğrenciyeye ÇHC bursu vermeyi ve Afrika ülkelerinde kültürel ve mesleki eğitim merkezleri kurmayı kabul etmesidir.

Özellikle Kuzey ve Güney Sudan ve kıtanın diğer yerlerinde baş göstermeye başlayan silahlı çatışmalar nedeniyle "Barış ve Güvenlik için Ortaklık" 2012 FOCAC toplantısının önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. ÇHC'nin Afrika'daki özellikle enerji ve hammadde yatırımlarının başarılı olabilmesi için istikrar ortamının sağlanması bir gerekliliktir. Bu nedenle toplantı sonrası yayınlanan Eylem Planında ÇHC'nin Afrika Birliği ile ortak çalışma yapması ve Afrika Birliğin barış gücü görevleri için finansal destek vermeye ek olarak Afrika Birliği için Afrikalı barış gücü personeline gerekli askeri silah ve eğitim vermesi maddesi eklenmiştir. (FOCAC; 11.03.2014)

FOCAC bünyesinde 2001 yılında oluşturulan ÇHC Eylem Takip Komitesi, FOCAC toplantılarında alınan kararların başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için ÇHC ile ilgili Afrikalı ülkeler arasındaki gerekli koordinasyonu sağlayan ve alınan kararların hangi ölçüde gerçekleştirildiğini takip ederek FOCAC katılımcısı ülkelere ve kurumlara rapor eden bir organ olarak kurulmuştur. Üyeleri ÇHC'nin Dış İlişkiler, Ticaret, Ekonomi ve diğer ilgili bakanlıkların bürokratlarından oluşan ÇHC Eylem Takip Komitesi, Afrikalı mevkidaşları ile her iki veya üç ayda bir araya gelerek alınan kararlar kapsamında elde edilen gelişmeleri değerlendirmekte ve Afrikalı mevkidaşlarının öneri ve isteklerini bir rapor haline getirerek değerlendirilmek üzere FOCAC katılımcısı devletlerin yönetimlerine sunmaktadır. FOCAC platformunun başarısında önemli bir payı olan Takip Komitesi sayesinde toplantılarda alınan kararların hayata geçirilmesi ve ÇHC ile ilgili Afrikalı ülkeler arasında sürekli ve sağlıklı bir bilgi akışı mümkün olmuş ve alınan kararların hayata geçirilebilmesi için gerekli koordinasyon sağlanabilmiştir. FOCAC toplantılarında alınan kararların hayata geçirilmesi ile ilgili olarak 2012 yılına kadar kaydedilen önemli gelişmelerin bir kısmı özet aşağıda verilmiştir.

FOCAC Birinci Bakanlar arası Konferans, 2000, Pekin, ÇHC

2000 Yılında gerçekleştirilen ilk FOCAC Konferansı sonrası 2003 yılına kadar olan dönemde ÇHC ile Afrikalı devletler arasında aşağıdaki gelişmeler rapor edilmiştir.

Siyasi ilişkiler, bölgesel barış ve güvenlik kapsamında ÇHC liderleri Afrika'ya 20 ziyaret gerçekleştirmiş ve 30'dan fazla Afrikalı lider ÇHC'ni ziyaret etmiştir.

ÇHC 2003 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyetindeki ve Liberya'daki Birleşmiş Milletler Barış Gücüne barış gücü personeli göndermiştir.

Ekonomik İlişkiler kapsamında ÇHC 20'den fazla Afrikalı devlet ile karşılıklı yatırım Koruma anlaşması imzalamış, 11 Afrika ülkesinde Çin yatırım ve Ticaret merkezi kurmuştur. 2003 yılında ÇHC ile Afrika arasındaki ticaret 18 Milyar Dolara ulaşarak bir önceki yıla göre %49 artmış ve 2000 yılına göre %75 artış göstermiştir.

Sosyal Gelişme kapsamında ÇHC ile Afrikalı devletler arasında 245 yeni ekonomik işbirliği anlaşması imzalanmış ve ÇHC 31 Afrika ülkesinin yaklaşık toplam 1 milyar dolar borcunu silmiştir. Ayrıca ÇHC Afrika İnsan Kaynakları Gelişme Fonunun kurarak Afrika'ya 500 eğitmen göndererek 6 bin kişiye mesleki eğitim vermiş ve AIDS ve sıtma gibi hastalıkların mücadelesi için 40 Afrika ülkesi ile tıbbi ilaç anlaşması imzalamıştır.

Kültürel değişim ve işbirliği kapsamında Mısır, Güney Afrika ve Fas yurtdışına gidecek ÇHC vatandaşları için uygun ülkeler olarak ilan edilmişlerdir.

FOCAC İkinci Bakanlar arası Konferans, 2003, Addis Ababa, Etiyopya

2003 Yılında gerçekleştirilen ikinci FOCAC Konferansı sonrası 2006 yılına kadar olan dönemde ÇHC ile Afrikalı devletler arasında aşağıdaki gelişmeler rapor edilmiştir.

Siyasi ilişkiler, bölgesel barış ve güvenlik kapsamında 34 Afrikalı Devlet başkanı, Başkan Yardımcısı ve Başbakan ÇHC'ni ziyaret etmiştir. ÇHC Sudan'daki Birleşmiş Milletler Barış Gücüne destek olarak 435 Çinli personeli Sudan'a göndermiştir ve ilave olarak Birleşmiş Milletler liderliğinde yürütülen 7 Barış Gücü görevinde görev almak üzere toplam 1.273 personeli Afrika'ya göndermiştir.

Ekonomik İlişkiler kapsamında ÇHC'nin Afrika'daki doğrudan yatırımı 2005 sonu itibariyle 1.5 Milyar dolara ulaşmıştır. 2005 yılında ÇHC ile Afrikalı devletler arasındaki karşılıklı ticaret bir önceki yıla göre %35 artarak 39.8 Milyar Dolara ulaşmıştır. En az Gelişmiş 28 Afrika ülkesinden 190 ihracat kalemi sıfır gümrük tarifesi kapsamına alınmıştır.

Sosyal Gelişme kapsamında ÇHC Afrika'ya çeşitli mesleki alanlarda eğitmenler göndererek 7.600 Afrikalıya mesleki eğitim vermiştir.

Kültürel değişim ve işbirliği kapsamında ÇHC Afrika'ya Çinli gönüllüler göndermeye başlamıştır. 17 Afrika ülkesi yurtdışına gidecek ÇHC vatandaşları için uygun ülkeler olarak ilan edilmişlerdir.

FOCAC Üçüncü Bakanlar arası Konferans ve Pekin Zirvesi, 2006, Pekin, ÇHC

2006 Yılında zirve düzeyinde gerçekleştirilen Üçüncü FOCAC Konferansı sonrası 2009 yılına kadar olan dönemde ÇHC ile Afrikalı devletler arasında aşağıdaki gelişmeler rapor edilmiştir.

Siyasi ilişkiler, bölgesel barış ve güvenlik kapsamında 36 Afrikalı Devlet başkanı, Başkan Yardımcısı ve Başbakan ÇHC'ni ziyaret etmiştir. ÇHC yetkilileri 36 Afrika ülkesini ziyaret etmişlerdir. ÇHC ile Afrika Birliği stratejik görüşmeleri başlamıştır ve ÇHC Afrika Birliği'nin merkez binasının inşasını sağlamıştır. ÇHC Afrika'daki Barış Gücü görevlerine destek olarak 6.281 askeri personel ve polisi Afrika'ya göndermiş ve Somali açıklarındaki Aden Körfezinde Deniz Ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması için 4 savaş gemisini bölgeye göndermiştir.

Ekonomik İlişkiler kapsamında ÇHC ile Afrikalı devletler arasında 31 adet yatırım korunması anlaşması imzalanmıştır. Çin-Afrika Gelişme Fonu kurularak 27 projeye 500 milyon dolardan fazla yatırım yapılmıştır. Ayrıca Afrika'da 6 adet Özellikle Serbest Bölge kurulmuştur. 2008 yılında ÇHC ile Afrikalı devletler arasındaki karşılıklı ticaret 106,8 Milyar Dolara ulaşmıştır. En az Gelişmiş 31 Afrika ülkesinden 478 ihracat kalemi sıfır gümrük tarifesi kapsamına alınmıştır. Tarım faaliyetlerinin desteklenmesi için 10 adet özel tarım bölgesi kurularak burada eğitim vermeleri için 100 Çinli uzman Afrika'ya gönderilmiştir.

Sosyal Gelişme kapsamında toplam 38 Afrika ülkesindeki çoğu altyapı projesi olan 65 projenin gerçekleştirilmesi için toplam 4,7 Milyar Dolarlık kredi sağlamıştır. ÇHC Afrika'ya çeşitli mesleki alanlarda eğitmenler göndererek 15.000 Afrikalıya mesleki eğitim vermiştir. İlave olarak ÇHC Afrika'nın kırsal bölgelerinde 96 okul inşa etmiş, 4.000 Afrikalı öğrenciye burs vermiş ve 16 Afrika ülkesinde 23 Konfüçyüs Enstitüsü kurmuştur. Aynı dönemde ÇHC, Afrika'da 28 hastane ve 30 adet Sıtma ile mücadele merkezi inşa etmiş ve sağlık hizmeti vermeleri için 1.200 Çinli sağlık personelini 42 Afrika ülkesine göndermiştir.

Kültürel değişim ve işbirliği kapsamında 15 Afrikalı Kültür delegasyonu ÇHC'ni ziyaret etmiş ve 20 Çinli sanatçı grubu Afrika'ya ziyaret gerçekleştirmiştir. Çinli Kadın Dernekleri Afrikalı kadınlara yönelik eğitim verilmesi amacıyla 5 adet Kadın Eğitim Merkezi kurmuşlardır. ÇHC Afrika'ya Çinli gönüllüler göndermeye başlamıştır. Ayrıca 9 Afrika ülkesi daha yurtdışına gidecek ÇHC vatandaşları için uygun ülkeler olarak ilan edilmişlerdir.

FOCAC Dördüncü Bakanlar arası Konferans, 2009, Kahire, Mısır

2009 Yılında gerçekleştirilen Dördüncü FOCAC Konferansı sonrası 2012 yılına kadar olan dönemde ÇHC ile Afrikalı devletler arasında aşağıdaki gelişmeler rapor edilmiştir.

Siyasi ilişkiler, bölgesel barış ve güvenlik kapsamında FOCAC bünyesinde ilk defa Hukuk Forumu gerçekleştirilmiştir. Forumu ÇHC ve Afrikalı devletlerden 80 Hukuk uzmanı katılmıştır. Aynı dönemde ÇHC ile Afrikalı devletler arasında yine birçok üst düzeyde ziyaret gerçekleştirilmiş ve Afrika Birliği Merkezinin İnşası tamamlanarak Afrika Birliği FOCAC üyesi olmuştur.

Ekonomik İlişkiler kapsamında ÇHC 11 Afrika ülkesi ile çifte vergilendirmeyi önleyici anlaşma imzalamış ve 2010 yılında ÇHC ile Afrikalı devletler arasındaki

karşılıklı ticaret 126,9 Milyar Dolara ulaşmıştır. Afrika'dan ÇHC'ne ihraç edilen malların %95'ini oluşturan 4.700 kalem ürün sıfır gümrük tarifi grubuna alınmıştır.

Sosyal Gelişme kapsamında Çin ve Afrika üniversiteleri arasında işbirliğini hedefleyen Çin-Afrika İşbirliği Programı Konferansı 2010 yılında Guangzhou'da gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl ÇHC'nin katkısıyla Afrika'da 100 adet temiz ve yenilenebilir enerji projesi inşa edilmiştir.

Kültürel değişim ve işbirliği kapsamında 2010 yılında ÇHC'de "Afrika Kültürü" adlı etkinlik gerçekleştirilmiştir. (Anshan vd., 2012:58-60)

ÇHC'nin öncülüğünde gerçekleştirilen FOCAC, ÇHC ile Afrikalı devletler arasındaki ilişkilerin hemen tüm alanlarda gelişerek ilişkilerin stratejik ortaklık boyutuna geçmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. 2000 Yılında gerçekleştirilen ve 44 Afrikalı devletin ve 17 Organizasyonun katıldığı ilk FOCAC konferansında ÇHC ile Afrika devletleri arasında gerçekleştirilmesi hedeflenen işbirliği için gerekli temellerin atılması sağlanmış ve ilişkilerin gelişiminde izlenecek yol haritası belirlenmiştir. 2003 Yılında Addis Ababa'da gerçekleştirilen ikinci FOCAC konferansında özellikle mesleki eğitim konuları üzerinde durularak kültürel işbirliği üzerinde durulmuştur. ÇHC'nin Afrika yılı olarak ilan ettiği 2006 yılında Pekin'de zirve düzeyinde gerçekleştirilen ve daha önce gerçekleştirilen 2000 ve 2003 konferanslarına kıyasla çok daha görkemli geçen 2006 FOCAC Konferansı ve Zirvesinde ÇHC, yayınladığı "Pekin Eylem Planı"nı ile yatırım ve ticaret ağırlıklı olmak üzere ilişkilerin tüm alanlarda daha kurumsal ve kapsamlı hale gelmesini hedefleyerek ilişkilerde stratejik Ortaklığa geçişin işaretleri verilmiştir. 2009 Yılında Kahire'de gerçekleştirilen Dördüncü FOCAC Konferansında bölgesel barış ve güvenlik, ekonomik işbirliği, ticaret gibi konular üzerinde durulmakla beraber özellikle "İklim Değişikliği", "temiz enerji" ve "Eğitim" başlığı altında alınan kararlar öne çıkmıştır. 2012 Yılında Pekin'de gerçekleştirilen beşinci FOCAC Konferansında Afrika'da artan iç çatışmalar nedeniyle "Barış ve Güvenlik için Ortaklık" Konferansın en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur.

ÇHC ile Afrika devletlerinin ilişkileri her ne kadar çok eski tarihlere dayanıyorsa da ilk FOCAC toplantısının gerçekleştirildiği 2000 yılından itibaren ilişkilerin "stratejik ortaklığa" dönüşmesi ile başta ekonomik alanda olmak üzere birçok alanda muazzam bir gelişme yaşanmıştır. ÇHC ile SAA devletleri arasındaki ilişkinin geldiği noktayı anlamak için sadece 10 yıl önce bütün Afrika'da yaklaşık olarak birkaç bin ÇHC vatandaşı varken günümüzde yaklaşık olarak 1 milyon'dan fazla ÇHC vatandaşının

Afrika’da çalışmakta ve iş yapmakta olduğunu bilmek bile yeterlidir. (The Economist; 10.03.2014) Günümüzde ÇHC 16 Afrika ülkesinde 23 Konfüçyüs Enstitüsü kurmuştur. Afrika’daki toplam 6 BM barış görevinde toplam 1.600 Çinli asker ve polis görev yapmaktadır. (FOCAC; 12.03.2014) İlişkilerin ekonomik boyutuna baktığımızda sadece 2001 ile 2005 yıllarında ÇHC ile SAA devletleri arasında 300’den fazla anlaşma ve kontrat imzalandığını görmekteyiz. ÇHC SAA devletleri ile aynı dönemde petrol başta olmak üzere tarım, balıkçılık, tekstil, enerji ve diğer sanayi alanlarında 800’den fazla projenin gerçekleşmesini sağlamıştır. (Alpay, 2009:6) ÇHC ile Afrika arasındaki ticaret hacmi 2000 yılında sadece 10,5 Milyar Dolarken 2005 yılında 40 Milyar Dolara ve 2011 yılında 166 Milyar Dolara yükselmiştir. ÇHC 2009 yılında ABD’yi geçerek Afrika’nın en büyük ticari ortağı haline gelmiştir. (Ighobor; 12.03.2014)

Tüm bu gelişmelere baktığımızda ÇHC ile Afrika Devletleri arasındaki ilişkilerin özellikle 2000 yılındaki ilk FOCAC konferansından itibaren ne kadar yol kat ettiğini görmek mümkündür. İlişkilerdeki gelişme Dünya’daki diğer önemli güçlerin de dikkatini çekmiş ve ABD’nin 2007 yılında Afrika Merkez Karargâhı olan AFRICOM’u kurması ve Avrupa Birliğinin FOCAC’ın birçok açıdan bir benzeri olan 2000 Kahire ve 2007 Lizbon AB-Afrika İşbirliği zirvesini gerçekleştirmelerine yol açmıştır. ÇHC ile özellikle SAA devletleri arasındaki “güney-güney işbirliği” zamanla her iki taraf için de çok önemli bir stratejik ortaklığa dönüşmüştür. Bu ortaklığın günümüzde kat ettiği gelişimi hızını sürdürmesi ve başarılı olması halinde Kuzey-Güney ilişkilerinde en önemli araç olan “Bretton Woods” sistemine küresel boyutta ciddi bir alternatif olması mümkündür.

1.3.Sudan ve Güney Sudan’ın ÇHC ile İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Yaklaşık olarak birbirlerinden 12.000 Deniz mili uzaklıkta olmalarına rağmen Çinli, Arap ve batılı kaynaklar üzerinde yapılan araştırmalar, Çin İmparatorluğu ve o zaman Kush krallığı olarak adlandırılan Sudan arasındaki ilişkilerin M.Ö. 206 yılı ile M.S. 24 yılları arasında hüküm sürmüş Han İmparatorluğuna kadar gittiğini göstermektedir. Yapılan araştırmalar Han imparatorluğu ile Kuzey Sudanda hüküm süren Kush krallığı arasında ikili ilişkilerin olduğunu ve aynı dönemde Çin denizcilerinin Hindistan üzerinden Sudan’ın doğu limanlarına ulaşarak Kush Kralının huzuruna çıktığını göstermektedir. Ticari olarak ilişkiler bölgede etkin olan Ummanlı tüccarlar üzerinden

gerçekleşmiştir ve özellikle Çin'deki Tang hanedanlığı (618-917) döneminde gelişme göstermiştir. Sudan'da altın, fildişi ve gergedan boynuzu ve diğer çeşitli yerel ürünlerle dolu gemilerin Çin'e gidererek dönüşte Çin porseleni ve ipekle dönmüşlerdir. Hartum şehri yakınlarındaki Soba bölgesinde ve Sudan'ın batı bölgesindeki El-fashir'de yapılan arkeolojik kazılarda Çin porselenlerinin kalıntılarına ulaşılmış ve bu da Sudan'ın doğu limanlarına gelen Çin mallarının buradan Afrika'nın içlerine kadar ulaştığını göstermiştir. Çin ve Sudan arasındaki ticari ilişkiler bölgeye ilk Avrupalı gezginlerin geldiği ve bölgedeki ticarete egemen olmaya başladıkları 16. Yüzyıla kadar sürmüştür. (Sudan Vision; 12.03.2014)

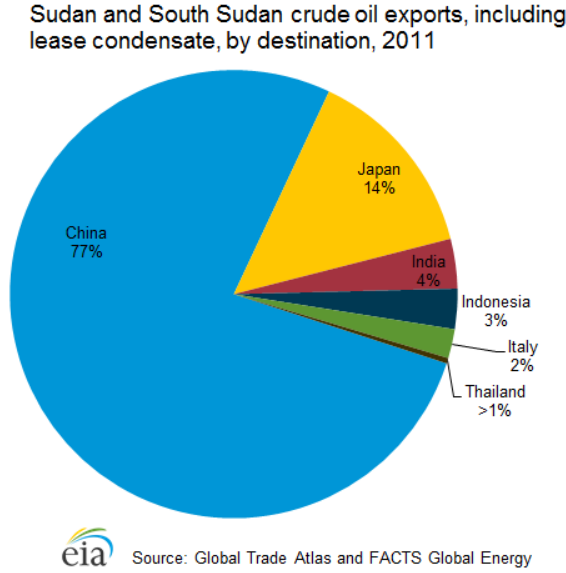
ÇHC ile Sudan arasındaki modern ilişkiler 1955 yılında gerçekleştirilen Bandung Konferansının tüm Dünya'da estirdiği "Güney-Güney" işbirliği rüzgârının etkisinde başlamıştır. Modern ilişkiler Sudan'ın Mısır ve Büyük Britanya'nın egemenliğinden çıkıp bağımsızlığını kazandığı 1956 yılında iki devletin birbirlerini karşılıklı olarak tanımaları ile başlamıştır. 1957 Yılında iki devletin spor takımlarının karşılıklı olarak birbirlerini ziyaretleri ile halklar arasında başlayan ilişkiler 4 Şubat 1959 yılında karşılıklı olarak diplomatik ilişkilerin kurulması ile devletlerarası boyuta taşınmıştır. (Sudan Vision; 12.03.2014) Diplomatik ilişkilerin kurulmasını takiben ÇHC tüm Dünya'da izlediği "güney-güney" işbirliği stratejisine uygun olarak Sudan'da köprü yapımı, mesleki eğitim, tarım eğitimi ve okul yapımı gibi 100'den fazla küçük ve orta ölçekli "işbirliği" projesinin gerçekleşmesini sağlamıştır. Bunlardan belki de en önemlisi 1976 yılında yapımı tamamlanan "Dostluk Binası" projesidir. Sudan devleti tarafından övgü alan bu proje Sudan Çin ilişkilerinin de simgesi haline gelmiştir. (Sudan Vision; 12.03.2014)

ÇHC ile Sudan arasındaki modern ilişkiler incelendiğinde 1990'ların başından itibaren ilişkilerin hemen her alanında çok büyük gelişmelerin yaşandığı görünmektedir. 1989 Yılındaki adıyla "Milli İslam Cephesi" olan şimdiki Milli Parti Kongresinin gerçekleştirdiği kansız darbeyle yönetimi ele geçirmesinin ve Albay Ömer Hasan El Beşir'in Sudan'ın yönetiminin başına geçmesinden itibaren Sudan kendini Batı devletlerinin desteğinden mahrum bulmaya başlamıştır. Bu durumun başlıca sebepleri yönetimin izlediği aşırı dinci ideoloji ve aşırı dinci terörist gruplarla olduğu iddia edilen bağlantılarıdır. Yeni gelişmekte olan Petrol endüstrisini geliştirmek için batılı olmayan

dış destek arayan Sudan yönetimi her konuda aradığı desteği ÇHC'nde bulmuştur. (Francis vd., 2012:5) Eylül 1995'de Başkan El Beşir'in Çin'e yaptığı ziyarette Sudan Çin-Dostluk Derneğinin kurulması ve aynı ziyarette 1997 yılında iki devlet arasında diplomatik ve çalışma vizelerinin kaldırılmasını iki devlet arasında birçok işbirliği anlaşması izlemiştir. 1995 de gerçekleştirilen bu ziyaretten sonra ÇHC Sudan'da çok büyük ekonomik projelerin gerçekleşmesini sağlamıştır. (Sudan Vision; 12.03.2014)

ÇHC 1990'ların başından itibaren Sudan'da petrol araması ve çıkarılması en başta olmak üzere iletişim, tarım, ulaştırma, tarım, madencilik ve silah alanlarında birçok yatırımda bulunmuş ve gerekli teknik destek ve finansmanı sağlamıştır. (Sudan Vision; 12.03.2014) 2005 Yılına gelindiğinde Sudan'ın petrol üretiminin %60'dan fazlası tek başına ÇHC'ne ihraç edilmeye başlanmıştır. Bu aynı yıl ÇHC'nin toplam petrol ithalatının %5'ne tekabül etmiştir. ÇHC aynı dönemde Angola'dan daha fazla petrol ithal etmesine karşın Sudan'ın petrol ihracının farkı Sudanda ÇHC'nin CNPC (Çin Milli Petrol Şirketi) aracılığıyla çok daha fazla etkin olmasıdır. CNPC Sudanda faaliyet gösteren en büyük yabancı şirket durumundadır ve Sudan'ın milli petrol şirketi GNPOC (Greater Nile Petroleum Operating Company)'ın %40'la en büyük pay sahibidir. CNPC Sudandaki mevcut 8 petrol sahasının altısında faaliyet göstermektedir. (Francis vd., 2012:6) 2011 Yılına gelindiğinde Sudan'ın toplam Petrol ihracatının %77'si tek başına ÇHC'ne yapılmıştır. (EIA; 08.02.2014) Tüm bu rakamlar petrol üretimi ve ihracatında ÇHC'nin Sudandaki etkinliğinin ne kadar fazla olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Aşağıdaki tabloda 2011 yılında Sudan'ın petrol ihraç ettiği ülkeler ve dağılımları gösterilmektedir.

Şekil 2: Sudan ve Güney Sudan'ın 2011 Yılında Ham Petrol İhracatı Gerçekleştirdikleri Ülkeleri Gösteren Grafik

Kaynak: (EIA, 08.02.2014)

ÇHC'nin "Non-Interference" (Müdahil Olmama) prensibi kapsamında Afrika devletleri ile ilişkilerinin incelendiği bu çalışmada örnek ülke olarak Sudan'ın seçilmesinin en büyük nedenlerinden biri ÇHC'nin, bu devletle 1990 sonrası gerçekleştirdiği yoğun ekonomik ve siyasi ilişkiler ve gerçekleştirdiği yatırımlardır. Sudan ve ÇHC arasındaki ilişkilerdeki bu "olağan üstü" gelişmelerin başta A.B.D. olmak üzere Batılı devletlerin 1990 sonrası siyasi nedenlerle Sudan'la ilişkilerini kestiği bir dönemde gerçekleşmesi çalışmada Sudan'ın seçilmesinin önemini arttırmaktadır. ÇHC Sudan ile her alanda ilişkilerini geliştirdiği dönemde 3 önemli sorunla karşı karşıya gelmiştir. Bu sorunlar neticesinde ÇHC, prensip olarak diğer devletlerle olan ilişkilerinde uyguladığı "müdahil olmama" prensibini uygulamakta ilk defa ciddi zorluklar yaşamaya başlamıştır. ÇHC'nin Sudan'da gerçekleştirdiği yatırımlar ve beraberinde artan ekonomik çıkarları ve riskleri nedeniyle bu üç sorunla ilgili olarak doğrudan veya dolaylı olarak müdahil olmak zorunda kalması ÇHC'nin "müdahil olmama" politikasında gelecekte meydana gelebilecek değişiklikler konusunda fikir vermesi açısından önemlidir. Bahsedilen bu üç önemli sorun Darfur Krizi, Güney Sudan'ın Sudan'da ayrılmasıyla kuzey ve güney arasında başlayan çatışmalar ve Güney Sudan içindeki etnik çatışmalardır. Bu üç sorunun ÇHC'nin Sudan ile ilişkileri ve izlediği dış siyaset üzerindeki etkileri ayrıntılı

olarak çalışmanın ikinci bölümünde incelenecektir. Bununla birlikte bu üç sorun hakkında bu bölümde kısaca bilgi verilecektir.

1.3.1. Darfur Krizi

Sudan'ın Darfur bölgesi Fransa büyüklüğünde olup yaklaşık 100 değişik kabileden 6 milyon insanı barındırmaktadır. (United Human Rights Council; 17.03.2014) Uzun süredir Dünya gündeminde yer alan Darfur sorununun temelinde aslında çevresel gelişmeler vardır. 2007 Yılında yayınlanan Birleşmiş Milletler Çevre Programı raporunda da belirtildiği gibi bölgesel iklim değişiklikleriyle tetiklenen kuraklık çatışmaların ana sebebidir. (United Nations; 14.03.2014) Kuraklık sonucu azalan su kaynaklarına ve verimli topraklara sahip olma isteği bölgede bulunan çeşitli etnik grupları çatışmaya itmiş ve bölgede çok fazla sayıda yıkıma ve zorunlu göçe sebep olmuştur. Bununla birlikte etnik farklılıklar ile yoksulluk da çatışmaların tırmanmasına zemin hazırlamıştır. Dinsel faktörlerin çatışmalarda rol oynadığını söylemek zordur çünkü bölgedeki halkın neredeyse tamamı Müslümandır. Çatışmaların başladığı yıl olarak varsayılan 2003 yılından beri bu bölgede 1,4 milyondan fazla insan evlerini terk ederek bölgede bulunan çeşitli kamplarda yaşamlarını yardım kuruluşları tarafından sağlanan yardımlarla sürdürmek zorunda kalmışlardır. Aslında çatışmaların başladığı 2003 yılından çok önce bile özellikle 1980'lerde azalan yağışlarla birlikte bölgede bulunan etnik gruplar arasında kalan verimli toprakların kullanım hakkı olan "hakurat" ile ilgili sorunlar ve çatışmalar yaşanmaya başlamıştı. Ancak bölgede bulunan ve Arap olmayan Fur, Zaghawa ve Masalit etnik gruplara arasında merkezi Sudan hükümetinin yine bölgede bulunan Arap grupları desteklemeye başladığı yönündeki görüş bölgede 2003 yılında iki önemli silahlı asi grubu olan Sudan Özgürlük Ordusu (SLA) ve Adalet ve Eşitlik Hareketi'nin (JEM) ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. 2003 Yılında hükümete karşı çeşitli silahlı eylemlere başlayan bu gruplardan Sudan Kurtuluş Ordusu'nun (Sudanese Liberation Army) 2003 Nisan ayında Kuzey Darfur'da bulunan Fasher havaalanına yaptığı silahlı baskın çatışmaların başladığı tarih olarak kabul edilmektedir. Saldırı sonrası Janjawid olarak adlandırılan Arap asıllı hükümet yanlısı silahlı milis gruplar Sudan hava kuvvetlerinin bombaladığı Fur, Zaghawa ve Masalit köylerini saldırmışlar ve köylerdeki sivillere yönelik olarak Dünya gündemine de oturan birçok şiddet eyleminde bulunmuşlardır. (Coppnal; 22.03.2014) 2007 Yılında yayınlanan

Birleşmiş Milletler Darfur belgesine göre, çatışmaların başladığı 2003 yılından 2007 yılına kadar bölgede 200.000 insan hayatını kaybetmiş, en az 2 milyon insan evlerini terk etmek zorunda kalmış ve sivillerin öldürülmesi ve kadın ve çocukların tecavüze uğraması gibi insanlık suçları yaygın olarak görülmüştür. (The United Nations; 14.03.2014) Temmuz 2004’de A.B.D. Kongresi kabul ettiği bir yasa tasarısıyla Darfur’daki çatışmaları “soykırım” olarak adlandırmış ve A.B.D. hükümetini soykırımı durdurması için çok taraflı veya gerekirse tek taraflı olarak müdahalede bulunmaya çağırmıştır. (Kumar; 23.03.2014)

Şekil 3: Sudan’ın Darfur Bölgesini Gösteren Harita

Kaynak:(The United Human Rights Council; 17.03.2014)

Çatışmaları sonlandırmak için gelen uluslararası baskılar sonucu 2006 yılında Afrika Birliği şemsiyesi altında bölgede faaliyet göstermeye başlayan Afrika Birliği Barış Gücü 2008 yılında Afrika Birliği ve Birleşmiş Milletler ortak Barış Gücüne (UNAMID) dönüşmüştür. UNAMID 18.000’den fazla personeli ile halen Dünya’daki en büyük Barış Gücü görevindedir. (Unamid; 24.03.2014) 2006 ve 2011 Yıllarında çatışan gruplarla ve hükümet arasında barış antlaşmaları imzalanmış olsa da günümüzde çatışmaların sona erdiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle Güney Sudan’ın Sudan’dan 2012 yılında ayrılmasıyla beraber Sudan, Güney Sudan hükümetini Darfur’daki asi grupları

desteklemekle suçlamış ve çatışmaların bölge dışına çıkma olasılığı ortaya çıkmıştır. Günümüzde Darfur'daki muazzam Barış Gücüne ve çatışmaların sona erdirilmesi ve bölge halkının kamplardan ayrılarak evlerine dönmesi yönündeki uluslararası tüm çabalara rağmen Darfur sorununun yakın zamanda çözüme kavuşması olası gözükmemektedir. (Coppnal; 22.03.2014)

Bölgenin belki de en önemli iki sorunu olan az gelişmişlik ve yoksulluk çözülmediği sürece çatışmaların sona ermesi ve kamplarda yaşayan yüz binlerce insanın köylerine dönmeleri zordur. Özellikle Uluslararası Adalet Divanı tarafından soykırım işlemek suçuyla 2009 yılında Sudan Devlet Başkanı El-Beşir için çıkartılan tutuklama kararı Sudan hükümeti ve onun en büyük uluslararası ortağı olan ÇHC için Darfur'u uluslararası düzeyde bir imaj sorunu haline getirmiştir. (ICC; 22.03.2014) Darfur sorunu ÇHC'nin "müdahil olmama" siyaseti için uluslararası düzeyde ilk ciddi sınavı haline gelmiştir. Bir diğer sınav ise Güney Sudan'ın Sudan'dan ayrılması ve beraberinde ortaya çıkan çatışmalardır.

1.3.2. Güney Sudan'ın Sudan'dan Ayrılması

Yaklaşık olarak 11 milyon nüfusa ve 644.000 km² alana sahip olan Güney Sudan Kuzey Sudan'ın aksine geniş yeşil alanlara, bataklık alanlara ve Beyaz Nil'in her iki kıyısı boyunca uzanan tropikal yağmur ormanlara sahiptir. (CIA; 24.03.2014) Güney Sudan halkı birçok değişik etnik gruptan oluşsa da en büyük etnik gruplar Dinka, Nure ve Shilluk'tur. Çoğunluğu Müslüman ve Arap olan Kuzey Sudan'ın aksine Güney Sudan halkının çoğunluğu Arap değildir ve Hıristiyanlık ile geleneksel kabile inançlarına sahiptirler. Eski Sudan'ın en güneyindeki 10 bölgeden oluşan Güney Sudan resmi olarak 9 Temmuz 2011 yılında bağımsızlığa kavuşmuştur. Bununla birlikte Güney Sudan'ın bağımsızlık çabaları Sudan'ın Büyük Britanya ve Mısır'dan bağımsızlığını kazandığı 1956 yılından hemen sonra başlamıştır. 20. Yüzyılın ilk yarısı boyunca Büyük Britanya egemenliği altındaki Sudan, kuzeydeki Arap ve Müslüman halkın güneydeki Arap ve Müslüman olmayan halktan çok farklı olması nedeniyle Kuzey ve Güney Sudan olarak ayrı idareler altında yönetilmişlerdir. Ancak II.Dünya Savaşının sona ermesinden sonra Kuzey Sudan'ın yeni bağımsızlığını kazanmış olan Mısır'la birleşmesinden endişe duyan Büyük Britanya yönetimi, Kuzey Sudan'a Güneyin de yönetimini vermiştir. (BBC; 24.03.2014) Sudan'ın bağımsızlığını kazandığı dönemde

Güney Sudan'a sınırlı miktarda özerklik sözü verilmişse de, bu sözler daha sonra yerine getirilmemiştir. (Francis vd., 2012:5)

Sudan yönetiminin kendilerine zorla Arap ve Müslüman kimliği empoze etmeye çalışmakla ve Arap ve Müslüman olmayanlara ayrımcılık yapmakla suçlayan Güney Sudan'lı ordu subayları, Anya Nya gerilla hareketi öncülüğünde isyan etmişler ve böylelikle Afrika'daki en uzun süren iç savaşı başlatmışlardır. Yıllarca süren çatışmalar Güney Sudan'a sınırlı oranda özerklik sağlayan 1972 Addis Ababa Barış Antlaşması ile durmuşsa da 1983'te Sudan yönetiminin özerkliği iptal etmesi ile Sudan halkın özgürlük Hareketi (SPLM) ve onun askeri kanadı olan Sudan Halkın Özgürlük Ordusu (SPLA) öncülüğünde yeniden başlamıştır. (BBC; 24.03.2104) 22 yıl boyunca süren çatışmalarda en az 1,5 Milyon insanın çatışmalar ve beraberinde açlık ve susuzluktan öldüğü ve 4 milyon insanın evlerini terk etmek zorunda kaldığı tahmin edilmektedir. Çatışmalar 2005 yılında imzalanan "Kapsamlı Barış Antlaşmasıyla" sona ermiştir. Yapılan Antlaşmaya uygun olarak 2011 Ocak ayında gerçekleştirilen bağımsızlık referandumunda Güney Sudanlıların %99'u bağımsızlıktan yana oy kullanmışlardır. Eritre'nin Etiyopya'dan ayrılıp bağımsızlığını kazandığı 1993 yılından beri Güney Sudan Afrika'da bağımsızlığını kazanan ilk devlet olmuştur. (BBC; 24.03.2104)

Güney Sudan'ın bağımsızlığını kazanarak Sudan'dan ayrılması Sudan'daki mevcut petrol yatakları, petrol üretimi ve petrol boru hatlarının yapısı nedeniyle her iki devlet için de beraberinde karmaşık sorunları beraberinde getirmiştir. Petrol ve Gaz Dergisi'ne (Oil & Gas Journal) göre 1 Ocak 2013 itibariyle Sudan ve Güney Sudan kanıtlanmış toplam 5 Milyar varil ham petrol rezervine sahiptir. BP'nin (British Petroleum) 2013 İstatiksel İnceleme Raporuna göre bunun yaklaşık 3,5 milyar varili Güney Sudan'da, 1,5 milyar varili ise Sudan'dadır. Petrol rezervlerinin büyük çoğunluğu sınır bölgesinde bulunan petrol zengini Muglad ve Melut havzası bölgesindedir. (EIA; 22.04.2014) Günümüzde Sudan ve Güney Sudan ilişkilerini etkileyen en önemli konular mevcut petrol rezervlerinin yeri ve taşınması konularıdır. Aşağıdaki haritada da görüldüğü gibi petrol rezervlerinin çoğu sınır bölgesindedir ancak mevcut sınır Sudan'ın bağımsızlığını kazandığı dönemde 1956'da oluşturulmuş sınırdır ve adına 1956 sınırı denilmektedir. 1956 Sınırı Sudan ve Güney Sudan tarafından resmi sınır olarak kabul edilmemiştir ve 2005 yılında imzalanan Kapsamlı Barış Antlaşmasında 1956 sınırının değiştirilerek

yeniden çizilmesi için bir Teknik Sınır Komitesinin kurulmasına karar verilmiştir. Komite sınırın büyük bir kısmı üzerinde uzlaşmış olsa da 5 bölgede anlaşmazlığa düşmüştür. Bu bölgelerden en önemlisi 1979'da zengin petrol yatakları keşfedilen Abyei bölgesidir. Her iki taraf da bu bölgenin Sudan'a mı yoksa Güney Sudan'a bağlanması yönünde 2011 yılında bölgede bir referandum yapılmasına karar vermiş olsa da bölgede çok sayıda bulunan göçebe halkın bulunması ve bunların oy hakkına sahip olup olmadığı yönündeki anlaşmazlıklar nedeniyle referandum günümüze kadar gerçekleştirilememiştir. Günümüzde halen özellikle tartışmalı sınır bölgesindeki mevcut petrol bölgelerinin hangi tarafa ait olduğu yönünde iki devlet arasında anlaşmaya varılamamaktadır ve zaman zaman 2012'de Heglig-Panthaou bölgesinde olduğu gibi iki devletin silahlı güçleri arasında bölgesel silahlı çatışmalar çıkabilmektedir. (Francis; 2012:4) Hem Sudan hem de Güney Sudan'ın devlet gelirlerinin önemli bir bölümü petrol gelirine dayanmaktadır. IMF raporuna göre 2011'de Sudan'ın toplam devlet gelirlerinin %57'si ve toplam ihracatının %78'si petrolden sağlanmıştır. (EIA; 22.04.2014) Bağımsızlığını yeni kazanmış olan Güney Sudan ise Dünya'daki en az gelişmiş ülkelerden birisidir ve devlet gelirlerinin %98'si (2012 itibariye 2 Milyar Dolar) petrol gelirlerine dayanmaktadır. Günümüzde Güney Sudan Dünya'da petrol gelirlerine en çok bağlı devletlerden biridir. Bu nedenle petrol yatakları her iki devlet için de önemli hatta Güney Sudan için olduğu gibi hayatidir. (Francis; 2012:4) Bu durum özellikle iki devlet arasında sınır bölgesinde bazen silahlı çatışmalara dönüşen sınır anlaşmazlıklarının iki devleti topyekûn savaşa sokabilme olasılığını oldukça artırmakta ve iki devlet arasındaki gerilimi arttıran bir faktör olarak yer almaktadır.

Şekil 4: Sudan ve Güney Sudan'daki Petrol Bölgelerini Gösteren Harita

Kaynak: (U.S. Energy Information Administration; 08.02.2014)

Sudan ve Güney Sudan arasındaki gerilimi arttıran ve bölgedeki petrol üretimini durma noktasına getiren etkenlerden diğeri ise petrol üretim ve dağıtım ağının mevcut şeklidir. Ham Petrol üretiminin yaklaşık %75'inin Güney Sudan'da gerçekleştirilmesine rağmen petrol yaklaşık 1.400 ve 1.600 km.lik iki petrol boru hattıyla Kuzeydeki Port Sudan'a taşınmakta ve buradan dışarıya ihraç edilmektedir. (EIA; 22.04.2014) Güney Sudan'ın denize kıyısı yoktur ve ürettiği petrolü dışarıya ihraç edebilmesi için tek yol Sudan'a ait olan mevcut petrol boru hatlarını kullanmasıdır. Bu durum yine iki devlet arasındaki çatışma konularından biridir zira Sudan, Güney Sudan'ın kendisinden ayrılması nedeniyle yaşadığı ekonomik kayıpların telafisi için varil başına 32-36 \$ geçiş ücreti talep etmekte, Güney Sudan ise varil başına 1 \$ teklif etmektedir. İki devlet arasındaki geçiş ücreti gerilimi 2011 sonunda tepe noktasına ulaşmış, ücret konusunda iki taraf anlaşmaya varamayınca Sudan, Güney Sudan'dan gelen petrolün bir kısmına geçiş ücreti olarak el koymaya başlamıştır. (EIA; 22.04.2014) Güney Sudan'da karşılık olarak petrol üretimini durdurmuştur. Yaklaşık olarak 15 ay süren bu kesinti tarafların Afrika Birliği aracılığında bir araya geldiği Addis Ababa'da varılan anlaşmayla son bulmuştur.

Varılan anlaşmaya göre Güney Sudan kullanacağı iki petrol boru hattı geçiş ücreti olarak varil başına 9.10 Dolar ve 11 Dolar ödemeyi kabul etmiş ayrıca Sudan'a kaybettiği petrol gelirlerine karşılık 3,5 yıl içinde 3 milyar Dolar ödemeyi kabul etmiştir. (EIA; 22.04.2014) Anlaşmayla ayrıca her iki devlet sınır bölgesindeki çatışmaları durdurmak için sınırdan 10 km içeriye kadar bölgeyi askerden arındırmayı kabul etmişlerdir. Ayrıca iki devlet karşılıklı olarak kendilerini tehdit eden silahlı asi grupları desteklemeyeceklerini konusunda taahhütte bulunmuşlardır. Anlaşmaya uygun olarak 6 Nisan 2013'de 15 aylık kesintiden sonra sınırlı olarak petrol üretimi başlamış olsa bile kısa süre içerisinde Mayıs ayında Sudan hükümeti petrol akışını teknik sorunları gerekçe göstererek kesmiştir. Kısa süre sonra akış tekrar gerçekleştirilmeye başlanmış olsa da Güney Sudan, Sudan'ı petrol sevkiyatını kendisine ekonomik zarar vermek için bilinçli olarak kestiğini iddia etmiştir. Buna gerekçe olarak da Sudan'ın kendisini Sudan'ı tehdit eden asi silahlı grupları desteklemekle suçlamasını göstermiştir. (EIA; 22.04.2014) Güney Sudan, petrol ihracında Sudan'a olan bağımlılığından kurtulmak ve yukarıda bahsedilen yaşadığı sıkıntıları sona erdirmek için Sudan'ı by-pass edecek alternatif bir petrol boru hattının inşa edilmesi için Kenya ve Etiyopya ile görüşme halindedir. (EIA; 08.02.2014) Boru hattı ile ilgili görüşmeler halen devam etmektedir ve anlaşmaya varılıp varılamayacağı belli değildir. Anlaşma sağlansa bile tamamlanması en az iki yıl sürecektir. Bu süre zarfında Güney Sudan'ın Sudan'a olan bağımlılığı devam edecektir ve iki devlet arasındaki karşılıklı güvensizlik nedeniyle geçmişte olduğu gibi birçok yeni sorun yaşanması olasıdır.

1.3.3. Güney Sudan İçindeki Çatışmalar

Bağımsızlığını yeni kazanmış olan Güney Sudan'da farklı inançlara ve dillere sahip olan yaklaşık 200 etnik grup yaşamaktadır. (BBC; 24.03.2014) Bunların içinde en büyük iki etnik grup Dinka'lar ve Nuer'lerdir. Güney Sudan bağımsızlığını kazanmasından kısa süre sonra kendi içinde etnik temelli çatışmalar yaşamaya başlamıştır. 2013 Aralık ayında Dinka etnik kökenli olan Güney Sudan Başkanı Salva Kiir'in kendisine darbe hazırlığı içinde olmakla suçladığı Nuer etnik kökenli Başkan Yardımcısını Riek Machar'ı görevden almasıyla başlayan çatışmalarda Salva Kiir yönetimindeki hükümet güçleri ve ile Riek Machar yönetimindeki asi gruplar arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Çatışmaların siyasi zeminden etnik zemine kayması Güney Sudan için durumu çok daha tehlikeli hale getirmektedir. Her iki grup birbirlerini

etnik kökenli öldürmeler gerçekleştirmekle suçlamaktadırlar. Birleşmiş Milletler gözlemcilerinin de tespit ettiği tarafların karşılıklı olarak karşı etnik gruptan sivillere yönelik intikam saldırıları yapmaları durumun ciddiyetini arttırmakta ve yeni bir Ruanda katliamı ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Güney Sudan'daki Birleşmiş Milletler Misyonun rapor ettiği ve asilerin ele geçirdikleri petrol üretim merkezi Bentiu'da yüzlerce sivil sadece etnik kökenlerinden dolayı öldürülmeleri gibi şiddet olayları artmaya başlamıştır. Özellikle başkent Juba'nın kuzeyinde yer alan stratejik olarak öneme sahip Bor şehrinde yoğunlaşan çatışmalarda sadece haftalar içerisinde binlerce insan hayatını kaybetmiş ve 800.000 insan evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. (Cohen; 25.04.2014) Ayrıca çıkan çatışmalar sonucu petrol üretimi tesisleri zarar görmüş ve petrol üretimi birçok yerde kesintiye uğramıştır. Çatışmaların durdurularak soruna barışçıl bir çözüm bulunabilmesi ve yeni bir Ruanda katliamının önüne geçilebilmesi amacıyla başta ABD, Birleşmiş Milletler olmak üzere birçok küresel ve bölgesel aktör tarafları bir araya getirme çabalarında bulunmaktadır. Özellikle ABD Dışişleri bakanının çabaları sonucu Etiyopya'nın Addis Ababa şehrinde bir araya gelen taraflar 10 Mayıs'ta çatışmaların sona erdirilmesi için anlaşma imzalamışlardır. Fakat günümüzde tüm girişimlere ve imzalanan barış anlaşmasına rağmen çatışmaların etnik zemine kayması ve çatışmaların çapının çok daha genişlemesi nedeniyle siyasi uzmanlar duruma kısa sürede barışın tesisi edilmesinin zor olacağını bildirmektedirler. (BBC; 26.04.2014)

BÖLÜM 2: ÇHC’NİN “MÜDAHİL OLMAMA” SİYASETİNİN SAHRA ALTI AFRİKA DEVLETLERİ İLE OLAN İLİŞKİLERE ETKİLERİ

2.1. “Müdahil Olmama” Politikasının Dayandığı Siyasi Temeller

Bu çalışmanın temel konularından biri olan “Non-Interference” Müdahil Olmama prensibi ÇHC’nin diğer devletlerle olan ilişkilerinde temel aldığı prensiplerin başında gelmektedir. ÇHC’nin dış siyasetinin ana prensiplerinden birisi olan “Müdahil Olmama” ilk kez 1954’de ÇHC Başbakanı Zhou Enlai’nin Tibet sorunu ile ilgili olarak Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru ile yaptıkları görüşmede kamuoyuna sunduğu “Barış İçinde Birlikte Yaşama’nın Beş Prensibi” adlı belgede beş prensipten biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu beş prensip sırasıyla şöyledir,

- 1) Egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı
- 2) Karşılıklı saldırmazlık
- 3) Birbirin iç işlerine “Müdahil olmama”
- 4) Eşitlik ve karşılıklı Fayda sağlamak
- 5) Barış içinde Varolma (Brautigam, 2009:64)

Bir yıl sonra Bandung’ta bir araya gelen ve Dünya nüfusunun yarsını temsil eden devletler yukarıda bahsedilen bu 5 prensibi “Bağlantısızlar” hareketinin temel prensipleri olarak kabul etmişlerdir. Bandung Konferansının üzerinden yaklaşık olarak 60 yıl geçmesine karşın ÇHC liderler yukarıda bahsedilen bu 5 prensibi kendi dış siyasetlerinin temel taşları olarak görmeye devam etmektedirler. “Barış İçinde Birlikte Var olma” (Peaceful Coexistence) beş prensibi aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin Sözleşmesinde yer almaktadır. ÇHC her ne kadar Pazar odaklı sisteme geçiş yapsa da “Müdahil Olmama” prensibi geçerli olmaya devam etmiş ve 2006 Ocak ayında yayınlanan CHC’nin Afrika Politikası belgesinde de tekrar vurgulanmıştır. ÇHC Afrikalı devletlerin iç işlerine karışmamaya özen göstermiş ve Afrikalı devletlerin kendi iç işlerini bağımsız şekilde yürütmelerine saygı göstermiştir. ÇHC için “Müdahil Olmama” prensibi geçmişte Batılı devletlerin sürekli olarak kendi iç işlerine

karışmalarında dolayı öğrendiği tecrübelerden çıkardığı bir derstir. ÇHC'nin kurulmasından itibaren Çinli devlet adamları bir devletin iç sorunlarının çözümünde dış dinamiklerden ise iç dinamiklerin rol alması gerektiği inanmışlardır. ÇHC liderleri bir ülkeye yapılacak dış müdahalelerin fayda sağlamaktan çok zarar getireceği ve sorunun çözümüne yardımcı olamayacağı gerçeğini Batılı devletlerin kendi iç işlerine müdahil oldukları 19.ve 20. yüzyıldaki tecrübelerinden öğrenmişlerdir. Bu nedenle ÇHC mümkün olan her yerde ve her zaman ilişki içinde olduğu devletin iç siyaset konularından ise ekonomik ve ticari noktalara eğilmeyi tercih etmiştir. (Jiang, 2008:56) ÇHC Başbakanı Wen'in 2006'da yaptığı bir açıklamada belirttiği gibi "ÇHC Afrika'da demokrasi ve hukukun üstünlüğünü desteklemektedir, ancak biz her bölge ve ülkedeki insanların kendi iç işlerini kendi başlarına yürütme hakları ve kabiliyetleri olduğuna inanmaktayız." (Saferworld, 2011) Çinli siyasetçiler kendi dış siyasetlerinin ana prensibi olarak "Müdahil Olmamayı" görürken ABD'nin dış siyasetin ana prensibi olarak "Müdahil Olma'yı görmekte-dirler. Bu tespit özellikle Afrika ile ilişkileri yürüten ÇHC dış siyasetçilerinin ÇHC ile ABD siyaseti arasındaki farkı vurgulamak için sık olarak dile getirdikleri bir tespittir. Bununla beraber ÇHC Soğuk Savaş döneminde Angola'da "Angola'nın Özgürleşmesi için Halk Hareketi" adlı silahlı direniş gruplarına destek vermiştir. (Alpay, 2009:9) Benzer şekilde Yine Sudan iç savaşında Sudan hükümetine silah satması gibi eylemleri ÇHC'nin "Müdahil Olmama" prensibini geçmişte zaman zaman göz ardı ettiğini göstermektedir. (Francis vd., 2012:11)

2.2. "Müdahil Olmama" Politikasının Sahra Altı Afrikalı Devletler ile olan İlişkilere Etkileri

Bu çalışmada daha önce de belirtildiği gibi Çin'in Afrikalı devletlerle olan ilişkilerinin tarihinde bir "sömürge" geçmişi yoktur. Aksine Çin birçok Afrika devleti gibi geçmişinde batılı devletlerin sömürge uygulamalarına maruz kalmış ve sömürge olmanın acı tecrübelerini yaşamış bir millet ve devlettir. Bu nedenle birçok batılı için diğer devletlerle olan ilişkilerinde belki de anlaşılması ve kabul edilmesi zor olan ve çokça eleştirilen "müdahil olmama" prensibi veya siyaseti Afrika devletlerinin liderlerince benimsenmiş ve devletlerarası ilişkilerde eşitlik ve karşılıklı saygının bir gereği olarak görülmüştür. (Maru; 10.03.2014)

Afrika’da yaygın olan genel istikrarsızlık ve iç çatışmalar ortamı nedeniyle Afrika’daki özellikle otoriter devletlerinin ve liderlerinin birçoğu yönetimlerini devam ettirebilmek için ekonomik kaynaklarının önemli bir bölümünü kolluk güçlerini ve sistemlerini geliştirmek için kullanırken ülke vatandaşlarının en çok ihtiyaç duyduğu altyapı, enerji, eğitim ve sağlık alanlarında zayıf kalmışlardır. Bu eksikliklerini Bretton Woods kurumlarında sağlayacakları finansman ile gidermek isteyen Afrikalı liderler ise karşılaştıkları ekonomik ve siyasi koşullar nedeniyle bu isteklerini yerine getirmekte ve dolayısıyla vatandaşlarının en çok ihtiyaç duyduğu en temel altyapı hizmetlerini bile sağlamakta başarısız olmuşlardır. ÇHC bu aşamada “müdahil olmama “ prensibine uygun ve batılı devletlerden farklı olarak sunduğu koşulsuz ve hızlı finansman desteği ve işbirliği projeleriyle kısa zamanda Afrika ile olan ilişkilerinde büyük bir gelişme sağlayabilmiştir. (Maru; 10.03.2014) Burkina Faso ve Etiyopya’da görev yapmış olan eski ABD Büyükelçisi David Shinn’in de belirttiği gibi ÇHC’nin diğer devletlerin iç işlerine yönelik olarak uyguladığı “müdahil olmama” siyaseti ve sağladığı hızlı işbirliği ve yardım ÇHC’ni Afrika devletlerinin gözünde batılı devletlerden çok daha çekici hale getirmiştir. (Ighobor; 12.03.2014)

ÇHC’nin ulusal egemenliğe yönelik gösterdiği saygı Zimbabwe başkanı Mugabe gibi yardım ve yatırım için Batılı devletlerinin ve kurumlarının öne sunduğu siyasi koşulları kabul etmek istemeyen birçok Afrikalı devlet başkanına oldukça cazip gelmiştir. (Thompson, 2005) Sierra Leone’nin Pekin Büyükelçisi Sahr Johnny ülkesindeki ÇHC yatırımlarını destekleyen demecinde şöyle demiştir: “Biz ÇHC yatırımlarını seviyoruz çünkü Çinlilerle sadece bir toplantı yaptıktan sonra Çinliler gelip projeyi yapıyorlar, herhangi bir koşul ve çevresel etki değerlendirmesi olmuyor”. (Rocha, 2007:28) Aynı şekilde Kenya devlet sözcüsü Alfred Mutua ÇHC’ni birlikte çalışılması kolay bir ülke olarak tarif etmekte ve şöyle demektedir: hiçbir zaman Çinlilerin bir projeyi hükümet yolsuzlukla yeterince mücadele etmiyor diye tamamlamayacağız dediklerini duyamazsanız. Çinliler eğer bir yol inşa edeceklerse gelip inşa ederler” (Obiorah, 2007:40)

Birçok Afrikalı lider ve siyasetçi, yardım ve kredi için Batılı devletlerin yönetim biçimlerine karışarak insan haklarının iyileştirilmesi veya yargı reformu gibi koşullar sunmasını “yeni sömürgecilik” olarak tanımlamakta ve bu tavrı kendilerine Batı

değerlerinin dayatılması olarak görmektedirler. (Alpay, 2009:14) Bu açıdan birçok Afrikalı lider ülkelerindeki gerekli altyapı ve gelişim projelerini gerçekleştirmede kendilerini hayal kırıklığına uğrattıkları düşündükleri Birleşik Krallık, Fransa ve ABD ve diğer batılı devletlerden farklı olarak bir yatırım ve sermaye kaynağı olarak ÇHC ile ilişkilerini her boyutta geliştirmekte istekli davranmışlardır. Bu gelişmeye bağlı olarak özellikle 2000 yılında Pekin’de gerçekleştirilen ilk FOCAC toplantısından sonra hızla gelişmeye başlayan ilişkiler neticesinde ve ÇHC’nin koşulsuz ve düşük faizle sağladığı krediler sayesinde hem Afrika devletlerinin ortalama büyüme hızlarında artış meydana gelmeye başlamış, hem de bu devletler siyasi cesaret kazanmaya başlamışlardır. (Alpay, 2009:15) ÇHC’nin “Müdahil Olmama” siyaseti ve Afrikalı devletlerle geliştirdiği ilişkileri ÇHC’ni Bretton Woods sistemine bir alternatif haline getirmiş ve bu durum da Afrikalı devletlerine Batılı devletlerle ve kurumlarla olan ilişkilerinde önemli bir manevra alanı sağlamıştır. (Manji, 2007:viii) Özellikle Afrikalı entelektüeller çok kutuplu bir Dünya’da Afrikalı devletlerin ve diğer gelişmekte olan devletlerin daha fazla söz hakkına sahip olacaklarına inanmakta ve bu nedenle ÇHC’nin küresel bir güç olarak yükselişini desteklemektedirler. ÇHC ile Nijerya arasındaki stratejik işbirliğini destekleyen eski Nijerya Dış ilişkiler bakanı, şimdiye kadar Asya ve Afrikalı devletler arasında işbirliğinin geciktiğini söylemekte ve şöyle demektedir:

“ÇHC hızla büyüyen bir ekonomiye sahip yükselen bir küresel güçtür. ÇHC’nin petrole ihtiyacı var, Nijerya’nın ise mümkün olduğunca yatırıma. ABD Nijerya ile ÇHC arasında gelişen ilişkiden korkmamalıdır çünkü bu durum Nijerya’nın tek bir Güce bağımlı olmasını önlemektedir. (Obiorah, 2007:40)

Afrikalı siyasi uzmanlar, soğuk savaş sonrası oluşan “dünya düzeninin” Afrika üzerindeki Batı hâkimiyetini güçlendirici bir yapıya sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle demokratik bir ülke olmamasına ve uluslararası finansal kurumların yönetimi altında olmamasına rağmen 1990’ların başından itibaren büyük bir küresel ekonomik güç olarak ortaya çıkmaya başlayan ÇHC özellikle Afrikalı siyasetçiler için ilgi çekici bir model olmuştur. ÇHC batılı siyasi ve ekonomik modellere uygulamadan da başarılı olunabileceğinin ve gelişebileceğinin canlı bir kanıtı olmuştur. (Obiorah, 2007:44)

Birçok Afrika ülkesi ÇHC’nin kendi kaynaklarıyla büyüme modelini örnek alabilecekleri bir model olarak görmüşlerdir. Bu noktada Zimbabwe Başkanı Robert

Mugabe'nin söylediği “ Biz artık Güneşin doğduğu Doğuya bakıyoruz, Güneşin battığı Batıya değil” sözü önem kazanmaktadır. Mugabe'nin bu ifadesinden de anlaşılacağı gibi ÇHC, büyüyen ve model olan ekonomisi, yatırım gücü ve en önemlisi diğer devletlerle olan ilişkilerinde uyguladığı “Müdahil olmama” prensibi ile Batının Afrika'daki hegemonyasına son verebilecek ve belki de gerçek anlamda “sömürgeciliği” bitirebilecek bir alternatif olarak Afrikalı devletlerin çoğu tarafından sevinçle karşılanmıştır. ÇHC'nin Afrika devletleri ile gelişen ve zaman içinde stratejik ortaklığa dönüşen ilişkileri Batılı devletlerin geçmişte uyguladıkları ve “Müdahil Olmaya” dayanan ilişkilerini gözden geçirmeye ve Afrika devletlerine daha çok “saygı” ile yaklaşmalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Batı tarafından çoğu zaman uyguladıkları siyaset nedeniyle eleştirilen Afrikalı liderlerin ÇHC ile ilişkilerini geliştirme isteklerinin temelinde ÇHC'nin “Müdahil Olmama” siyasetinin ne kadar önemli yer tuttuğu anlaşılabilir. Özellikle 2000 FOCAC toplantısından sonra ÇHC ile Afrikalı devletler arasındaki ticaret hacminin gelişme hızına baktığımızda ilişkilerin karşılıklı olarak geliştirilmesi yönündeki isteğin ne kadar güçlü olduğunu anlayabiliriz. 2001 yılından 2011 yılına kadar ÇHC ile Afrika arasındaki karşılıklı ticaret %681 oranında artmıştır. Sadece 2007 yılında ÇHC başbakanı Wen'in ziyaret listesinde olan 7 Afrika devleti ile karşılıklı ticaret bir önceki yıla kıyasla % 130 artmıştır. (Jiang, 2008:53) Benzer şekilde özellikle 2000 yılından sonra ÇHC'nin Afrika'da gerçekleştirdiği yatırımların hızla arttığı görülmektedir. Bu artışın sağlanmasında yine ÇHC'nin uyguladığı “Müdahil Olmama” siyasetinin etkili olduğu açıktır.

“Müdahil Olmama” prensibi birçoğu “Kamu İktisadi teşebbüsü” olarak adlandırabileceğimiz Çinli şirketlerin yatırım yapmak için Batılı şirketlerin insan hakları ihlalleri veya yolsuzluk gibi nedenlerle girmekten çekineceği bölgelere ve ülkelere girebilmesini sağlamıştır. Örnek olarak 2002 yılında Angola'da 27 yıl süren iç savaş sonrası ulaşım, elektrik, temiz su gibi en temel altyapılar bile neredeyse yok olma durumuna gelmiştir. Angola hükümeti eksik altyapının inşası için IMF ile kredi konusunda görüşmelere başladığında IMF'nin özellikle şeffaflık konusundaki bazı talepleri Angola'lı siyasetçiler tarafından “aşağılayıcı” bulunmuştur. Bununla birlikte başka bir alternatif olmadığı için IMF ile görüşmelere devam etmişlerdir. Ancak 2004 yılında IMF ile görüşmeler aniden sona ermiştir zira Angola ÇHC'nin sahip olduğu Eximbank'tan 12 yıl içinde geri ödemeli ve Londra InterBank teklif faizi (LIBOR) artı

%1,5 lik faizli kredi sağlamıştır. Angola, kredi borcunu petrol üretimi ile ödeyecek ve sağladığı kredi Çin Eximbank tarafından proje bedeli olarak doğrudan projeyi gerçekleştirecek şirkete aktarılacaktır Bu noktada tüm finansmanını ÇHC'nin sağladığı altyapı projelerinin ihalelerini Çinli firmaların kazandığını belirtmek gerekir. (Lee and Shalmon, 2008:119) Özellikle petrol üretimi ve altyapının geliştirilmesine yönelik yatırımlar sayesinde 2007 yılına gelindiğinde Angola günlük 1,4 milyon varillik petrol üretimi ile Sahra altı Afrika'da Nijerya'dan sonra en büyük petrol üreticisi haline gelmiştir. Bu üretimin yaklaşık 3'te biri ÇHC'ne ihraç edilmiş ve Angola ÇHC'nin toplam petrol tüketiminin %13'ünü sağlamıştır. (Jiang, 2008:54)

ÇHC benzer şekilde Sahra Altı Afrika'daki en büyük yatırımlarından birini batılı devletlerin ve şirketlerin siyasi nedenlerle girmeye çekindikleri Sudan'da gerçekleştirmiştir. ÇHC Sudan'da petrol araması, boru hattı ve rafineri inşası ve diğer ilgili projelerin gerçekleştirilmesini kapsayan 4 milyar Dolarlık bir yatırım gerçekleştirmiştir. Çin'li China National Petroleum Corporation (CNPC) Sudan'daki petrol yataklarının hâkimiyetini elinde bulunduran Greater Nile Petroleum şirketinin %40 ile en büyük pay sahibidir. 2006 Yılına gelindiğinde ÇHC Sudan'ın toplam petrol üretiminin yarısından fazlasını tek başına ithal etmiştir. (Jiang, 2008:53) ÇHC'nin "Müdahil Olmama" prensibi temelinde yürüttüğü tüm bu yatırım ve ticari faaliyetleri özellikle Batılılar tarafından çokça eleştirilmiştir. Bu eleştiriler ve ÇHC'nin bu eleştirilere getirdiği açıklamalar çalışmanın 3. Bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.3. ÇHC'nin "Müdahil Olmama" Politikasının Sudan ve Güney Sudan ile Olan İlişkilerin Gelişimine Etkisi

ÇHC'nin dış siyasetinde izlemekte olduğu "Müdahil Olmama" prensibinin Sahra Altı Afrika devletleri ile olan ilişkilerindeki etkilerinin ve ÇHC'nin izlemekte olduğu bu siyasette değişikliğe sebep olabilecek etkenlerin analiz edildiği bu çalışmada örnek ülke olarak Sudan ve 2012 yılında Sudan'da ayrılan Güney Sudan'ın seçilmesinin iki nedeni vardır. Öncelikle ÇHC Sudan dışında da birçok Sahra altı devleti ile ekonomik ve ticari ilişkiler içinde olsa da "müdahil olmama" siyaseti sayesinde en yakın ilişki içinde olduğu ve başta petrol olmak üzere nerdeyse tüm alanlarda mevcudiyetinin her alanda en çok hissedildiği ülke Sudan olmuştur. Bir başka deyişle Sudan ÇHC için "müdahil

olmama” prensibinin uygulamaya konulduğu ve Darfur sorunu gibi gelişmelerle teste tutulduğu en büyük laboratuvar olmuştur. İkincisi ise ÇHC’nin “müdahil olmama” siyasetine yönelik en ciddi ve en yoğun eleştirilerin özellikle Darfur sorunu kapsamında Sudan ile olan ilişkileri sebebiyle gelmesidir. Bu nedenle ÇHC’nin Afrika’daki “müdahil olmama” siyasetinin ve bu siyasetin geleceğinin analiz edilmeye çalışılacağı bu çalışmada örnek ülke olarak Sudan ve Güney Sudan seçilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde ÇHC’nin Sudan ve Güney Sudan ile olan ilişkilerinin gelişimi ve yapısı analiz edilecektir.

2.3.1. ÇHC’nin Sudan ile İlişkileri

Sudan’da askeri bir darbe ile El-Beşir’in yönetime geçmesi, Sudan-ÇHC ilişkileri için bir dönüm noktası olmuştur. Kendisi de İslamcı bir subay olan El Beşir liderliğinde yönetimi ele geçiren Ulusal İslam Cephesi, kendisine 4 temel hedef belirlemiştir. Bunlardan ilki Güney Sudandaki isyanı bastırmak, ülkenin Güneyini Araplaştırmak ve Müslümanlaştırmak, Güney Sudan’ı Sudan’ın içinde tutmak ve İslami esasları temel alan bir devlet kurmaktır. (Askouri, 2007:72) Belirlediği bu hedefleri gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu finansal kaynakları sağlamak için yönetim Amerikalı Chevron petrol şirketi tarafından 1978’de keşfedilen zengin petrol kaynaklarını kullanmak istemiştir. 1974’te Muglad havzası bölgesinde petrol arama faaliyetlerine başlayan Chevron 1980’lerin ikinci yarısında ikinci defa başlayan iç savaş nedeniyle kurduğu ve değeri 1 Milyar dolaşan Petrol tesislerini Sudan’ın milli petrol şirketi Greater Nile Petroleum Operating Company’e (GNPOC) satarak ülkeyi terk etmiştir. (Lee and Shalmon, 2008:125) Chevron 1992’de ABD hükümetinin Sudan’daki insan hakları ihlalleri nedeniyle uyguladığı ekonomik yaptırımlar çerçevesinde ABD yönetiminde gelen baskı neticesinde Sudan’ı terk etmiştir. Ancak Chevron’un Sudan’ı terk ettiği dönemde Sudan henüz petrol ihraç eden bir ülke durumuna gelememiştir çünkü Chevron’un yürüttüğü faaliyetlerin çoğu Petrol aramasına ve sahalarının tespiti yönünde olmuştur. Bu nedenle zengin petrol rezervlerine sahip Sudan Çinli firmaların gelip petrol çıkarımı ve ihracı için gerekli boru hatlarını ve diğer altyapıyı tamamladıkları 1999 yılına kadar tek bir varil petrol ihraç edememiştir. (Lee and Shalmon, 2008:119) El-Beşir liderliğindeki Sudan yönetimi, tespit edilen petrol rezervlerinden petrol üretimine başlamak ve petrol ihraç başlayabilmek amacıyla öncelikle İslam ülkelerden

İslami yatırım gruplarını petrol yatırımı yapmaları için ülkeye davet etmiştir ancak kısa süre sonra bu grupların petrolü çıkartmak ve işlemek için gerekli teknik altyapıya sahip olmadıkları anlaşılmıştır. (Askouri, 2007:72)

Sudan yönetimi, güneydeki Sudan Halkı Bağımsızlık Ordusu'na (SPLA/M) yönelik yürüttüğü silahlı mücadelenin beraberinde getirdiği askeri masraflar ve Batılı devletlerin ve Uluslararası Finansal kurumların El-Beşir yönetiminin anti-demokratik ve insan haklarına aykırı uygulamalarına tepki olarak uyguladığı uluslararası ekonomik ve siyasi boykot nedeniyle finansal sıkıntılar yaşamaya başlayınca Sudan yönetimi, içine girdiği darboğazdan kurtarabilecek bir devlet aramaya başlamıştır. (Askouri, 2007:72) Sudan sahip olduğu zengin petrol kaynaklarını çıkararak ihraç edebilecek, finansal ve teknik altyapıya sahip, uluslararası baskıya direnebilecek olan aradığı devleti ÇHC'nde bulmuştur. ÇHC diğer devletlerle olan ilişkilerinde temel prensibi "müdahil olmama" olan dış siyasetine ilave olarak sahip olduğu devasa döviz rezervi, teknik bilgi ve birikim ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyindeki veto gücü ile Sudan'ın tam olarak aradığı ortak olmuştur. Aynı şekilde Sudan sahip olduğu ve henüz hiçbir batılı devletin sözleşmelerle kendisine bağlamadığı zengin petrol rezervleri ve Sudan hükümetinin vergi muafiyeti gibi sunduğu cazip önerileriyle ÇHC'nin her geçen gün daha çok ihtiyaç duyduğu petrole ulaşmasını sağlayabilecek bir devlet olmuştur. (Lee and Shalmon, 2008:119) Kendilerine göre sebeplerle her iki tarafın geliştirmeye istekli olduğu ÇHC ile Sudan arasındaki ilişkilerin her anlamda muazzam bir gelişme göstermesi ve ÇHC'nin Afrika'daki en büyük mevcudiyetinin bu ülkede görülmesi şaşırtıcı değildir. 1990'ların başından itibaren Sudan'da sadece Çinli inşaat firmalarının projelerinde çalışan Çinli işçi sayısının 2006 yılına gelindiğinde 3 katına çıkarak 24.000'e ulaşması ilişkilerin gelişimini göstermesi açısından önemlidir. (Lee and Shalmon, 2008:119)

ÇHC Sudan'da 2007 itibariyle 20 Milyar dolardan fazla yatırım gerçekleştirmiştir. Bu yatırımların çoğu barajlar, elektrik santralleri, kumaş fabrikaları ve tarımsal yatırımlar gibi altyapı ve gelişme projelerine yapılmıştır. (Askouri, 2007:72)

Günümüzde Sudan'da faaliyet gösteren 170'den fazla Çinli şirket mevcuttur. Bu şirketler petrol araması, madencilik, tarım, sulama, liman işletmeciliği, iletişim, nakliye ve diğer birçok alanda faaliyet göstermektedirler. ÇHC Sudan'da 10 yıllık süre

içerisinde yıllık toplam üretimi 26 milyon ton olan 3 büyük petrol üretim sahası ve yılda 5 milyon ton ham petrol işleme kapasitesine sahip Petrol rafinerisini tüm diğer ilgili tesisleri de dâhil olmak üzere teknik destek ve eğitimini sağlayarak anahtar teslim şekilde inşa ederek Sudan yönetimine teslim etmiştir. Yine aynı dönemde Sudan'da hızla artan elektrik ihtiyacının karşılanabilmesi için Çinli enerji şirketleri Sudan'da 4 termal ve bir hidroelektrik elektrik santrali kurmuşlardır. Benzer şekilde büyük bir ihtiyaç olan içme suyu ve tarım için sulama suyu temini için yine Çinli şirketler toplam uzunluğu 10 km olan Merowe barajının yapımını bitirmişlerdir ve iki ayrı barajın inşasına da devam etmektedirler. (Sudan Vision; 12.03.2014) Çinli şirketlerce inşa edilmiş olan Merowe barajına ek olarak yine başka bir Çinli şirket olan Harpin-Jilin'e 460 milyon dolarlık barajdan sağlanacak elektriğin Hartum'a getirilmesi için elektrik hatlarının inşası ihalesi verilmiştir. Yine Çinli CMIC şirketi Atbara nehrinden Port Sudan'a su taşıyacak boru hattının inşasını 373 milyon dolarlık ihalesini almıştır. Bunların dışında köprü inşası, sulama kanalı inşası, tarımsal silo inşası ve elektrik santrallerinin kapasitelerinin artırılması gibi birçok ihale Çinli firmalar tarafından alınarak inşa edilmiştir. (Askouri, 2007:74) Tüm bu projeler Çinli firmalarca ihalenin alınmasından itibaren çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Çinli şirketlerin bu projeleri Batılı şirketlerin gerçekleştirmeyecekleri bir hızda bitirip teslim edebilmelerinin geri plandaki önemli nedenlerinden birisi bu projelerinin planlanması ve gerçekleştirilmesi aşamasında projelerin ekonomik, sosyal ve çevresel fizibilite çalışmalarına minimum düzeyde önem verilmesi gerçeğidir. (Askouri, 2007:77)

Sudan'ın petrol sektörüne Asyalı Petrol şirketleri hâkimdir. Bunların en başında gelen Çinli China National Petroleum Corporation (CNPC) Sudan'daki en büyük Petrol konsorsiyumu'nu oluşturan Gretaer Nile Petroleum Operating Company (GNPOC)'da %40 ile en büyük pay sahibidir. CNPC'yi %30 ile Malezyalı Petronas şirketi izlemektedir. Hintli şirket Oil and Natural Gas Corporation (ONGC) %25 pay ile 3 sıradadır. Sudan'ın milli petrol şirketi Sudapet ve Güney Sudan'ın milli petrol şirketi Nilepet %5 lik paylara sahiptirler. Güney Sudan'ın Sudan'dan ayrılması sırasında yapılan anlaşmaya uygun olarak Sudan'ın milli petrol şirketi Sudapet, GNPOC'ın Güney Sudan'daki petrol yatırımlarından %5 pay almakta ve karşılığında Nilepet de GNPOC'nun Sudan'daki petrol yatırımlarından %5 pay almaktadır. (EIA; 22.04.2014)

Sudan'da CNPC'nin en büyük pay sahibi olduğu Greter Nile Petroleum Operating Company konsorsiyumunda çıkarılan petrol, yine başka bir Çinli petrol şirketi olan Sinopec'in inşa ettiği 1.500 km. petrol boru hattı ile yine başka bir Çinli şirket olan China's Petroleum Engineering Construction Group adlı şirketin Port Sudan'da inşa ettiği tanker dolmuş terminalinden Dünya'ya ve en çok da Çin'e ihraç edilmektedir. (Rocha, 2007:21) Bu durum bize ÇHC'nin Sudanda ne kadar etkin olduğunu göstermesi açısından önemlidir. ÇHC Sudan'da sadece petrol araması ve üretimi alanında 8 milyar dolardan fazla yatırım yapmıştır. (Rocha, 2007:21)

ÇHC Sudan'a sadece altyapı ve gelişim projelerinde değil, silah temininde de yardımcı olmuştur. ÇHC, Sudan'a 1985'ten beri silah satışı gerçekleştirmesine rağmen 1994 yılından itibaren Sudan'ın en büyük silah sağlayıcısı olmuştur. Silah satışında herhangi siyasi koşul öne sürmemesi ve silahlarının çoğunlukla ucuz olması nedeniyle ÇHC, Sudan'ın silah temin ettiği 1 numaralı ülke olmuştur. Örnek olarak 1994 yılında Sudan gelecekteki petrol çıkartımı hakkı karşılığında Malezya devletinden sağladığı 200 milyon dolarlık kredi ile ÇHC'den Scud füze sistemleri almıştır. (Askouri, 2007:76) Birleşmiş Milletler Sudan'ın ithal ettiği küçük silahların %88'nin ÇHC'den geldiğini belirtmektedir. ÇHC'nin Sudan'a olan silah satışı 2001'den 2006'a kadar %137 artmıştır. ÇHC Sudan'a sadece küçük silahlar değil, aynı zamanda askeri hava araçları satmakta ve pilotlarına eğitim vermektedir. Temmuz 2000'de WorldNet Daily, Sudan hükümetinin ÇHC'den 34 yeni jet savaş uçağı aldığını rapor etmiştir. (Chan-Fishel, 2007:141) ÇHC, Sudan'ın kendi yerli silah sanayini kurmasına teknik destek ve finansman sağlayarak yardımcı olmuştur. (Rotberg, 2008:5) Sudan ÇHC'den aldığı teknik ve finansal destekle Hartum dışında mühimmat, havan topu ve T-55 model tankların ve zırhlı taşıyıcıların asamble edildiği 3 silah fabrikası kurmuştur. Sudan Savunma Bakanının 2007 Eylül ayında yaptığı bir açıklamada Sudan'ın konvansiyonel silahların üretiminde kendine yeterli bir ülke haline geldiğini belirtmiş ve füze imalatı gerçekleştirmek için çalışmalar yaptıklarını belirtmiştir. Aynı açıklamada Savunma Bakanı, Sudan'ın Afrika'da Mısır ve Güney Afrika Cumhuriyetinden sonra en önemli silah üreticisi haline geldiğini belirtmiştir. Sudan'ın silah imalatında kaydettiği tüm bu gelişmelerde ÇHC'nin önemli bir payının olduğu gerçeği ile birlikte Arap finansmanın ve İran'ın teknik desteğini ile birlikte Almanya'dan ithal edilen makinelerin de bu silah fabrikalarının kurulmasında payı olduğu belirtilmektedir. (Shinn, 2008:171)

Sudan, ÇHC'nin Sahra Altı Afrika'da "müdahil olmama" siyaseti sayesinde hemen her alanda ilişkilerinin en hızlı geliştiği ve en çok yatırım gerçekleştirdiği ülkelerin başında Sudan gelmektedir. Ancak bu durum ÇHC'nin bu ülkeyle hiçbir sorun yaşamadığı anlamına gelmemektedir. ÇHC'nin Sudan ile ilişkilerinde yaşadığı sorunlar başında gelen Darfur ve diğer sorunlar, "müdahil olmama" siyasetinin sonucu olarak batılı devletlerden ve Afrika içinden ÇHC'ne yönelik gelen suçlamalar ve eleştiriler ve ÇHC'nin "müdahil olmama" siyasetinde görülmeye başlanan ve ileride görülebilecek değişimler çalışmanın 3. Bölümünde analiz edilmeye çalışılacaktır.

2.3.2. ÇHC'nin Güney Sudan ile İlişkileri

Sudan'da yıllarca süren iç savaşı sona erdiren 2005 tarihli "Kapsamlı Barış Anlaşması"na uygun olarak Güney Sudan'da Ocak 2011'de gerçekleştirilen halk oylaması sonucu Temmuz 2011'de bağımsızlığını ilan eden Güney Sudan Afrika'nın en genç devletidir. ÇHC, 2005 anlaşmasıyla belirli oranda özerklik elde eden Güney Sudan'la ve gelecekte kurulması muhtemel Güney Sudan devleti ile ilişkilerini başlatabilmek amacıyla Eylül 2008'de Güney Sudan'ın başkenti Juba'da ilk konsolosluğunu açmıştır. ÇHC yeni kurulan Güney Sudan'ı ilk tanıyan devletlerden biri olmuştur ve ÇHC şehircilik bakanı Jiang Weixin ÇHC Başkanı Hu'nun özel temsilcisi olarak bağımsızlık törenlerinde ÇHC'ni temsil etmiştir. Böylelikle ÇHC Güney Sudan'ın bağımsızlığını resmi olarak ilan ettiği gün Güney Sudan ile diplomatik ilişki kurmaya başlamıştır. Bununla birlikte Sudan hükümeti ile yıllar boyu süren ilişkisi ve ikinci iç savaş boyunca Sudan hükümetine sağladığı bilinen askeri yardım nedeniyle ÇHC'nin Güney Sudan ile ilişkilerini geliştirmesi zorlu bir süreç olacaktır. Güney Sudan'ın Sudan'dan ayrılması sonucu petrol üretim tesisleri ve ihraç terminalleri kuzeyde kalırken mevcut petrol rezervlerinin büyük çoğunluğu Güney Sudan'da kalmıştır. Bu durum ÇHC'nin Sudan'da gerçekleştirdiği yatırımları riske sokan bir gelişme olmuştur. Özellikle sınır anlaşmazlıklarıyla ilgili olarak Sudan ve Güney Sudan arasında yaşanan çatışmalar petrol ihracını durma noktasına getirmiştir. ÇHC yatırımlarını koruyabilmek için Sudan hükümeti ile olduğu kadar Güney Sudan hükümeti ile de iyi ilişkiler kurması gerektiğini farkındadır. Güney Sudan hükümetinin ABD ile olan savunma anlaşmaları nedeniyle resmi olarak ÇHC'nin Güney Sudan'a silah satması muhtemel gözükmemektedir. Ancak ÇHC'nin 2008 yılında Güney

Sudan'daki askeri üslere tanklar dâhil askeri malzeme sevkiyatı gerçekleştirdiğine dair gözlemci raporları mevcuttur. (Francis vd., 2012:14) ÇHC Güney Sudan ile ilişkilerini geliştirmek için bir takım girişimlerde bulunmaktadır. Örnek olarak 2013 yılında Güney Sudan'ın sahip olduğu mineral kaynaklarının madencilik haklarının tahsisi için Güney Sudan adına 43 milyon dolarlık bir jeolojik araştırma yapmayı taahhüt etmiştir. (Fitzgerald; 12.03.2014) Benzer şekilde Juba'daki resmi yetkililer ÇHC'nin Juba'da yeni bir havalimanı kurulması için 158 Milyon Avroluk bir kredi vermeyi kabul ettiğini belirtmişlerdir. Resmi kanalın dışında da ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çabalar hız kazanmaktadır. Güney Sudan'da çalışan Çin vatandaşları özellikle başkent Juba'da Çin Dostluğunun simgesi olarak çeşitli okullar ve sağlık klinikleri açmakta ve Çinli yatırımcılar otel ve restoran gibi küçük işletmeler açmaktadırlar. Gelişmeye başlayan ilişkiler dâhilinde ÇHC ve Güney Sudan'lı yetkililer karşılıklı ziyaretlerde bulunmuşlardır. Bunların içinde en önemlilerden birisi Güney Sudan devlet başkanı Kir'in Nisan 2012'de Pekin'e yaptığı ziyarettir. (Embassy of the People's Republic of China in South Sudan; 22.03.2014) Ekim 2012 itibarıyla Güney Sudan'da finansmanını ÇHC'nin sağladığı 60 projenin inşası devam etmektedir. Bu projelerin çoğunu petrol, yol ve köprü inşaatı ve iletişim hatları gibi projeler oluşturmaktadır. (Embassy of the People's Republic of China in South Sudan; 22.03.2014)

Güney Sudan yeni kurulmuş bir devlettir. Yıllarca süren iç savaş ve merkezi Sudan hükümetinin ayrımcı sayılabilecek politikaları nedeniyle Güney Sudan Afrika'daki en az gelişmiş ülkelerden biridir. Güney Sudan'ın her anlamda yatırıma ve gelişmeye ihtiyacı vardır ve buna hızlı bir şekilde gerçekleştirebilecek tek uluslararası oyuncu ÇHC'dir. Birçok Afrika ülkesi gibi ÇHC'nin "müdahil olmama" siyaseti, koşulsuz kredi sağlayabilmesi ve teknik ve finansal yatırım gücü Güney Sudan'a cazip gelmektedir. Her ne kadar geçmişte ÇHC'nin Sudan'a sağladığı destek Güney Sudanlılar için olumsuz bir tecrübe olsa da yeni ve her alanda alt yapıya ve yatırıma ihtiyaç duyan bir devlet olarak yakın gelecekte ÇHC ile ilişkilerin geliştirmesi muhtemeldir. (Fitzgerald; 12.03.2014)

BÖLÜM 3: ÇHC’NİN “MÜDAHİL OLMAMA” SİYASETİNE GELEN ELEŞTİRİLER VE TEPKİLERİN SUDAN ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN ANALİZİ

3.1. Batı’dan Gelen Eleştiriler ve Tepkiler

2000 Yılında Pekin’de gerçekleştirilen ilk FOCAC toplantısından sonra özellikle ekonomik ve ticari alanlarda hızla gelişmeye başlayan ÇHC ile Afrika Devletleri arasındaki ilişkiler ve ÇHC’nin bu kıtada yürüttüğü yatırım ve ekonomik faaliyetler, birçok Batılı devlet tarafından yakından izlemeye başlanmıştır. ÇHC, “müdahil olmama” prensibi temelinde özellikle Sudan, Zimbabve ve Gabon gibi Batı’nın insan hakları ve demokrasi ihlalleri nedeniyle eleştirdiği ve Sudan örneğindeki gibi ekonomik ve siyasi ambargo uyguladığı devletlerle ilişkilerini geliştirmeye başlaması batı’nın ÇHC’nin Afrika’da uyguladığı politikalara eleştirilerini de beraberinde getirmiştir.

3.1.1. ÇHC’nin Afrika’daki Ekonomik ve Siyasi Reformların Önünde Engel Teşkil Etmesi

ÇHC’nin, “Tek Çin” dışında herhangi bir siyasi koşul öne sürmeden birçok Afrika devletine kredi sağlaması, Afrika’da insan hakları ihlallerinin önüne geçilmesi, demokrasinin güçlendirilmesi, devlet kademelerinde yolsuzluğun önlenmesi gibi bir takım ekonomik ve siyasi reformların gerçekleştirilmesini destekleyen ABD’li ve Avrupalı siyasetçiler tarafından endişe ile karşılanmıştır. ABD eski Dışişleri bakanı Hillary Clinton 2012 yılında gerçekleştirdiği Afrika gezisi kapsamında Senegal’de bir üniversitede yaptığı konuşmada ad belirtmeden ÇHC’nin Afrika’da uyguladığı siyaseti eleştirmiştir. Clinton yaptığı konuşmada Afrikalı liderlerin demokrasiyi hedefleyerek kıtadaki en büyük sorun olan yoksulluğu azaltmak ve yaşam şartlarını iyileştirmek için sorumluluk sahibi dış devletlerle işbirliği yapmaları gerektiğini belirtmiştir. (The Guardian; 02.04.2014) ABD eski Dışişleri bakanı Hillary Clinton aynı gezinin Zambiya ayağında ÇHC’nin Afrika’daki faaliyetleri ile ilgili bir soruya verdiği cevapta ÇHC’nin Afrika’daki faaliyetlerini “yeni sömürgecilik” ve “fırsatçılık” olarak tanımlanmıştır. (Krause-Jackson; 02.04.2014) Hillary Clinton, Afrikalı devletlerini “yeni sömürgeciliğe” karşı dikkatli olmaya çağırıldığı bu konuşmada ÇHC’ni hedef alarak şöyle demiştir: “Gelip, doğal kaynakları alıp liderlere ödeme yapıp ayrılmak kolaydır”.

(Krause-Jackson; 02.04.2014) Clinton bu sözleriyle ÇHC'nin eski sömürgeci ülkeler gibi tek amacının doğal kaynaklara sahip olmak olduğunu ima ederek Afrikalı devletleri ÇHC ile olan ilişkilerinde dikkatli olmaları konusunda uyarmıştır. ABD, ÇHC'nin bu yönetimlerin gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerini eleştirme noktasındaki isteksizliğinin ve bu yönetimlere sağladığı ekonomik ve diplomatik desteğin bu yönetimlere Batı'nın kendilerine yönelik empoze etmeye çalıştığı reformları reddetmelerine olanak sağladığını belirtmektedir. (Masud vd., 2013)

Benzer şekilde eski Dünya Bankası Başkanı Paul Wolfowitz, ÇHC'nin Afrika'da "müdahil olmama" siyaseti kapsamında sağladığı siyasi koşulsuz (Tek Çin Hariç) kredilerin Batı'nın Afrika'da yolsuzluğa karşı olan mücadelesini sekteye uğrattığını belirterek bu durumu eleştirmiştir. (Chan-Fishel, 2007:140)

Avrupa Parlamentosu'nun 28 Mart 2008 tarihinde ÇHC'nin "müdahil olmama" prensibi temelinde yürüttüğü Afrika politikası ve etkileri üzerine yayınladığı ayrıntılı raporda, ÇHC'nin Afrika'da gerçekleştirdiği yatırımlarla Afrika'daki yozlaşmış hükümetlerin güçlenmesini ve yönetimde kalmalarına yardımcı olduğu belirtilerek bu durumun Afrika'da demokratik ve şeffaf yönetimlerin gelişimini engellediği belirtilmiştir. (European Parliament; 04.04.2014)

ÇHC'nin Afrikalı devletlere ile ilişki kurarken yönetimdekilerin kim veya nasıl yönetime geldikleri konusundan ziyade gerçekleştirebilecekleri ticaret ve ekonomik kazanım konularına yoğunlaşması eleştirilen noktaların başında gelmektedir. Afrika'daki birçok sivil toplum kuruluşu demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi konularında mücadele ederken ÇHC'nin ekonomik yardımları, Sudan, Çad, Zimbabve gibi devletlerin otoriter yönetimlerinin işbaşında kalmalarını sağlamaktadır. (Askouri, 2007:73) Bu bağlamda ÇHC'nin Afrika'da uyguladığı ve siyasi eleştirmenlerce "fırsatçı" olarak tanımlanan "müdahil olmama" siyasetine en önemli örneklerinden birisi Sudan ile olan ilişkileridir. ÇHC'nin sağladığı askeri ve ekonomik destek olmadan yönetimde kalamayacağı yönündeki açık siyasi göstergelere rağmen Sudan'da El-Beşir liderliğindeki askeri cunta dıştan ve içten gelen tüm tepkilere rağmen yönetimde kalabilmiştir. (Askouri, 2007:74) Bu nedenle birçok batılı uzman ÇHC'nin cunta'ya verdiği destek nedeniyle Sudan'da meydana gelen ve sivil halkın öldürülmesi ve

zorunlu göçe tabi tutulması gibi insan hakları suçlarında ÇHC'nin bizzat payı olduğunu belirtmektedirler. (Askouri, 2007:77)

3.1.2. Batı'nın ÇHC'nin Afrika'daki Otoriter Devletlere Sağladığı Silah Desteği ve Darfur Konusundaki Eleştirileri

Batı devletlerinden gelen önemli eleştirilerden bir diğeri ÇHC'nin Afrika'daki otoriter ve despot yönetimlere sağladığı silah desteği ve Darfur'daki insan hakları ihlallerinin gerçekleştirilmesine olan dolaylı katkısıdır. Bu kapsamda ÇHC'nin Sudan'a gerçekleştirdiği silah satışı en çok eleştiri alan noktalardan birisi olmuştur. Sadece 1996 ile 2003 yılları arasında ÇHC Sudan'a 100 milyon dolardan fazla silah satışı gerçekleştirmiştir. Küçük Silahlar Araştırmasının yayınladığı rapora göre Sudan yönetiminin 2001 ile 2008 arasındaki dönemde satın aldığı küçük ve hafif silahların %72'si ÇHC tarafından satılmıştır. Küçük Silahların Transferini İnceleyen Norveç Girişimi (NISAT) yayınladığı raporda Sudan yönetiminin bu dönemde ÇHC'den 686 milyon dolarlık küçük ve hafif silah aldığını belirtmektedir. Bu silahlara Sudan yönetiminin Güneydeki ayrılıkçı SPLA milisleriyle olan iç savaşta Güneydeki sivillere karşı kullanıldığı rapor edilen savaş jetleri ve saldırı helikopterleri de dâhildir. ÇHC Sudan'a silah satışının durdurulmasına yönelik uluslararası yaptırımlara karşı çıkmış ve Sudan'ın diğer önemli bir silah satıcısı olan Rusya ile beraber 1990'lar boyunca Sudan'a silah satmaya devam etmiştir. (Brown and Sriram, 2008:257)

ÇHC, bu silahların tamamen yasal bir şekilde satıldığını ve hiçbir şekilde Darfur'daki çatışmalarda kullanılmadığını beyan etmiştir. Bununla birlikte bu silahların özellikle Darfur bölgesinde sivillerin öldürülmesi ve tecavüze uğraması gibi insan hakları ihlalleri gerçekleştirmekle suçlanan hükümet yanlısı silahlı milislerince kullanıldığı yönünde Uluslararası Af örgütünden ve diğer gözlemci gruplardan oldukça fazla sayıda rapor vardır. (Saferworld, 2011:51)

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2005 yılında ÇHC'nin olmadığı bir oturumda aldığı 1591 no.lu karar ile Darfur'daki tüm taraflara silah satışını yasaklamıştır. ÇHC bu tarihten sonra Sudan'a sattığı silahların hiçbirinin Darfur'da kullanılmadığı konusunda ısrar etse de Uluslararası Af Örgütü, ÇHC tarafından sağlanan uçakların ve diğer askeri malzemenin Darfur'da kullanıldığı ve özellikle ÇHC'den alınan savaş uçakları ile

bölgede hükümet yanlısı silahlı milislere hava desteği verildiği yönünde raporlar yayınlamıştır. (Brown and Sriram, 2008:258)

3.1.3. ÇHC'nin Sudan'a Desteği ve Darfur Konusunda Batı Kamuoyundan Gelen Tepkiler

ÇHC'nin "müdahil olmama" prensibi çerçevesinde Sudan'daki askeri cuntaya verdiği destek sadece batılı siyasetçiler tarafından değil, batılı sanatçılar ve sivil toplum örgütlerince de çokça eleştirilmiştir. Batı'da George Clooney, Steven Spielberg, Mia Farrow gibi Hollywood ünlüleri ve birçok yazar, sanatçı, üniversite öğrencisi ve sivil toplum kuruluşu temsilcisi ÇHC'nin Darfur'daki ölümleri ve insan hakları ihlallerini önleyebilecek imkânı olduğu halde Sudan yönetimini durdurmamakla suçlamışlar ve Darfur'daki insan hakları ihlallerinde ÇHC'nin de suçlu sayılması gerektiğini belirten kampanyalar yürütmüşlerdir. Bu kampanyanın Pekin'in çok önem verdiği ve kendisi için bir itibar kaynağı olarak gördüğü 2008 Pekin olimpiyatlarının boykot edilmesine yönelik bir kampanya'ya dönüşmesi Pekin yönetimi için oldukça önemli bir endişe kaynağı olmuştur. Pekin'de gerçekleştirilecek Olimpiyatların sanat danışmanı olan Dünyaca ünlü yönetmen Steven Spielberg'in Darfur'da gerçekleştirilen insanlık suçları ve ÇHC'nin bu ülkeye desteği nedeniyle ÇHC'yi protesto için görevinden ayrılması uluslararası kamuoyunda oldukça yankı bulmuş ve ÇHC'yi zor durumda bırakmıştır. (USA Today; 10.04.2014) Birçok batılı ünlünün önderliğinde yürütülen 2008 Pekin olimpiyatlarının boykot kampanyasının yıllardır süren diplomatik çabalardan çok daha etkili olduğu açıktır. Kampanyanın hız kazanması ve olimpiyat tarihinin yaklaşmasıyla beraber ÇHC Sudan yönetimi üstündeki baskısını arttırmış ve sonuç olarak Sudan yönetimi Afrika'daki en büyük BM barış gücü olan UNAMID'in Darfur'da görev yapmasına izin vermiştir. (ABC News; 10.04.2014)

Darfur konusunda Batı tarafından getirilen eleştirilerin temel noktası ÇHC'nin Sudan'ın en büyük ekonomik, ticari ve siyasi ortağı olması noktasındadır. Birleşmiş Milletler Güvenli Konseyindeki veto gücü, gerçekleştirdiği yatırımlar ve sağladığı finansman ve teknik yardım sayesinde ÇHC, kısa zamanda Sudan için hayati bir ülke durumuna gelmiştir. Bu da ÇHC'ne Sudan yönetimi nezdinde önemli bir nüfuzla sahip olmasını sağlamıştır. Bununla beraber ÇHC'nin uzun bir süre sahip olduğu bu nüfuzu Darfur'daki insan haklarının ihlallerinin durdurulması için kullanmamış olması ve tam

tersine BM’de Sudan’a yönelik yaptırımları veto etmiş olması getirilen eleştirilerin ana noktasını oluşturmaktadır.

3.2. Afrika İçinden Gelen Eleştiriler ve Tepkiler

ÇHC’nin uyguladığı “müdahil olmama” siyasetine Afrika’dan gelen tepkiler inceleneceği bu bölümde öncelikle Afrika’nın batı ve Çin’e olan bakış açısını şekillendiren tarihsel ve sosyal olguları incelenmektedir. Zira Afrika’da ÇHC’nin 1990’ların başından itibaren çok hızlı bir şekilde ekonomik, ticari ve hatta askeri açıdan artan mevcudiyetini sadece ÇHC’nin Afrika’ya ve sahip olduğu doğal kaynaklara olan ilgisi ile açıklamak mümkün değildir. Afrika devletlerinin ÇHC’nin öncülüğünde geliştirilen FOCAC platformuna olan ilgisinde ve katılımından da görülebileceği gibi Afrikalı devletler de ÇHC ile işbirliği yapmak konusunda isteklidirler. ÇHC ile Afrikalı devletler arasındaki ilişkiler bu nedenle tek taraflı bir ilişkiden ziyade her iki tarafın da istekli olduğu bir ilişkidir. Bu isteği yaratan arka plandaki olguların incelenmesi ilişkilerdeki gelişmenin nedenlerini daha iyi anlayabilmemiz açısından önemlidir.

Şüphesiz Afrika kıtasının Batı ile ilişkisi olumlu anılarla başlamamıştır. Her ne kadar Batı ve batı kamuoyu belki de bilinç dışı olarak hatırlamak istemese de, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrupalı devletlerin çoğu uzun yıllar Afrika insanını ve Afrika doğal kaynaklarını kölelik başta olmak üzere akla gelebilecek her şekilde sömürmüş ve ırk ayrımcılığı dâhil her türlü aşağılamaya maruz bırakmıştır. Unutulmaması gereken önemli bir nokta bu uygulamaların Güney Afrika’da olduğu gibi çok eski olmayan bir geçmişe kadar devam etmiş olmasıdır. Bütün bu acı süreçlerin Afrika insanının kolektif hafızasında yer etmediğini söylemek ve Afrika’da insanların Batılıların kendilerine yaptıklarını tamamen unuttuklarını söyleyebilmek mümkün değildir. II. Dünya savaşının sona ermesiyle beraber bağımsızlıklarını kazanmaya başlayan Afrika devletleri gelişme için yine tek adres olarak Batı’ya dönmüşlerdir. Ancak Afrika’da, 1990’lara kadar olan gelişime hızına baktığımızda Batılı devletlerin Afrika devletlerinin gelişimine katkıda bulunabildiklerini söylemek zordur. Harvard Üniversitesi, Uluslararası Gelişim Enstitüsü tarafından yayınlanan bir rapor, Sahra Altı Afrika devletlerinin 1965 ile 1990 arasında ki 25 yılı kapsayan dönemde gayri safi yurtiçi hâsıllarının ortalama sadece %0,8 oranında artarken aynı dönemde Afrika dışındaki

gelişen ülkelerin gayri safi yurtiçi hâsılları ortalama %1,8 büyüdüğünü göstermektedir. (Sachs and Warner, 1997)

Afrika devletleri 1990'lardaki geçiş döneminden sonra 2000'li yıllarına başlamasıyla uzun süre içinde buldukları az gelişmişlik döngüsünden kurtulmaya başlamışlardır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra “güney-güney” işbirliği kapsamında ÇHC ve diğer gelişmekte olan devletlerle artan ticari ilişkiler ve Afrika'da başta enerji olmak üzere birçok alanda gerçekleştirilen yatırımlar Afrika'nın içinde bulunduğu az gelişmişlikten kurtulmasında önemli rol oynamıştır. Dünya Bankası'nın 2014 tarihli ekonomik raporu Sahra Altı Afrika devletlerinin 2013 yılında %4,7 olan ortalama büyüme hızının artmaya devam ederek 2014 yılında %5,2 olarak gerçekleşmesinin beklendiğini belirtmektedir. Bu, tüm gelişmekte olan devletlerin 2013 ortalama büyüme hızı olan %3,9'dan yüksektir. (The World Bank; 11.04.2014)

Bununla birlikte Afrika devletlerinin kısa zaman içinde az gelişmişlikten tamamen kurtulabileceklerini söylemek zordur. Günümüzde Afrika ülkelerinin ekonomik göstergeleri iyiye doğru bir gidiş olduğunu gösterse de yıllardır ihmal edilmiş olan eğitim, sağlık, altyapı ve ulaşım gibi temel altyapı eksikliklerinin bir anda tamamlanması mümkün değildir. Bu nedenle 2013 Dünya Ekonomik Durumu adlı raporda belirtilen tüm Dünyadaki en az gelişmiş toplam 48 ülkeden 33'nün halen Afrika kıtasında bulunması tesadüfi değildir. (UN; 12.04.2014)

Avrupalı devletlerinin aksine ÇHC'nin Afrika ile utanç duymasını gerektirecek bir sömürge geçmişi yoktur. Tam tersine ÇHC de Afrikalı devletler gibi Avrupa sömürgeciliğinden payını almış olan ve bu yüzden zorlu dönemler yaşamış olan bir halk ve devlettir. Ancak Afrika'nın aksine ÇHC kendi kaynaklarını kullanarak gelişimini tamamlayabilmiş olması nedeniyle Afrika devletleri için batılı devletlerden daha iyi bir modeldir. Ancak bu durum ilişkilerin gelişimini tek başına açıklamakta yeterli değildir.

Bu noktada ÇHC ile Afrikalı devletler arasındaki ilişkilerin gelişiminin en önemli nedenlerinden birinin ÇHC'nin uyguladığı “müdahil olmama” prensibi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Batılılar genel olarak ÇHC'nin “Müdahil olmama” prensibine ne kadar karşılırsa Afrikalı devletler de tam tersine desteklemektedirler. Temelinde birbirinin işlerine karşılıklı saygı olan bir bakış açısını da yansıtan “müdahil olmama”, Afrika devletlerinin batılılardan genel olarak görmeye alıştıkları ve

her türlü işbirliği için önlerine birçok siyasi ve ekonomik koşul sunulmasından oluşan siyasetten farklıdır. ÇHC'nin Afrika devletlerine finansman sağlarken siyasi herhangi bir koşul öne sürmemesi (Tek Çin koşulu hariç) Afrika liderleri için oldukça cazip gelmektedir. ÇHC'nin işlerine karışmak istemeyen ve müdahaleci olmayan bu yaklaşımı birçok Afrikalı lider ve uzman için Batılıların işlerine yoğun müdahale isteklerinden sonra nefes almaları sağlayan bir gelişme olmuştur. Ayrıca bu durum Afrika devletlerinin batı ile olan ilişkilerinde ellerini rahatlatan bir durum olmuştur. (Saferworld, 2011:13)

ÇHC'nin "müdahil olmama" prensibi ve bu kapsamda siyasi koşulsuz (tek Çin Hariç) finansman sağlaması Afrikalı liderlerin yıllarca gerçekleştirmek isteyip de Batı'nın öne sunduğu siyasi koşullar nedeniyle finansman sağlayamadıkları ve bu nedenle gerçekleştiremedikleri alt yapı projelerini gerçekleştirebilmelerini sağlamıştır. ABD ve müttefikleri tarafından 2.Dünya Savaşından sonra Dünya'da yeni bir ekonomik ve ticari sistem oluşturmak amacıyla kurulan Dünya Bankası, Dünya Ticaret Organizasyonu ve IMF gibi "Bretton Woods" kurumları zamanla zengin "Kuzey" devletlerinin fakir ve gelişmemiş olan "Güney" devletleri ile olan ilişkilerinde kullandıkları ve bu ülkelerin ekonomilerini şekillendirmekte kullandıkları temel araçlardan birisi olmuştur. (Cabello, vd.; 13.04.2014) Zengin "Kuzey" devletleri geliştirmekte olan devletlerin ekonomilerini şekillendirme işlemini bu devletlere sağladıkları kredilere bağladıkları çeşitli ekonomik ve siyasi koşullarla gerçekleştirmektedirler. Kredi talep eden ülkenin devlet yönetiminde yolsuzluğun önüne geçmesi ve "iyi yönetim" sergilemesi, devlet harcamalarında şeffaflık sağlaması, gümrük duvarların indirmesi, eğer uyguluyorsa sosyal güvenlik politikalarında kısıntıya gitmesi, devlete ait üretim teşebbüslerini özelleştirmesi ve fiyatların serbest bırakılması yani ekonomide tam anlamıyla serbest pazar ekonomisinin hayata geçirilmesi en çok öne sürülen ekonomik ve siyasi, koşulların başında gelmektedir. (Cabello, vd.; 13.04.2014)

Bu koşullar özellikle birçok Afrikalı siyasetçi tarafından egemenliğe doğrudan müdahale olarak değerlendirilmiş olsa da Afrikalıların bir bölümü bu koşulları desteklemişler ve bu koşulları ülkelerinin gerekli siyasi, ekonomik ve hatta yargısal reformları gerçekleştirmek için bir fırsat olarak görmüşlerdir. (The Economist; 12.04.2014) Bu koşullarla ilgili Afrika içinden olumlu ve olumsuz görüşler olsa da

yukarıda belirtilen gelişim ve ekonomi rakamlarına bakıldığında Bretton Woods kurumlarının ve koşullu sundukları kredilerin Afrika'nın az gelişmişliğini ortadan kaldırmakta çok başarılı olduğunu söyleyebilmek zordur.

3.2.1. Afrika İçinden Gelen Olumlu Eleştiriler ve Tepkiler

Bu kapsamda ÇHC'nin uyguladığı “müdahil olmama” siyasetine Afrika'dan gelen tepkiler incelediğinde batıdan gelen tepkilerin aksine genelde olumlu oldukları görülmektedir. Birçok Afrikalı lider, siyasetçi ve akademisyen, ÇHC'nin “müdahil olmama” siyasetini, devletlerin birbirinin egemenliğine gösterdiği saygının bir gereği olarak görmekte ve desteklemektedirler. ÇHC'nin karşı devletin işlerine “müdahil olmama” prensibi ve bu kapsamda sağladığı siyasi koşulsuz (Tek Çin hariç) krediler ve işbirliği olanakları sayesinde birçok Afrika lideri, yönetimi bırakmak zorunda kalmadan ülke ekonomilerini istikrarlı hale getirme ve çok gerekli hale gelmiş olan altyapılarını inşa etme fırsatı elde etmiştir. (Rupp, 2008:80) Geleneksel olarak Batı ile Afrika devletleri arasındaki ilişkileri “yukarıdan aşağı” veya “dikey” olarak tabir edebileceğimiz bir yapıda olmuştur. Bu kapsamda Batı yukarıdan bazı koşullar öne sürmekte ve ancak Afrika devletleri bu koşulları yerine getirmeyi kabul ederlerse istedikleri finansal yardımları alabilmekteydiler. Ancak ÇHC'nin “müdahil olmama” siyaseti, ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkileri batı'nın tersine “yatay” bir zemine taşımıştır. Karşılıklı ilişkiler Batı ile ilişkilerde olduğu gibi bir tarafın üstünlüğüne dayanan bir ilişki türünden ziyade her iki tarafın da eşit olarak birbirine yaklaştığı bir yapıya bürünmüştür.

Benzer şekilde Afrikalı liderleri, Batı'nın gelişim için kredi sağlarken işlerine müdahale etmelerine ve insan haklarının iyileştirilmesi gibi siyasi koşullar söne sürmelerini egemenliklerine doğrudan bir müdahale ve sömürgeciliğin devamı olarak görmektedirler. (Alpay, 2009:15) ÇHC'nin “müdahil olmama” siyaseti “iş” ile “siyaseti” birbirinden ayırmıştır. (Large, 2007:160) 2000 Yılından 2012 yılına kadar Senegal Devlet Başkanı olan Abdoulaye Wade, bir forumda yaptığı konuşmada, ÇHC'nin sağladığı siyasi koşulsuz kredilerle Batı dışında bir alternatif oluşturmasıyla Afrika devletlerinin ilk defa Batı'nın müdahaleci siyasetinden kurtulma şansı elde etmelerinden duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Afrikalı liderler ÇHC ile işbirliğini Batı'nın baskısından kurtulmak için bir fırsat olarak görmekte ve desteklemektedirler.

ÇHC'nin 2009 yılında ABD'yi geçerek Afrika'nın en büyük ticari ortağı haline gelmesi ve 2000 yılında sadece 10,5 Milyar Dolar olan Afrika ile ÇHC arasındaki karşılıklı ticaretin 2011 yılına gelindiğinde 166 Milyar Dolara çıkması yine bu olumlu tepkilerin bir sonucudur. (Ighobor; 12.03.2014) ÇHC'nin "Müdahil olmama" prensibi temelinde Afrika devletlerine IMF ve Dünya Bankasının aksine siyasi koşulsuz kredi sunması Afrika devletlerinin çok önemli olan siyasi cesaret de kazandırmıştır. Afrika devletleri ÇHC ile ilişkileri sayesinde IMF ve Dünya Bankası gibi batı kurumlarına ve öne sundukları koşullara hayır diyebilme imkânına sahip olmuşlardır. (Alpay, 2009:15) Mozambik Devlet Başkanı bir konuşmasında söylediği "Biz Afrikalılar Çinlilerin geldiğini görünce onlara hoş geldiniz diyoruz çünkü Çinlilerin yatırımları ve altyapı projeleri bizim yoksullukla mücadele etmemize yardım ediyor" sözü bu noktaya dikkat çekmektedir. (Chan-Fishel, 2007:141)

PEW araştırma merkezinin 2007 yılında Etiyopya, Gana, Fildişi Sahili, Kenya, Mali, Nijerya, Senegal, Güney Afrika, Tanzanya ve Uganda'da toplam 8.471 kişiyle gerçekleştirdiği anket, Afrika kamuoyunda ve halk arasında ÇHC'nin Afrika'daki politikalarına olan tepkiler hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. (PEW; 12.04.2014) Gerçekleştirilen ankette ÇHC ile ilgili olumlu görüş bildiren katılımcıların sayısı olumsuz görüş bildirenlerin yaklaşık 2 katı olmuştur. (Güney Afrika'da bu oran yaklaşık eşit çıkmıştır.) Mali ve Fildişi Sahilinde ankete katılanların %92'si ÇHC ile olumlu görüş bildirmiştir. Senegal ve Kenya'da bu oran %81, Gana, Nijerya ve Etiyopya'da ise %75 olarak ölçülmüştür. Nijerya'da %59 olan bu oranın sadece 1 yıl içinde %75'e çıkması dikkat çekicidir. Yine ankete katılanların büyük çoğunluğu ÇHC'nin ekonomik olarak büyümesini olumlu bulmuştur. Fildişi Sahilinde ankete katılanların %96'sı ÇHC'nin büyümesinin ülkelerinin yararına olduğunu belirtmişlerdir. Mali'de bu oran %93 ve Kenya'da %91 olarak çıkmıştır. Bu oranın en düşük olduğu Güney Afrika'da bile oran %52 olarak ölçülmüştür. Gerçekleştirilen ankete katılanların büyük çoğunluğu ÇHC'nin ülkelere ABD'den daha fazla olumlu katkı gerçekleştirdiğini belirtmişlerdir. Etiyopyalıların %61'i, ÇHC'nin ülkelere olumlu katkı yaptığını belirtmişlerdir. ABD'nin olumlu katkı yaptığını belirtenlerin oranı %33'de kalmıştır. Senegal'de bu oran %86'ya %56 olarak ölçülmüştür. Kenya'da ise %91'e %74 çıkmıştır. (PEW; 12.04.2014)

The China Quarterly adlı dergide yayınlanan ve 2005 ile 2008 arasındaki dönemde 9 Afrika ülkesinde bulunan çeşitli üniversitelerde lisans, lisansüstü, doktora ve akademisyenlerle yapılan bir anketin sonuçları özellikle Afrika'da eğitilmiş insanların ÇHC'nin Afrika'daki faaliyetleri ile ilgili bilgi vermesi açısından önemlidir. Botswana, Mısır, Etiyopya, Gana, Kenya, Nijerya, Güney Afrika, Sudan ve Zambiya'da toplam 1.904 kişi ile yapılan ankette katılımcılara sorulan sorular arasında ÇHC'nin uyguladığı "müdahil olmama" siyaseti ile ilgili görüşleri de vardır. Ankete katılanların %25,7'si ÇHC'nin uyguladığı "müdahil olmama" siyasetinin çok doğru olduğunu belirtmiş, %34,2'si esas olarak iyi olduğunu ancak bazı sorunlar da taşıdığını belirtmiş, %16'sı yarardan çok zararlı olduğunu belirtmiş ve %10,9'u oldukça tehlikeli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %13'ü ise konu ile ilgili bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. (Sautman and Hairong; 13.04.2014) Afrika'da bulunan üniversitelerde gerçekleştirilen bu anketin sonuçlarına baktığımızda özellikle eğitilmiş kesim arasında ÇHC'nin izlemekte olduğu "müdahil olmama" politikasının olumlu karşılandığı görülmektedir. Bu kapsamda "müdahil olmama" politikasını doğru bulan veya bazı sorunlar taşımakla beraber esas olarak iyi olduğunu belirtenlerin toplam oranı yaklaşık %60'tır. Aksine, "müdahil olmama" politikasının Afrika için zararlı veya çok tehlikeli bulanların toplam oranı yaklaşık %27'dir. Bu sonuç Afrika'da ÇHC'nin uyguladığı "müdahil olmama" politikasına yönelik olarak genel olarak olumlu bir bakış açısının olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

3.2.2. Afrika İçinden Gelen Olumsuz Eleştiriler ve Tepkiler

ÇHC'nin Afrika'da yürüttüğü "müdahil olmama" siyaseti ve faaliyetleri ile ilgili olarak her ne kadar genelde olumlu görüşler olsa ÇHC'nin faaliyetleri ile ilgili olumsuz görüş içinde olan Afrikalılar da mevcuttur. Olumsuz görüşler özellikle ÇHC'nin Afrika'da gerçekleştirdiği projelerde çevrenin ve doğanın korunması konusunda yeterince dikkatli olmaması, sağladığı finansal ve silah desteği ile insan hakları ihlalleri ve yolsuzluk gibi olumsuzlukları barındıran "kötü yönetimlere" destek vermesi ve Afrika'dan aldığı ham maddeye karşılık Afrika'ya ucuz Çin malları göndererek Afrika'daki yerli üretime zarar vermesi noktalarında yoğunlaşmaktadır.

3.2.1.1. ÇHC'nin Afrika'daki Ekonomiye ve Yerli Üretime Zarar vermesi

2005 Yılında Pekin'de konuşma yapan Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Kurumu Başkanı konuşmasında, ÇHC ile Afrika arasındaki ticari ilişkilerin ÇHC'nin Afrika'dan ham madde olarak karşılığında Afrika'ya mamul ürün satmak üzere kurulmuş olduğunu ve bunun da aslında sömürgecilikten çok farklı olmadığını belirterek bu durumun sürdürülebilir olmadığını belirtmiştir. (Marks, 2007:5) ÇHC Afrika'dan ithal ettiği ham maddeye karşılık büyük miktarda mamul ürünü Afrika'ya ihraç etmektedir. Afrika'daki birçok yerel pazarda ucuz Çin malları talep görmekte ve bu da daha çok mamul ürünün Afrika'ya ihracına neden olmaktadır. ÇHC'den ithal edilen ve başta hazır giyim, beyaz eşya, elektronik gibi her türlü mamul ürün Afrikalı tüketiciler tarafından çok kaliteli bulunmasa fiyatlarının yerli ürünlere göre çok daha düşük olması nedeniyle çok talep görmektedir. Özellikle Afrika'nın en büyük yerli sektörlerinden birisi olan hazır giyim sektöründe bu durum ciddi olumsuz etkilere neden olmaktadır. ÇHC'den ithal edilen ucuz hazır giyim sektörü ürünleri ile rekabet edemeyen birçok yerli konfeksiyon işletmesi kapanmak ya da işçi çıkartmak zorunda kalmaktadır. Birçok Afrikalı ekonomi uzmanı bu durumun Afrika ekonomisinin üretim kapasitesine zarar vermesi ve işsizliğe neden olması nedeniyle eleştirmektedir. Hatta bazı Afrikalı siyasetçiler ÇHC'nin Afrika'dan ithal ettiği ham maddeyi işleyip mamul mal olarak geri Afrika'ya satmasını yeni bir sömürgecilik döneminin başlangıcı olarak görmekte ve eleştirmektedir. Bu kapsamda 2006 yılında dönemin Güney Afrika Başkanı Thabo Mbeki, ÇHC'yi eski sömürgeci devletler gibi davranmaması konusunda uyarmıştır. (Saferworld, 2011:12)

3.2.1.2. ÇHC'nin Afrika'da “Kötü” Yönetimlere Destek Vermesi

Afrika içinden ÇHC'ne getirilen başka bir eleştiri ÇHC'nin “müdahil olmama” ve “koşulsuz kredi” uygulaması kapsamında Afrika'da özellikle anti-demokratik uygulamaları ile bilinen yönetimlere, yönetime nasıl geldiklerine bakmadan ilişki kurması ve sağladığı ekonomik işbirliği ile bu antidemokratik yönetimlerin yönetimde kalmalarına katkıda bulunmasıdır. (Askouri, 2007:73) Bu kapsamda ÇHC'nin Batı'nın yaptırımlar uyguladığı Zimbabwe ile ekonomik ilişkiler içine girmesi birçok anti demokratik uygulamaları ile bilinen insan hakları savunucularını ve muhaliflerini kaçırıp işkence ile öldürmekle suçlanan Robert Mugabe'ye destek vermesi olarak algılanmıştır.

Benzer şekilde Sudanlı bir siyasi eylemci olan Ali Askouri, Sudan yönetiminin ve ÇHC'nin işbirliği yaparak doğal kaynaklara ulaşabilmek için bazı bölgelerdeki yerli halkı göç etmeye zorladıklarını belirtmektedir. "The East Africa" adlı dergide yayınlanan bir makalede ÇHC'nin ahlaki olarak kör olduğu ve anti demokratik rejimlerle işbirliği yaparken hiçbir ahlaki standardı olmadığı belirtilmektedir. Yine başka bir Kenya'lı yazar, ÇHC'nin uyguladığı "müdahil olmama" siyaseti nedeniyle ÇHC'yi Afrika halk kültüründe birbirini öldüren insanların cesetleri ile beslenmesi ile bilinen sırtlana benzettirmektedir. (Saferworld, 2011:28)

3.2.1.3. ÇHC'nin Afrika'daki Ekonomik Girişimleri Kapsamında Çevreye Verdiği Zarar

ÇHC'nin Afrika'da artan yatırımları ve ekonomik faaliyetleri kapsamında Afrika içinden gelen en önemli eleştirilerden birisi ÇHC'nin, Afrika'da gerçekleştirdiği yatırımlarda ve projelerde çevresel dengelere ve doğal hayatın korunması konusunda gerekli özeni göstermemesidir. ÇHC'li şirketlerin tüm gayretlerini Afrikadaki doğal kaynakların çıkartılması için gösterirken aynı özeni doğal çevrenin korunması için göstermemeleri faaliyet gösterdikleri bölgelerde yerel halk arasından endişe yaratmakta ve eleştirilmektedir. Getirilen eleştirilerden en önemlilerinden birisi Çinli şirketlerin kendi ülkelerinde uyguladıkları ve çevreye ve doğal çevreye hiç özen göstermeyen çalışma yöntemlerini Afrika'da da uygulamak istemeleridir. Çinli İnşaat şirketlerinin yapımını üstlendikleri baraj, hidroelektrik santral, termik santral ve benzeri projelerle ilgili "Çevresel Etki Raporlarına" hazırlarken yeterli özeni göstermemeleri ve çevrenin korunması ile ilgili uluslararası sözleşmelere uygun hareket etmemeleri yine getirilen eleştirilerden bir diğeridir. ÇHC, mevcut ormanlarını koruma altına almak için Çin içinden tomruk üretimini yasaklamıştır. ÇHC Dünya'da en çok tomruk ithal eden devletlerin başında gelmektedir ve ÇHC ithal ettiği tomrukların yaklaşık %70'ini Afrika kıtasında ithal etmektedir. (Masud vd., 2013) ÇHC'nin büyük miktarda ithal ettiği tomrukların içinde büyük miktarda yasa dışı olarak kesilmiş ağaçların da olması Afrika ormanlarının karşı karşıya olduğu tehlikeyi göstermesi açısından önemlidir. Chatham House'un 2010 yılında yayınladığı bir rapor 2000 ile 2008 yılları arasında ÇHC'nin her yıl ortalama 16 ile 24 milyon metreküp arasında yasadışı olarak kesilmiş tomruk ithal ettiğini belirtmektedir. Rapor, bu miktarın ileri sanayileşmiş devletlerin her yıl ithal

ettikleri toplam tomruk miktarından iki kat fazla olduğunu belirtmektedir. (Laurance; 15.04.2014)

Tüm bu tepkilere ve eleştirilere baktığımızda Afrika'da genel olarak ÇHC'ne ve Afrika'da "müdahil olmama" prensibi kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetlere yönelik olumlu tepkiler olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte yukarıda da belirtildiği gibi olumsuz tepkiler ve eleştiriler de mevcuttur. Ancak ÇHC'nin Afrika'daki varlığını ve faaliyetlerini destekleyen kesimin de eleştiren kesimin de karşı çıkamayacakları ve tartışmasız gerçek, ÇHC'nin Afrika'daki mevcudiyetinin, hemen her alandaki faaliyetlerinin bu durumun sonucu olarak Afrika üzerindeki etkisinin özellikle 2000 yılından itibaren muazzam bir gelişim ve büyüme göstermiş olması gerçeğidir.

3.3. Gelen Eleştiriler ile İlgili Olarak ÇHC Yetkililerinden Gelen Açıklamalar

ÇHC'nin 1950'lerin başından beri dış siyasetinin temel yapı taşlarından biri olan "müdahil olmama" siyaseti özellikle 1990'larla beraber ÇHC'nin Afrika'daki ekonomik ve ticari faaliyetlerinin artması ve Afrika'daki mevcudiyetinin daha fazla hissedilmesi ile beraber özellikle Batılı siyasetçiler ve kamuoyu tarafından çokça eleştirilmiştir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi eleştirilerin ana noktası ÇHC'nin "müdahil olmama" prensibi üzerine inşa edilmiş olan dış siyasetinin herhangi bir ahlaki norma bağlı olmadan sadece ÇHC'nin çıkarlarını gözetilerek yürütülmesi noktası üzerine yoğunlaşmıştır. Batılı Siyasetçiler ve uzmanlar, ÇHC'nin yürüttüğü bu siyasetle Afrika'da ekonomik ve ticari ilişki içinde olduğu bazı anti-demokratik ve baskıcı devletlerin yönetimlerini desteklediğini ve böylelikle bu baskıcı ülkelerde yaşayan insanların "iyi yönetim" altında yaşama haklarını engellediği belirtmektedirler.

3.3.1. ÇHC: "Siyasi Reformlar Dıştan Zorlamayla Değil İçten Gelmeli"

ÇHC'li siyasetçiler ve akademisyenler, büyük çoğunluğu Batı'nın hâkimiyeti altında olan küresel medya'da sıkça dile getirilen bu olumsuz eleştirilerin temelinde birçok Batılı'nın "müdahil olmama" siyasetiyle yeterli bilgi sahibi olmamasının yattığını belirtmektedirler. ÇHC'li siyasetçiler, "müdahil olmama" siyasetinin Afrika'da ekonomik ve siyasi reformlara karşı olmadığını belirtmektedirler. Hatta tam aksine ÇHC'nin Afrika devletlerinin "iyi yönetim" ve "sürdürülebilir kalkınma" geliştirme

çabalarını desteklediğinin özellikle vurgulamaktadırlar. ÇHC'nin bu noktada Batıdan farkı bu tür reformların “dış”tan değil “iç”ten gelmesi gerektiği noktasındadır. ÇHC, ABD'nin ve Batı'nın Afrika'da uygulamak istediği gibi dış müdahale ile ve zorla gerçekleştirilecek her türlü reform veya değişimin kalıcı ve başarılı olamayacağını Irak, Afganistan ve diğer birçok örnekte açıkça görüldüğünü belirtmektedir. ÇHC'li siyasetçiler aynı zamanda ekonomik yaptırım ve siyasi boykot gibi uygulamaların devletlerarası ilişkilerde başarılı olmadığını başta kendi devletleri olmak üzere yine birçok örnekte açıkça görüldüğünü belirtmektedirler. ÇHC'nin Afrika özel temsilcisi olan Zhong Jianhua, yaptığı bir açıklamada Dünyanın Afrika devletlerinin kendi gelişim yollarını kendilerinin çizmelerine izin vermesi gerektiğini belirtmiştir.(Seligson; 02.03.2014) ÇHC'nin özel temsilcisi aynı açıklamada ÇHC'nin Afrika'yı her zaman Afrikalıların olarak gördüklerini, Afrikalıların tercihlerine ve kararlarına her zaman saygılı olduklarını özellikle belirtmiştir. Çinlilerin İngilizlerin sömürge yönetimi altındayken İngiliz yöneticiler tarafından sürekli müdahaleye ve aşağılamaya maruz kaldıklarını hatırlatan özel temsilci ÇHC'nin aynı şeyi Afrika insanına yapmayacağını özellikle altını çizmektedir. ÇHC Afrika sorunların çözümünde doğru uygulamanın Afrika sorunlarının Afrikalıların tarafından çözülmesi olduğunu belirtmektedir. ÇHC eski Dışişleri Bakan yardımcısı Zhou Wenzhong 2004 yılında gerçekleştirdiği bir röportajda ÇHC'nin iş ile siyaseti birbirinden ayrı tutmaya çalıştığını ve Afrika'da günümüzde var olan birçok sorunun temelinde Batı devletlerinin bulunduğunu belirtmiştir. Wenzhong, batı devletlerinin Afrika devletlerine hazır olmadıkları halde zorla serbest Pazar ekonomisi ve çok partili demokrasi sistemi empoze etmeye çalıştıklarını belirterek günümüzde Afrika'da yaşanan çatışmalar ve sorunlar için Batıyı suçlamıştır. Wenzhong Batı'nın daha önce kendilerine de uyguladığı ambargo ve boykot uygulamalarına karşı olduklarını da belirtmiştir. (French; 16.04.2014) ÇHC, Afrika'daki “müdahil olmama” ve Afrika'da reformları desteklememe noktasında gelen eleştirilere Afrika Birliği bünyesinde başlatılan NEPAD (New Partnership for Africa's Development) programına verdiği desteği örnek göstererek yanıt vermektedir. Afrika devletlerinin gelişimi için “iyi yönetim” ve siyasi reformlarının gerçekleştirilmesi amacıyla başlatılan Programa 20 Afrika ülkesi katılmıştır. ÇHC, programa katılan Afrika devletlerinde sürdürülebilir büyüme, iyi yönetim, yoksulluğun azaltılması gibi hedefler taşıyan programı dışarıdan

olmayıp Afrika içinden ve Afrikalılarca başlatılan bir program olması nedeniyle FOCAC bünyesinde destek vermektedir.

3.3.2. ÇHC: “Dış Politikada Sorunların Çözümünde Karşılıklı Diyalog Ekonomik ve Siyasi Yaptırımlardan Daha Etkilidir”

ÇHC'nin “müdahil olmama” politikasına yönelik olarak geliştirilen eleştirilerden en önemlilerinden birisi Sudan'ın Darfur sorunu örneğinde olduğu gibi ÇHC'nin “insani yardım” amaçlı olsa bile ev sahibi ülkenin onayı alınmadan dış müdahaleye izin vermemesi olmuştur. ÇHC, konu ile ilgili olarak getirdiği açıklamada, bir ülkeye dışarıdan yapılacak herhangi bir dış müdahalenin yasal ve hukuka uygun olabilmesi için 3 temel koşulun olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin onayıdır. ÇHC, BMGK'nin onayı olmadan bir ülkenin topraklarında gerçekleştirecek her türlü dış müdahalenin kanunsuz olacağını altını çizmektedir. İkinci koşul gerçekleştirilecek müdahalenin ülkenin egemenliğine saygı göstermesi gerektiğidir. Üçüncü koşul ise gerçekleştirilecek müdahalenin ev sahibi ülkenin onayı alındıktan sonra gerçekleştirilmesi gerektiğidir. (Saferworld, 2011:62) Bu nedenle ÇHC, Sudan yönetiminin BM barış gücüne onay verdiği 2007 yılına kadar ABD önderliğinde yürütülen dış müdahale çabalarına destek vermemiştir. ÇHC bu hareketiyle özellikle Batı kamuoyunca çokça eleştirilmiş ve Darfur'da gerçekleştirilen insan hakları ihlallerine ortak olmakla suçlanmıştır. ÇHC'nin Sudan özel temsilcisi Liu Guijin yaptığı bir açıklamada ÇHC'nin batıya sorunların çözümü için zor kullanma dışında da yollar olduğunu anlatmaya çalıştığını belirtmiştir. Büyükelçi, uygulanacak ekonomik yaptırımların durumu kötüleştirmekten ve Sudan yönetimini daha sert bir tutum içine itmekten başka bir işe yaramayacağını altını çizmiştir. ÇHC, diğer devletlerin yönetimleri üzerinde baskı kurmak için ekonomik yaptırımların etkili olmadığına inanmaktadır. (Saferworld, 2011:62) Çinli akademisyenler, ÇHC'nin kendisine özgü olan ve çatışma çözümlerinde uyguladığı düşük profil yaklaşımın, diyalog ve tavsiye yönetiminin Batının uygulamayı tercih ettiği sert siyasi ve ekonomik yaptırımlardan, karşılıklı suçlayıcı kamuoyu açıklamalarından ve siyasi baskıdan daha faydalı olduğunu belirtmektedirler. (Saferworld, 2011:31)

3.3.3. ÇHC: “Müdahil Olmama Politikasına Getirilen Eleştiriler Tek Taraflı”

ÇHC'nin “müdahil olmama” siyaseti ve Afrika'daki faaliyetleri ile ilgili getirilen eleştirilerle ilgili diğer bir tepkisi, özellikle batılılar tarafından ÇHC'ne getirilen eleştirilerin tek taraflı olmasıdır. ÇHC' li yetkililer, Sudan'ın petrollerinde en büyük oyuncunun ÇHC firmaları olmasıyla beraber Malezya'lı, İsveç ve Avusturya firmaları da faaliyet gösterdiklerinin altını çizmektedirler. ÇHC ayrıca batılı şirketlerin komşu Demokratik Kongo Cumhuriyetindeki çatışmalarda payı olduğu bilinmesine rağmen Ruanda'da ve Ogaden bölgesindeki insan hakları ihlalleri yapmakla suçlanan Etiyopya'da faaliyet gösterdiklerini belirtmektedirler. Benzer şekilde Afrika'nın en büyük üçüncü petrol ihracatçısı olan Ekvator Ginesi'nde Devlet Başkanı Obiang yönetiminin insan hakları ihlalleri gerçekleştirmekle suçlanmasına rağmen ABD'nin 12 Milyar Dolarla bu ülkenin en büyük dış yatırımcısı olduğunu altını çizmektedirler. Sadece 2009 yılında bu ülkeden ABD'ye büyük çoğunluğu ham petrol olan 2,36 Milyar Dolarlık ihracat gerçekleştirildiğini hatırlatmaktadır. (Saferworld, 2011:34)

ÇHC, kendilerinin uyguladığı “müdahil olmama” politikasını eleştiren Batı'nın Afrika'da yıllardır uyguladığı “müdahaleci” politikaların Afrika'nın gelişimine sekteye uğrattığını belirtmektedirler. ÇHC, 1980'lerin başından beri ABD'nin ve Avrupa devletlerinin kimi zaman Afrika devletlerine sağladıkları koşullu krediler ve borç geri ödeme planlarıyla ve kimi zamanda da örtülü operasyonlarla doğrudan rejim değişiklikleri gerçekleştirerek bu devletlerin iç işlerine ve gelişimine doğrudan müdahale ettiklerini, bu devletlerin ekonomik kaynaklarını kendi çıkarlarına uygun şekilde kullandıklarını belirtmektedir. Tüm bu müdahil olma ve koşul öne sürme sürecinin sonunda yoksulluğun Afrika'da kronik bir yapıya ulaştığını belirtmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi Dünyadaki en az gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunun Afrika'da olması tesadüfi değildir. ÇHC bu durumun yeni sömürgeciliğe en iyi örneklerden biri olduğunu belirtmektedir. (Wengpin, 2010:161) Bir önceki ÇHC Başbakanı Wen Jiabao yeni sömürgeciliğin asla “Çin'in başını süslemeyeceğini” belirterek Çin'in 110 yıl boyunca sömürgeciliğin kurbanı olduğunu ve bu nedenle sömürgeciliğin kurbanı olmanın ne demek olduğunu iyi bildiklerini belirterek ÇHC'nin sömürgeci niyetleri olduğu suçlamasını kesin bir dille yalanlamıştır. (Alpay, 2009:15)

ÇHC'ne Afrika'da uyguladığı ve temelini “müdahil olmama” prensibinin oluşturduğu siyaset ile ilgili olarak özellikle Batı'dan gelen eleştirilerin çoğunun temelinde aslında bir bakış açısı farkı vardır. Belki de uzun yıllar süren sömürge geçmişinin getirdiği bir alışkanlıkla Batı devletleri, Afrika devletleriyle olan ilişkilerinde koşul süren taraf olmayı adet edinmişlerdir. Bu nedenle Afrika devletleriyle olan ilişkilerini daha çok “dikey” bir zeminde gerçekleştirmek istemektedirler. Bu durum aslında “kuzey-güney” ilişkisine de bir gönderme yapmaktadır. ÇHC ise bir tarafın üstünlüğüne vurgu yapan “dikey” bir ilişki yerine Afrika devletleri ile ilişkilerini “yatay” bir zemin üstünde gerçekleştirmeye çalışmaktadır. (Güney-Güney işbirliği) Birçok durumda Batılılar için anlaşılması zor olan ve sıkça yapılan “müdahil olmama” eleştirilerinin temelinde bu bakış açısı farkının rol oynadığı açıktır. ÇHC bu eleştirilere cevap verirken bu farkın altını çizmeye çalışmaktadır. Bununla beraber Afrika'da her geçen gün artan yatırımları ÇHC'ni gelecekte “müdahil olmama” siyasetini uygularken bazı değişikliklere gitmesini ve belki de yeniden tanımlamasını zorunlu hale getirmektedir. Bu değişimler ve gelecekteki muhtemel etkileri çalışmanın dördüncü bölümünde analiz edilmeye çalışılacaktır.

BÖLÜM 4: ÇHC’NİN AFRİKA’DA UYGULADIĞI “MÜDAHİL OLMAMA” POLİTİKASINI ETKİLEYEN ETKENLER VE GÖZLENMEYE BAŞLANAN DEĞİŞİKLİKLER

4.1. “Müdahil Olmama” Politikasını Etkileyen Faktörler

Özellikle 1990’ların başından itibaren ÇHC’nin izlediği “dışa açılma” politikasına uygun olarak her geçen gün daha çok ÇHC şirketinin ve vatandaşının yatırım, eğitim veya çalışmak için dış ülkelere gitmeye başlamıştır. Günümüzde özellikle Afrika’da yatırım veya çalışmak için çok sayıda ÇHC şirketi ve vatandaşı bulunmaktadır. Afrika’da küçük bir ada ülkesi olan Mauritius’ta bile 30.000 ÇHC vatandaşının ikamet ettiği belirtilmektedir. Yine Sudan’da sadece başkent Hartum’da 16.000’den fazla ÇHC vatandaşının ikamet ettiği belirtilmektedir. Tam sayı kesin olmamakla birlikte Afrika’da toplam 1 milyon ÇHC vatandaşının çalışmak ve yatırım amaçlı olarak yaşadığı tahmin edilmektedir. (ERA, 2009:28) Bu dönemde Afrika’da iş yapan veya yatırım gerçekleştiren Çinli şirketlerin sayısı da hızla artmıştır. 2005 Yılına gelindiğinde Afrika’da iş yapan ÇHC şirketlerinin sayısı 813’e, toplam iş hacmi ise 8 milyar doları geçmiştir. (Anshan, 2012:31) 2010 İtibariyle ÇHC’nin Afrika’daki doğrudan dış yatırımlarının toplamı 32 Milyar doları aşmıştır. (Saferworld, 2011:8)

Çatışmaların yaşandığı istikrarsız bölgelerde yatırım yapan devletlerin er geç çatışmaların içinde kalması kaçınılmaz bir durumdur. ÇHC’nin bu gerçeği Sudan’da yaşadığı acı tecrübelerle öğrenmiştir. Yakın zamana kadar Sudan ile Güney Sudan’ın arasındaki çatışma bölgesinin tam üstünde yer alan ve ÇHC’nin kurduğu petrol tesisleri Sudan ve Güney Sudanlı asilerin arasındaki iç savaşın tam ortasında kalmış ve petrol tesisleri sürekli saldırılar altında kalmışlardır. Hatta 2008 ve 2012 de olduğu gibi zaman zaman tesislerde çalışan Çinli personel kaçırılmış veya ölümlerle tehdit edilmişlerdir. Çatışmalarda petrol tesislerinde çalışanlardan hayatlarını kaybedenler bile olmuştur. Sudan petrolünün büyük bölümünün ÇHC’ne ihraç edilmesi ve Angola’nın aksine Sudan’daki petrolün çıkarılması ve ihraç edilmesinde ÇHC’nin payının çok daha fazla olması Sudan’ı diğer petrol ihraç ettiği ülkelere farklı bir noktaya getirmektedir. Ancak Güney Sudan’ın 2011 yılında Sudan’dan ayrılmasıyla iki ülke arasında başlayan ve Sudan’da bulunan petrol boru hattı kullanım ücreti ile ilgili olarak çıkan anlaşmazlık

ve bunun sonucu olarak Güney Sudan'ın 2011 Aralık ayında petrol üretimini durdurması, ÇHC için zorlu bir sürecin başlangıcı olmuştur. Güney Sudan'ın petrol üretimini kesmesi Sudan, Güney Sudan ve ÇHC'ni doğrudan etkileyen bir gelişmedir. Sudan ve Güney Sudan petrolünün en büyük ortağı ve alıcısı ÇHC'dir, bu nedenle bu iki ülkede oluşabilecek her türlü kriz ÇHC'nin yatırımlarını ve çıkarlarına doğrudan etkilemekte ve zarar vermektedir. Ayrıca bu bölgede ve özellikle petrol üretimi tesislerine yapılacak herhangi bir silahlı saldırının bu tesislerde çok sayıda bulunan Çin'li mühendis ve teknisyene zarar vermesi mümkündür. Nitekim Ocak 2012'de Güney Sudan'a bağlı silahlı gruplar Sudan'daki petrol üretim tesislerinde çalışan 29 Çinli çalışmanı kaçırmışlar, daha sonra araya giren tarafların gayretiyle Şubat'ta serbest bırakılmışlardır. (Francis; 2012:7) ÇHC krizin çözülmesi noktasında gösterdiği gayret ve gerçekleştirdiği faaliyetler, "müdahil olmama" politikasında yeni bir bakış açısı getirdiğinin de bir göstergesi olmuştur.

ÇHC'nin Afrika'nın birçok değişik ülkesiyle ekonomik ve ticari ilişkileri vardır. Yine birçok Afrika ülkesinde milyarlarca doları bulan yatırımları mevcuttur. Bununla beraber ÇHC'nin ilişki içinde olduğu birçok Afrika devletinin birbirleri arasında düşmanca tutum içindedirler ve birçoğu diğerinin topraklarındaki asi silahlı gruplara destek verdikleri bilinmektedir. Bu durum yine ÇHC'nin "müdahil olmama" politikasına doğrudan baskı yapan bir durumdur. Özellikle Afrika ülkeleri komşuları ile olan sorunların çözümünde ÇHC'nin aktif rol oynaması için ÇHC yönetimine talep etmektedir. (Saferworld, 2011:33) Bu durum ÇHC'nin "müdahil olmama" politikasını uygulamasını zorlaştıran etkenlerden yine bir diğeridir. 2013 Aralık ayında Güney Sudan içinde başlayan çatışmalar, ÇHC'nin bölgede gerçekleştirdiği yatırımlarının ne kadar risk altında olduğunu göstermesi açısından önemlidir. ÇHC'nin "müdahil olmama" prensibine rağmen bölgedeki çatışmaların çözümünde neden bu kadar aktif bir politika izlediğini açıklaması yönünden ve "müdahil olmama" prensibinin izlemekte olduğu değişim sürecini göstermesi açısından bahsedilen bu çatışmalar ve beraberindeki riskler önemlidir.

ÇHC Afrika'daki faaliyetlerini arttırdıkça uygulamakta olduğu "müdahil olmama" politikasının gittikçe daha çok eleştiriye maruz kalacağı açıktır. Birçok batılı siyasi uzman, ÇHC'nin, Afrika'daki faaliyetlerinin artmasıyla beraber izlemekte olduğu "müdahil olmama" politikasının ÇHC'ne yetersiz geleceği konusunda hemfikirler.

Günümüzde ÇHC siyasi ve akademik çevrelerinde bile ÇHC'nin dış ilişkilerinde “müdahil olmama” prensibi yerine “daha pozitif terimlerin kullanılmasına yönelik tartışmalar vardır. Örnek olarak Pekin Üniversitesinden Wang Yizhou, “müdahil olmama” politikası yerine “yapıcı müdahale” (Creative Involvement) teriminin kullanılmasını önermektedir. (Anthony, 2012) Özellikle kimi ÇHC'li siyasi uzmanlar Afrika'da hızla artış gösteren ÇHC vatandaşlarının ve yatırımlarının hızla artması ile beraber ÇHC'nin Afrika'da iç sorunlara ve çatışmalara seyirci kalmasının mümkün olmayacağını belirtmektedirler. Aynı çevreler ÇHC'nin izlediği “müdahil olmama” politikasının artık ÇHC'ne fayda sağlamayacağı ve bu nedenle terk edilerek daha aktif bir dış politika izlenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Çinli siyaset uzmanları ÇHC'nin son yıllarda “müdahil olmama” politikası konusunda daha esnek davrandığını ve daha aktif bir dış politika izlemek konusunda istekli davrandığını belirtmektedirler. (Saferworld, 2011:9) Bununla birlikte “müdahil olmama” ve “egemenliğe karşılıklı saygı” ÇHC'nin dış politikasının temel taşlarını oluşturmaya devam edeceklerdir. Özellikle “müdahil olmama” politikasında değişikliğe gidecekse de bu çok yavaş bir süreçte, aşamalı olarak ve sadece belirli özel durumlarda gerçekleşecektir. (Saferworld, 2011:9)

4.2. “Müdahil Olmama” Politikasında Gözlemlenmeye Başlanan Değişiklikler

ÇHC uluslararası arenada her ne kadar “müdahil olmama” politikasına sıkı sıkıya bağlı kalacağını belirtse de Afrika içinde sayıları hızla artan bölgesel ve iç çatışmaların çözümü noktasında daha aktif bir politika izlemeye başlamış ve özellikle insani krizlere yardım boyutunda Birleşmiş Milletler veya Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ile işbirliği yapan bölgesel örgütlere çok daha fazla katkıda bulunmaya başlamıştır.

4.2.1. ÇHC'nin Afrika'daki Çatışmaların Çözümünde Artan Arabuluculuk Faaliyetleri ve Aktif Dış Politikası

ÇHC'nin “müdahil olmama” kapsamında dış politikasında özellikle 2000'li yılların başından itibaren gözlemlenmeye başlanan önemli bir değişiklik, ÇHC'nin çatışma çözümleri noktasında geçmişe kıyasla çok daha fazla aktif olması ve hatta Sudan örneğinde de görüldüğü gibi çözüme ulaşmak için çeşitli baskı unsurlarını kullanmaya başlamasıdır.

Bu duruma en iyi örneklerden birisi ÇHC'nin Darfur'da görev yapacak BM Barış Gücü'ne onay vermesi için izlediği aktif dış politikadır. ÇHC, Sudan yönetiminin ikna edilebilmesi için 2007'den itibaren çok daha aktif bir rol oynamaya başlamış ve bu kapsamda 2007 Mayıs ayında en tecrübeli diplomatlarından biri olan Liu Guijin'i ÇHC özel temsilcisi olarak Sudan yönetiminin Barış gücüne onay vermesine ikna etmek üzere bölgeye göndermiştir. (Saferworld, 2011:31) ÇHC'nin Sudan yönetimini, Darfur'da BM barış gücüne onay vermesi için tüm olumlu girişimlerinin sonuçsuz kalması üzerine sembolik bir adım olarak da olsa Sudan'ı ÇHC'nin öncelikli ticaret yapılacak ülkelere listesinden çıkarılmıştır. Ayrıca ÇHC insani yardımlar dışında Sudan'a sağladığı tüm finansal ve teknik yardımı durdurduğunu belirtmiştir. Bu neredeyse kurulmasından itibaren dış ilişkilerini belirleyen temel unsurun “müdahil olmama” olduğunu belirten ÇHC için oldukça radikal adımlardır ve son yıllarda ÇHC'nin bu politikanın uygulanmasında zaman zaman ne kadar esneklik yaptığını göstermesi açısından önemlidir. ÇHC ile Sudan yönetimi Arasındaki tüm bu yoğun görüşmeler ve ÇHC Başkanı Hu'nun Sudan yönetimi ikna için kişisel gayretleri sonucu Sudan hükümeti BM barış gücünün Darfur'da görevlendirilmesini kabul etmiştir. ÇHC, Sudan hükümetinin onayından sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin diğer üyeleri ile beraber 26.000 kişilik UNAMID barış gücünü bölgeye gönderilmesi yönünde oy kullanmıştır. (Saferworld, 2011:63) ÇHC sadece tasarının geçirilmesine destek vermekle kalmamış, Darfur'da görevlendirilecek BM barış gücünde görev yapmak üzere 315 teknik personeli bölgeye göndermiştir. (Wengpin, 2010:163) ÇHC resmi olarak “müdahil olmama” politikasında herhangi bir değişikliğe gitmediğini belirtse de Darfur sorunun çözümü için izlediği aktif politika ve gayret uluslararası camia tarafından takdirle karşılanmış ve ÇHC izlediği politika ile olumlu eleştiriler almıştır. Barış Gücünden sorumlu Birleşmiş Milletlerin Genel Sekreter Yardımcısı ÇHC'nin Darfur'a Barış Gücü gönderilmesinde “yapıcı bir tutum içinde anahtar rol” oynadığını belirtmiştir. İlave olarak bazı batılı akademisyenler ÇHC'nin Sudan yönetimi üzerinde baskı uygulama konusunda sergilediği tavrın ÇHC'nin Birleşmiş Milletler müdahaleleri kapsamında “müdahil olmama” politikasında bazı esneklikler yapmaya başladığının açık göstergesi olduğunu belirtmişlerdir. (Saferworld, 2011:63) Bununla birlikte ÇHC'nin “müdahil olmama” prensibinde istisnaya giderek Sudan yönetimini BM barış gücünü kabul etmesi yönünde baskı yapmaya başlamasının arkasında 2008

olimpiyatlarına yönelik ortaya çıkan boykot tehlikesinin de rol oynadığını belirtmektedirler.

ÇHC'nin uygulamaya başladığı aktif dış siyasetin bir başka örneği Sudan ve Güney Sudan arasında çıkan anlaşmazlık sonucu Güney Sudan'ın petrol üretimini durdurmasıyla çıkan krizin çözümünde tarafların uzlaştırılması için gösterdiği gayrettir. ÇHC iki devlet arasında arabuluculuk rolüne soyunarak çözüm için iki devlete alternatifler sunmuştur. ÇHC bu kapsamda, Aralık 2011'de en tecrübeli diplomatlarından biri olan Liu Guiji'yi tarafları uzlaştırmak ve sorunun çözümü için bir anlaşmaya vardırarak için özel temsilcisi olarak bölgeye göndermiştir. (Sudan Tribune; 17.04.2014) Tüm bu arabuluculuk gayretleri sonucu Sudan ve Güney Sudan, 12 Mart 2013'de anlaşmaya varmışlar ve Güney Sudan 6 Nisan 2013'de petrol üretimine yeniden başlamıştır. (EIA; 22.04.2014) Bu sorun şimdilik çözüme kavuşmuş olsa da bu krizin hemen akabinde Güney Sudan'ın kendi içinde başlayan iç savaş bölgenin ne kadar istikrarsız olduğunu göstermesi ve ÇHC'nin "müdahil olmama" politikasının sorunların çözümünde zaman zaman ne kadar yetersiz kaldığını göstermesi açısından önemlidir. Çatışmalar nedeniyle ÇHC'nin milyarlarca dolar harcayarak kurduğu petrol tesisleri zarar görmeye başlamış ve petrol üretimi çatışmalar nedeniyle durma noktasına gelmiştir. Bu durum nedeniyle ÇHC, iç savaşın sona erdirilmesi için yine aktif bir politika izlemek zorunda kalmış ve bu kapsamda ÇHC çatışmaların sona erdirilmesi ve arabuluculuk yapması için özel temsilcisini bölgeye göndermiştir.

ÇHC çatışma çözümü faaliyetlerinde özellikle son yıllarda çok daha aktif bir rol almakla beraber ÇHC'li akademisyenler, ÇHC'nin çatışma çözümünde Batı'dan farklı yöntemler izlediğinin altını çizmektedirler. ÇHC uluslararası çatışmaların çözümünde ve BM gibi Uluslararası örgütlere destek noktasında çok daha aktif rol ilemeye başlamış olsa da son yıllarda batı kamuoyunda popüler olmaya başlayan "Koruma Sorumluluğu" (Responsibility to Protect, R2P) benzeri hareketlere ihtiyatlı yaklaşmaktadır. ÇHC Serebrenika ve Ruandadaki gibi katliamların bir daha tekrarlanmaması için uluslararası girişimlere her türlü desteği sağlamaya hazır olduğunu belirtse de, bir ülkeye yapılacak herhangi bir dış müdahalede önce o ülkenin onayını alma şartından vazgeçmemektedir. Ayrıca bazı ÇHC'li siyasetçi ve akademisyenler daha da ileriye giderek batılı devletlerce ortaya çıkarılan R2P gibi kavramların ABD ve Batılı devletleri tarafınca

diğer devletleri işgal etmek için araç olarak kullanabileceği konusunda uyarıda bulunmaktadırlar. ÇHC’li akademisyenler, tüm dış müdahalelerde olduğu gibi, “Koruma Sorumluluğu” (Responsibility to Protect) prensibi doğrultusunda gerçekleştirilecek uluslararası müdahalelerin ancak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin onayının alınmasını temel şart olarak belirtmişlerdir. (Saferworld, 2011:64) Bununla birlikte, ÇHC’nin bu harekettten etkilenecek 2005 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi ve 2006 yılında hazırlanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1674 No.lu yasa tasarısına imza atmış olması Uluslararası insani krizlerin önlenmesi ve çözümü noktasında ÇHC’nin tamamen kayıtsız olmadığını göstermektedir. (Pang, 2008)

ÇHC’nin çatışma çözümleri ve arabuluculuk konusunda tecrübesi olmakla birlikte bu tecrübe ABD ve Batı devletleri düzeyinde değildir. Buna ek olarak ÇHC çatışma çözümünde öncü rol oynama konusunda istekli de değildir. ÇHC bu tür çatışmalarda doğrudan müdahil olmaktan veya taraf durumuna düşmekten kaçınmakta ve Afrika’daki çatışmaların Afrikalılar tarafından çözülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. 2009 Yılında Şarm El Şeyh kentinde gerçekleştirilen FOCAC eylem planında da belirtildiği gibi “ÇHC hükümeti Afrika sorunlarının Afrikalılar tarafından çözülmesi kavramını ve uygulamasını desteklemektedir.” Bununla birlikte ÇHC’nin Afrika’da günden güne artan mevcudiyetiyle birçok çatışmanın çözümünde büyük bir rol oynaması beklenmektedir. (Saferworld, 2011:iii) ÇHC’nin yakın gelecekte dış politikasının en belirleyici özelliklerinden biri olan “müdahil olmama” politikasından vazgeçmesi beklenmemektedir. Bununla birlikte Afrika’da her geçen gün artan ÇHC vatandaşlarının ve yatırımlarının güvenliğinin sağlanması noktasında gelecekte ÇHC’nin Afrika’daki çatışmaların ve krizlerin çözümünde çok daha aktif bir dış politika izleyeceği açıktır.

4.2.2. ÇHC’nin Afrika’daki Barış Gücü Faaliyetlerine Artan Katkısı

ÇHC, Afrika’da kendisine veya vatandaşlarına ait yatırımların ve çıkarlarının korunmasında ve uluslararası anlaşmazlık veya çatışmaların çözümünde Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği gibi uluslararası ve bölgesel örgütlerin oynadığı rolün farkına vararak günümüzde Dünyanın birçok yerinde sayıları hızla artan Çin yatırımlarını ve vatandaşlarının haklarının daha iyi korunabilmesi için bu örgütlerle geçmişe kıyasla çok

daha fazla işbirliği yapmaya başlamıştır. (Pang, 2009) Nisan 2008 itibariyle ÇHC'nin Afrika'daki 7 BM barış gücü görevinde görev yapan personel sayısı 1.457'e ulaşmıştır. Bu barış gücü personelinin 613'ü Sudan'da, 13'ü Fildişi Sahilinde, 581'i Liberya'da, 234'ü Kongo Demokratik Cumhuriyetinde, 2'si Etiyopya'da ve 14'ü Batı Sahra'da ki barış gücü görevlerinde görevlendirilmiştir. (Shinn, 2008; 177) ÇHC 2008 itibariyle BM barış gücü görevlerine en çok katkıda bulunan 12. Ülke olmuştur. Aynı yıl ABD 300 personel ile 43.sıradaydı. BM genel sekreteri Ban Ki Moon, 2007 yılında Batı sahra'daki Barış Gücü'nün komutanlığına ÇHC'li bir general getirmiştir. Bu bir ÇHC subayının bir Barış Gücünü komuta etmesi açısından bir ilk olmuştur ve ÇHC'nin BM ile işbirliğinde kaydettiği gelişmeyi göstermesi açısından önemlidir. (Shinn, 2008; 177) ÇHC'nin BM Barış Gücü görevlerine katılımı kapsamında yine diğer çok önemli bir gelişme ÇHC'nin Mali'deki BM barış gücü görevi olan MINUSMA'ya gerçekleştirdiği katkıdır. ÇHC'nin Aralık 2013'te önce 135 personel ile daha sonra Ocak 2014 ilave 245 personel ile katıldığı bu barış gücü operasyonunun ÇHC için olan önemi, ÇHC'nin bu barış gücü görevi ile birlikte ilk defa BM görevleri kapsamında muharip sınıf askeri personel göndermiş olmasıdır. ÇHC yetkilileri ÇHC'nin ilk defa başka bir ülkenin topraklarında muharip sınıfı askeri kara gücü gönderdiği bu durumun yürütmekte olduğu "müdahil olmama" politikasına ters düşmediğini, çünkü bu askeri gücün Mali hükümetinin onayı ve talebi üzerine gönderildiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte ÇHC'nin bu adımı bir ilk olması ve dış politika kapsamında ÇHC'deki anlayış değişikliğine işaret etmesi açısından önemlidir. (Esterhuyse and Kane, 2014) BM resmi verilerine göre ÇHC'nin Nisan 2014 itibariyle büyük çoğunluğu Afrika'daki barış gücü görevlerinde görev yapan 2180 personeli bulunmaktadır. Bu sayı BM Güvenlik Konseyindeki diğer daimi üyelerinden fazladır. (United Nations; 17.04.2014)

ÇHC'nin uluslararası düzeyde barış ve güvenlik çabalarına katılımının ve gerçekleştirmeye başladığı işbirliklerinin diğer önemli bir örneği ÇHC donanmasının Aden Körfezi ve Somali açıklarındaki çok uluslu deniz Korsanlığı ile mücadele eden ortak deniz gücü ile gerçekleştirdiği işbirliğidir. ÇHC ortak deniz gücüne resmi olarak katılmamakla beraber bölgede korsanlığa karşı yürütülen mücadeleye savaş gemileri ile destek vermektedir. Bu, ÇHC'nin Afrika'da BM görevleri dışındaki ilk askeri operasyon olması açısından önemlidir. ÇHC donanmasının yürüttüğü bu görev kapsamında bazı ÇHC askeri yetkilileri, bu bölgedeki deniz görevlerinin daha iyi

yürütülebilmesi için Doğu Afrika'da sürekli bir deniz üssü kurulması yönündeki öneri getirmişlerdir. Böyle bir teklifin dile getirilmiş olması ÇHC'deki süper güç olma yolunda gelecekte izleyeceği askeri ve dış politikayla ilgili fikir vermesi açısından önemlidir. (Saferworld, 2011:40) ÇHC'nin Aden körfezinde ve Somali açıklarında savaş gemileri ile korsanlıkla mücadele için gerçekleştirdiği bu operasyon ÇHC'nin küresel bir güç rolüne hazırlanması ve küresel bir güç olarak uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında sorumluluklarını yerine getirme kararlılığını bir işareti olarak önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

ÇHC, özellikle 1970'lerin sonundan itibaren efsanevi lideri ve ekonomik kalkınmanın mimarı sayılan Deng Xiaoping öncülüğünde başlayan ekonomik kalkınma hareketi ve modernizasyon hamlesi ile büyük bir atılım gerçekleştirerek günümüzde bölgesel bir güçten küresel bir güce dönüşen bir devlet haline gelmiştir. ÇHC, günümüzde başta gelir adaletsizliği, rüşvet ve yolsuzluk, çevre kirliliği ve etnik sorunlar gibi önemli siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunlarla karşı karşıya olsa da, 1 milyardan fazla nüfusu, BM Güvenli Konseyindeki veto gücü, yaklaşık 3 trilyon dolarlık döviz rezervi ve ABD'den sonra Dünyanın en büyük 2. Ekonomisi ile süper güce dönüşme süreci hızla devam eden bir devlettir. ÇHC, bu süper güce dönüşüm sürecinde kendisini siyasi, ekonomik ve askeri olmak üzere her alanda gerçekleştirdiği atılımlarla hazırlamaktadır. Ekim 2012'de Çin Komünist Partisinin 18.Kongresinde lider kadrosu değişen ÇHC, Xi Jinping'in başa gelmesiyle küresel güç olma isteğini ve kararlılığını birçok ortamda çok daha sesli olarak dillendirmeye başlamıştır. ÇHC küresel bir süper güç olma yolunda hızla ilerlerken uluslararası camiada saygınlık ve itibar elde etme faaliyetlerine de ağırlık vermeye başlamıştır. ÇHC'nin 2008'de olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapması, yürüttüğü uzay çalışmaları ve Çin tersanelerinde inşası bitmiş olan ve inşası devam eden uçak gemileri bu faaliyetlerden sadece birkaçıdır. ÇHC, yürüttüğü bu faaliyetlerle uluslararası camiadaki saygınlığını ve gücünü arttırmayı hedeflemektedir. ÇHC'nin yeni lideri Xi Jinping Çin toplumunu da unutmamış ve "Çin Rüyası" adlı ülküsünü konuşmalarında sık sık dile getirerek toplumu da bu yeni duruma psikolojik olarak hazırlamaya çalışmaktadır. Jinping, ÇHC vatandaşlarını eski içe dönük Çin'in yerine Dünyanın her yerinde ekonomik ve ticari ve hatta askeri faaliyetleri olan yeni bir süper gücün vatandaşları olmak hedefine yönlendirmeye çalışmaktadır. ÇHC'nin Afrika Devletleri ile olan ilişkilerini geliştirmesi ve stratejik ortaklık noktasına taşıması ÇHC'nin adına "Çin Rüyası" adı verilen küresel süper güç olma yolundaki en önemli adımlarından biridir. Bu ilişkilerin gelişiminde ÇHC'nin uyguladığı "müdahil olmama" politikası ve bu çerçevede sağladığı siyasi koşulsuz krediler anahtar rol oynamıştır. Bu nedenle de ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkilerin gelişimini inceleyen bu çalışmada ÇHC'nin "müdahil olmama" politikası üzerinde en çok durulan konuların başında gelmiştir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde ÇHC ile Afrika Devletleri arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişimi ve ilişkilerde günümüzde ulaşılan nokta incelenmiştir. Bu kapsamda son on yılda ortalama %9'luk büyüme hızı yakalayan ÇHC'nin, büyüyen ekonomisinin en önemli iki ihtiyacı olan ham madde ve yeni pazarlar arayışında batı devletlerinin yıllarca uyguladıkları müdahaleci siyaset ve sağladıkları koşullu yardım ve kredilerle zor durumda bıraktıkları ve çoğunlukla ihmal ettikleri Afrika devletlerine yönelme süreci incelenmiştir. Bu kapsamda, ÇHC'nin 1990'ların başından itibaren uygulanmaya başladığı “dışa açılma” politikası doğrultusunda diplomatik, ekonomik ve ticari olarak bu bölgeye yoğunlaştığı görülmüştür. Ayrıca ÇHC'nin uyguladığı “müdahil olmama” siyasetinin ve Afrika devletlerine sağladığı siyasi koşulsuz kredilerin ÇHC'nin Dünya'nın bu bölgesinde kendisine oldukça önemli ve etkili bir yer edinmesini sağladığı görülmüştür. Çalışmada, Batı'nın yönetimindeki Bretton Woods kurumlarının Afrika'daki yoksulluk ve az gelişmişlikle mücadelede başarısız olduğunu düşünen birçok Afrikalının, ÇHC'nin Afrika'daki faaliyetlerini yatırımlarını memnuniyetle karşıladığı ve ÇHC'ni özellikle “müdahil olmama” prensibi temelinde sağladığı “koşulsuz kredilerle” Afrika'daki az gelişmişliğin ortadan kaldırılmasında umut olarak gördüğü tespit edilmiştir. ÇHC'nin Afrika devletleri ile 2000 yılında sadece 10.5 Milyar Dolar olan karşılıklı ticaretini sadece 11 yılda 2011 yılında 160 Milyar Dolara çıkartarak Afrika'nın en büyük ticari ortağı haline gelmesi ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkilerini gelişim hızını göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışmada ayrıca ilişkilerde yaşanan hızlı gelişimde çok önemli bir payı olan ve 2000 Yılında ÇHC'nin öncülüğünde kurulan FOCAC platformu ilişkilerin sadece ticari değil ama her alanda kurumsallaşmasını sağlayarak ÇHC ile Afrika devletleri arasındaki ilişkilerin “stratejik ortaklık” düzeyine çıkarılmasında önemli bir rol oynadığı görülmüştür. ÇHC bu dönemde sadece ticari ilişkilerini geliştirmekle kalmamış, Afrika'nın özellikle en çok ihtiyaç duyduğu ve uzun yıllardır ihmal edilmiş olan alt yapı projelerinin inşası için kimi zaman milyar dolarlık krediler sağlayarak uzun yıllardır ihmal edilmiş olan ve bölgedeki az gelişmişliğin en önemli etkenlerinden biri olan alt yapı eksikliğinin giderilmesinde önemli rol oynamıştır. Yine bu çalışmada Çinli inşaat firmalarınca inşa edilen ve enerji, su ve ulaşım gibi temel alt yapı hizmetlerini kapsayan bu projeler Afrikalı insanın günlük hayatında doğrudan olumlu etki yapmış ve bu da ÇHC'nin Afrika'daki insanlar üzerindeki imajını ve itibarını önemli ölçüde artırdığı görülmüştür.

Çalışmanın ikinci bölümünde ÇHC'nin dış politikasında izlediği “müdahil olmama” politikasının ortaya çıkış süreci incelenerek ÇHC'nin dış ilişkilerinde uyguladığı bu politikanın Afrika devletleri ile ilişkilerin gelişmesinde ve ÇHC'nin Afrika'nın en büyük ticari ortağı olmasında oynadığı rol incelenmiştir. Bu rol incelenirken ÇHC'nin Afrika'da en yoğun olarak ilişki içinde olduğu Sudan ile ilişkiler ayrıntılı olarak üzerinde durulan noktalardan birisi olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde ABD ve diğer Batılı devletlerin, Darfur'daki insan hakları ihlalleri ve uluslararası terör bağlantısı şüphesiyle ekonomik ve siyasi ilişkilerini kestikleri Sudan yönetiminin ÇHC ile yaklaşma süreci incelenmiştir. Bu kapsamda Batı'nın ekonomik ve siyasi boykotu nedeniyle özellikle ekonomik olarak zor durumda kalan Sudan'ın içine girdiği ekonomik ve siyasi krizden çımasını sağlayabilecek güce sahip olan Batı dışındaki tek güç olarak kurtarıcı olarak ÇHC'ne yönelme süreci analiz edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise ÇHC'nin uyguladığı “Müdahil Olmama” politikasına ABD ve Avrupa Birliği gibi diğer önemli küresel oyuncuların gösterdikleri tepkiler ve eleştiriler ile birlikte Afrika içinden gelen tepkiler ve eleştiriler ile ÇHC yetkililerin bu eleştirilere getirdikleri yanıtlar incelenmiştir. Özellikle Batı'dan gelen tepkilerin incelenmesinde Sudan ve Darfur örneği üzerinde durularak bu konuda gelen eleştiriler incelenmeye çalışılmıştır. Yine bu bölümde Çin'in uyguladığı ekonomik, siyasi, ticari ve askeri politikalara Afrika içinden gelen olumlu ve olumsuz tepkiler incelenmiştir. ÇHC yetkililerin “müdahil olmama” politikasına gelen eleştirilere verdikleri yanıtlar yine ele alınan konulardan olmuştur. Bu bölümde ÇHC'nin “müdahil olmama” politikasına yönelik olarak Batı'dan genelde olumsuz tepkiler ve eleştiriler geldiği görülmüştür. Afrika içinden gelen tepkiler incelendiğinde bazı olumsuz tepkilerin gelmesiyle beraber gelen tepkilerin ve eleştirilerin genelde olumlu olduğu görülmüştür.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ÇHC'nin Afrika'da sürekli artan mevcudiyetinin “müdahil olmama” siyaseti üzerindeki muhtemel etkileri ile beraber özellikle ÇHC cephesinde öne çıkmaya başlayan ve ÇHC'nin uzun yıllardır uyguladığı “müdahil olmama” politikasını gözden geçirmeye neden olan etkenler incelenmiştir. Üzerinde durulan etkenlerden en önemlileri saygı duyulan bir küresel güç olma hedefinde yürüyen ÇHC'nin uluslararası arenadaki imajı ile ilgili endişeleri, diğeri ise ÇHC'nin özellikle son yıllarda daha çok risk altına girmeye başlayan Afrika'da mevcut yatırımlarını ve vatandaşlarını koruma ihtiyacı olmuştur. Bu bölümde küresel bir güç

olma yolunda hızla ilerleyen ÇHC'nin diğer devletlerle olan ilişkilerinde daha "sorumlu" davranması ve uluslararası krizlerin çözümünde daha etkin rol oynaması için özellikle Batı ülkelerinden gelen baskının ÇHC'yi daha aktif bir dış politika izlemeye ittiği görülmüştür. Bununla birlikte ÇHC yetkililerinin, hemen her platformda, ÇHC'nin geçmişte olduğu gibi gelecekte de "müdahil olmama" prensibine sadık kalacağını ve egemenliğine karşılıklı saygının bir unsuru olarak dış ilişkilerinde bu prensipten vazgeçmeyeceğini ısrarla vurguladıkları görülmüştür. ÇHC'nin bu vurgusunun Afrika'da birçok gelişmekte olan ülkeyi memnun ettiği görülmüştür. ÇHC'nin "müdahil olmama" prensibine sadık kalacağını ısrarla belirtmesinin bir nedeninin diğer devletlerin kendi iç işlerine müdahale etmelerine engel olmak ve gelişmekte olan ülkelerle olan ilişkilerini iyi tutmak istemesi olduğu görülmüştür. Bu bölümde ayrıca ÇHC'nin dış politikasında iki önemli değişiklik gözlenmeye başlanmıştır. Bunlardan ilki ÇHC'nin BM ve Afrika Birliği gibi uluslararası ve bölgesel örgütlere çok daha fazla destek vermeye başlaması ve ÇHC'nin Afrika'daki ve diğer bölgelerdeki çatışmaların ve sorunların çözümü için daha aktif bir politika izlemesidir. ÇHC li yetkililerin bu durumun "müdahil olmama" prensibine ters düşmediğini özellikle belirtmekte olsalar da ÇHC'nin uyguladığı "müdahil olmama" politikasında esneklikler göstermeye başlamış olması yine bu bölümde varılan sonuçlardan birisi olmuştur.

ÇHC'nin küresel bir süper güç olma yolundaki ilerleyişi devam etmektedir. Günümüzde ABD'nin sahip olduğu düzeyde bir süper güç olabilecek belki de tek aday ülke ÇHC'dir. ÇHC bu konuda çok yol kat etmiştir ancak halen kat etmesi gereken uzun bir yol vardır. ÇHC, gerçekleştirdiği bu gelişim ve değişim sürecinde kimi zaman sorunlarla karşılaşmakta ve dersler çıkarmaktadır. Afrika ile olan ilişkileri bu kapsamda çok önemlidir zira ÇHC Afrika ile olan siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerinde çok büyük başarılar elde etmişse de Sudan örneğinde olduğu gibi önemli dersler de edinmiştir. ÇHC, Başkan Xi Jinping'in bahsettiği "Çin Rüyasını" gerçekleştirecek ve küresel bir güç olarak Dünya sahnesinde saygın bir şekilde tekrar yükselecekse Dünya'daki ve özellikle hemen her alanda yakın ilişki içinde olduğu Afrika'daki sorunlara ve çatışmalara seyirci kalamayacağını anlamıştır. Bununla birlikte ÇHC'nin özellikle gelişmekte olan ülkelerle ilişkilerinin geliştirmesinde ve bu kapsamda çok önemli kazanımlar elde etmesini sağlayan "müdahil olmama" politikasından yakın bir zamanda vazgeçmeyeceği de anlaşılmaktadır. Pragmatik bir bakış açısından

bakıldığında ÇHC'nin fayda sağladığı sürece “müdahil olmama” politikasına devam edeceğini söylemek mümkündür. Ancak zaman zaman Sudan örneğinde olduğu gibi özellikle yatırımlarının ve çıkarlarının tehlikeye girdiği durumlarda ÇHC'nin “müdahil olmama” politikasında bazı esnekliklere giderek daha aktif bir politika uygulayacağı açıktır.

KAYNAKÇA

ABC News; (2007), “Sudan accepts UN resolution on Darfur force”,

<http://www.abc.net.au/news/2007-08-01/sudan-accepts-un-resolution-on-darfur-force/2519616>, 10.04.2014.

African Economic Outlook; (2014), “Trade Policies and Regional Integration in Africa”, http://www.africaneconomicoutlook.org/en/outlook/trade_policies/, 04.03.2013.

ALPAY, Yalın, (2009), “Çin Afrika’da ne Yapıyor”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 14. ss.6-15

ANSHAN, Li, L.Haifang, P.Huaqiong, Z.Aiping, H.Wenping; (2012), “FOCAC Twelve Years Later”, Discussion Paper 74, Peking University, School of International Studies and Nordiska Afrikainstitutet, Upsala, pp.31-60

ANTHONY, Ross; (2012), “Future Directions for China’s Engagement in Africa’s Peace and Security”, China-Africa Relations 2012 Annual report, Center for Chinese Studies, Stellenbosch, South Africa.

ASKOURI, Ali;(2007),”China’s Investment in Sudan: Displacing Villages and Destroying Communities”, Editörler: MANJI, F., ve S.Marks, “African Perspectives on China”, Fahamu, Oxford, pp.72-77

BBC Türkçe; (2012), “ABD savunma bütçesinde dev kesinti”,

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/01/120105_us_defence_cut.shtml, 07.02.2014.

BBC; (2012), “African Union opens Chinese-funded HQ in Ethiopia”,

<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-16770932>, 10.03.2014.

BBC; (2012), “ÇHC’nin Ekonomik Mucizesi, <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-20069627>, 06.02.2014.

BBC; (2014), “China to build new East Africa railway line”,

<http://www.bbc.com/news/world-africa-27368877>, 10.03.2014.

BBC; (2014), “South Sudan Profile”, <http://www.bbc.com/news/world-africa-14069082>, 24.03.2014.

BBC; (2014), “South Sudan Rivals Kiir and Machar Agree Peace Deal”, <http://www.bbc.com/news/world-africa-27352902>, 26.04.2014.

BBC; (2014), “South Sudan Sides’ Recruit 9.000 Children to Fight”, <http://www.bbc.com/news/world-africa-27220244>, 24.03.2014.

BRAUTIGAM, Deborah, (2009), “The Dragon’s Gift, The Real Story of China in Africa”, Oxford University Press, Oxford. Pp.64-149

BROADMAN, Harry G; (2007), “Africa’s Silk Road, China and India’s New Economic Frontier”, The World Bank, Washington, p.2

BROWN, Stephen and C. L. Sriram ,(2008), “China’s Role in Human Rights Abuses in Africa: Clarifying Issues of Culpability”, Editor: ROTBERG, Robert I, “China into Africa”, Brooking Institution Press, Washington, pp.257-258

CABELLO, D., F.Sekulova, D.Schmidt; (2008),”World Bank Conditionalities”, Editor: Joshua Craze
http://www.aseed.net/pdfs/ASEED_Report_on_Worldbank_Conditionalities.pdf,
13.04.2014.

ÇEVİKALP, Mesut; (2013), “Ejder’in Rüyası”, Aksiyon, Sayı: 967, Haziran, s.42

CHAN-FISHEL, Michelle; (2007),”Environmental Impact: More of the Same?”, Editors: MANJI, F., and S.Marks, “African Perspectives on China”, Fahamu, Oxford, pp.140-141

China Daily; (2014), “China adds 3.2m cars in first two months”,
http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/motoring/2014-03/20/content_17363009.htm,
08.02.2014.

CIA; (2014), “The World Factbook”, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/od.html>, 24.03.2014.

CISSE, D., ve Yejuo Kim; (2014), “China and Africa: Shifting Gears and new Challenges”, Center for Chinese Studies, Annual Report 2013, Stellenbosch University, South Africa.

CISSE,D; (2012), “FOCAC: trade, investments and aid in China-Africa relations”, http://www.ccs.org.za/wp-content/uploads/2012/05/FOCAC_Policy-Briefing_tradeinvest_final.pdf, 12.03.2014.

COHEN, Tom; (2013), “South Sudan: What’s Going On”, <http://edition.cnn.com/2013/12/24/politics/south-sudan-explainer/>, 25.04.2013.

COPNNAL, James; (2013), “Darfur Conflict: Sudan’s Bloody Stalemate”, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-africa-22336600>, 22.03.2014.

DAVID, Leonard; (2013), “China Lands On The Moon: Historic Robotic Lunar Landing Includes 1st Chinese Rover”, <http://www.space.com/23968-china-moon-rover-historic-lunar-landing.html>, 05.02.2013

EIA, U.S. Energy Information Administration; (2014), “China”, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH>, 08.02.2014.

EIA, U.S. Energy Information Administration; (2014), “Sudan and South Sudan”, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=su>, 22.04.2014.

Embassy of the People’s Republic of China in the Republic of Liberia; (2000), “Chronicle of FOCAC”, <http://lr.china-embassy.org/eng/sghdhzxxx/t625129.htm>, 10.03.2014.

Embassy of the People's Republic of China in South Sudan; (2012), “Sino-South Sudan Political exchanges”, <http://ss.chineseembassy.org/eng/sbgx/zjjw/>, 22.03.2014.

ERA; (2009),”China in Africa, A strategic Overview”, Executive Research Associates Ltd., p.28

ESTERHUYSE, Harrie and Moctar Kane; (2014),”China-Mali Relationship: Finding Mutual Benefit Between Unequal Partners”, Policy Briefing, Center for Chinese Studies, Stellenbosh University, South Africa.

European Parliament; (2008), “Motion For a European Parliament Resolution on China’s Policy in Africa”, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0080+0+DOC+XML+V0//EN>, 04.04.2014.

FITZGERALG, Mary; (2013), “Oil Key to South Sudan’s Fledgling Relationship with China”, <http://www.irishtimes.com/news/world/africa/oil-key-to-south-sudan-s-fledgling-relationship-with-china-1.1633469>, 12.03.2014.

FOCAC; (2009), “Beijing Declaration of the Forum on China-Africa Cooperation”, <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/ltada/dyjbzjhy/DOC12009/t606796.htm>, 10.03.2014.

FOCAC; (2009), “Forum on china-Africa Cooperation Sharm-El Sheikh Action Plan (2010-2012)”, <http://www.focac.org/eng/ltada/dsjbzjhy/hywj/t626387.htm>, 10.03.2014.

FOCAC; (2010), “China's Role in Africa”, <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/zfgx/dfzc/t689653.htm>, 12.03.2014.

FOCAC; (2012), “The Fifth Ministerial Conference of the Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2013-2015)”, <http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzjhys/hywj/t954620.htm>, 11.03.2014.

FRANCIS, C., P.Madasamy, S.Sokkary, S.You; (2012), “China and the Sudan-South Sudan Oil Fee Impasse”, Introduction to Chinese Policy, Pub.716, April, pp.4-17

FRENCH, Howard D.:(2004), “China in Africa: All Trade, With No Political Baggage”, <http://www.nytimes.com/2004/08/08/international/asia/08china.html>, 16.04.2014.

GRIMM, Sven ve Yejoo Kim, (2013), “The Gambia defecting from Taiwan – Misunderstanding the “One China” policy? “, http://www.ccs.org.za/wp-content/uploads/2013/11/CCS_Commentary_One_China_Gambia_YK.pdf, 08.02.2014.

HAIFANG, Liu; (2009), “China’s Development Cooperation with Africa: Historical and Cultural Perspectives”, Editörler: CHERU, Fantu ve C.OBI, The Rise of China and India in Africa, Zed Books.

ICC; (2009), “ICC issues a Waarrant of Arrest for Omar Al Bashir, President Of Sudan”, http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/pr

[ess%20releases/Pages/icc%20issues%20a%20warrant%20of%20arrest%20for%20omar%20al%20bashir%20president%20of%20sudan.aspx](http://www.iccnw.org/press%20releases/Pages/icc%20issues%20a%20warrant%20of%20arrest%20for%20omar%20al%20bashir%20president%20of%20sudan.aspx), 22.03.2014.

IGHOBOR, Kingsley; (2013), “China in the heart of Africa”,
<http://www.un.org/africarenewal/magazine/january-2013/china-heart-africa>,
12.03.2014.

İKİZ, Osman; (2013), “SIPRI: Rusya ve Çin silahlanmaya hız verdi”, BBC Türkçe,
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/04/130415_sipri_silahlanma.shtml,
06.02.2014.

JIANG, Wenran; (2008), “China’s Emerging Strategic Partnerships in Africa”, Editör:
ROTBERG, Robert I., “China into Africa”, Brooking Institution Press, Washington
D.C.,pp.53-56

KRAUSE-JACKSON, Flavia; (2011), “Clinton Chastises China on Internet, African
‘New Colonialism’”, <http://www.bloomberg.com/news/2011-06-11/clinton-chastises-china-on-internet-african-new-colonialism-.html>, 02.04.2014.

KUMAR, Akshaya; (2014), “Darfur, the Genocide America Forgot”,
<http://america.aljazeera.com/opinions/2014/4/darfur-genocide-unitedstatessudanjanjaweed.html>, 23.03.2014.

LARGE, D., (2007), “As the Beginning Ends:China’s Return to Africa”, Editors:
MANJI, F., ve S.Marks, Fahamu, “African Perspectives on China”, Oxford, pp.154-160

LAURANCE, William; (2011), “China’s Appetite for Wood Takes a Heavy Toll on
Forests”,
http://e360.yale.edu/feature/chinas_appetite_for_wood_takes_a_heavy_toll_on_forests/2465/, 15.04.2014.

LEE, H, Dan Shalmon; (2008), “Searching For Oil: China’s Oil Strategies in Africa”,
Editor: ROTBERG, Robert I., “China into Africa”, Brooking Institution Press,
Washington D.C., pp.119-125

MANJİi Firoza ; (2007), “African Perspectives on China”, Editörler: MANJİ, F., ve
S.Marks, Fahamu, Oxford.

MARKS, S.; (2007), "Introduction", Editors: MANJI, F., ve S.Marks, "African Perspectives on China", Fahamu, Oxford, p.5

MARU, M.T.; (2013), "China-Africa Relations Democracy and Delivery", <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2013/04/201343011415424904.htm>, 10.03.2014.

MASUD, M.H., H.U.Ahmed, M.R.Mostafa, A.H.Choudry; (2013), "Politics of Economy: The Case of China's Involvement in Africa", Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol.4, No.1, January 2013, Ocak.

PANG, Zhongying; (2009), "China's Non-Intervention Question", Global Responsibility to Protect 1, Martinus Nijhoff Publishers,

PEW Research Center; (2006), "America's Image Slips, But Allies Share U.S. Concerns Over Iran, Hamas", <http://www.pewglobal.org/2006/06/13/americas-image-slips-but-allies-share-us-concerns-over-iran-hamas/>, 10.03.2014.

PEW Research Center; (2007), "Global Unease With Major World Powers", <http://pewglobal.org/files/pdf/256.pdf>, 12.04.2014.

RICE, Xan; (2011), "China's Economic Invasion of Africa", <http://www.theguardian.com/world/2011/feb/06/chinas-economic-invasion-of-africa>, 10.02.2014.

ROCHA, John; (2007), "A New Frontier in the Exploitation of Africa's Natural Resources: The Emergence of China", Editörler: MANJI, F., ve S.Marks, "African Perspectives on China", Fahamu, Oxford, p.21

ROTBURG, Robert I., (2008), "China into Africa", Brooking Institution Press, Washington D.C.,p.5

ROTBURG, Robert I.,(2008), "China's Quest for Resources, Opportunities, and Influence in Africa", Editör: ROTBURG, Robert I, "China into Africa", Brooking Institution Press, Washington, s.158.

RUPP, Stephanie; (2008), "Africa and China: Engaging Postcolonial Interdependencies", Editor: ROTBURG, Robert I, "China into Africa", Brooking Institution Press, Washington, p.80

- OBIORAH, Ndubisi; (2007), “Who’s Afraid of China in Africa? Towards an African Civil Society Perspective on China-Africa Relations”, Editors: MANJI, F., ve S.Marks, Fahamu, “African Perspectives on China”, Oxford, pp.40-44
- SACHA, J.D. and A.M.Warner; (1997), “Sources of Slow Growth in African Economies”, Journal of African Economies, December 1997, Volume 6, Number 3, pp. 335-376
- SAFERWORLD; (2011), “China’s Growing Role in African Peace and Security”, pp.8-64
- SAUTMAN, Barry, Yan Hairong; (2009), “African Perspectives on China–Africa Links”,
http://repository.lib.polyu.edu.hk/jspui/bitstream/10397/5415/1/African%20Perspectives_CQ.doc.pdf, 13.04.2014.
- SELIGSON, Sudan, (2012), “China and Africa: A Love Story?”,
<http://www.bu.edu/today/2012/china-and-africa-a-love-story/>, 02.03.2014.
- SHINN, David H.,(2008), “Military and Security Relations:China, Africa, and the Rest of the World”, Editör: ROTBERG, Robert I, “China into Africa”, Brooking Institution Press, Washington, pp.158-177
- Sudan Tribune; (2011), “China dispatches envoy to Sudan with proposals over oil”,
<http://www.sudantribune.com/spip.php?article40915>, 17.04.2014.
- Sudan Vision; (2014), “Sudan China Historical relationship”,
<http://news.sudanvisiondaily.com/details.html?rsnpid=222487>, 12.03.2014
- Sudan Vision; (2014), “The Sudanese Chinese Relations Glorious Past and Bright Future”,
<http://news.sudanvisiondaily.com/details.html?rsnpid=228544>, 12.03.2014.
- The Economist; (2013), “Conditional aid, Carrots all round, A controversial approach to helping poor countries seems to work after all”,
<http://www.economist.com/news/international/21572754-controversial-approach-helping-poor-countries-seems-work-after-all-carrots-all>, 12.04.2014.

The Economist; (2013), "More Than Minerals",
<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21574012-chinese-trade-africa-keeps-growing-fears-neocolonialism-are-overdone-more>, 07.02.2014.

The Economist; (2014), "Africa and China",
<http://www.economist.com/debate/overview/165>, 10.03.2014.

The Guardian; (2012), "Chinese State Media Slam Hillary Clinton's Speech in Africa",
<http://www.theguardian.com/world/2012/aug/03/hillary-clinton-china-africa-investment>, 02.04.2014.

The United Nations and Darfur; (2007), "Factsheet",
http://www.un.org/News/dh/infocus/sudan/fact_sheet.pdf, 14.03.2014.

The World Bank; (2014), "Africa's Growth Set to Reach 5.2 percent in 2014 With Strong Investment Growth and Household Spending",
<http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2014/04/07/africas-growth-set-to-reach-52-percent-in-2014-with-strong-investment-growth-and-household-spending>, 11.04.2014.

THOMPSON, Drew, (2005), "China's Soft Power in Africa", China Brief, Vol.5, Sayı:21, Ekim.

UNAMID; (2014), "UNAMID Facts and Figures",
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/facts.shtml>, 24.03.2014.

United Human Rights Council; (2014), "Genocide in Darfur",
<http://www.unitedhumanrights.org/genocide/genocide-in-sudan.htm>, 17.03.2014.

United Nations; (2013), "World Economic Situation and Prospects 2013",
http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2013country_class.pdf, 12.04.2014.

United Nations; (2014), "Contributors to United Nations Peace Keeping Operations",
http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2014/apr14_1.pdf, 17.04.2014.

USA Today; (2008), "Hollywood star George Clooney pressures Olympic sponsor over Darfur",
http://usatoday30.usatoday.com/sports/olympics/2008-03-11-2948569539_x.htm, 10.04.2014.

WENGPIN, He; (2010), “The Darfur Issue, a New Test for China’s Africa Policy”,
Editors: CHERU, Fantu and Cyril Obi, The Rise Of China and India in Africa, Zed
Books, London,p.163

Worldbank; (2012), <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>,
09.02.2014.

ÖZGEÇMİŞ

1974 Yılında Kuşadası'nda doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Ankara'da tamamladı. 1997 Yılında Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'nin İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden lisans derecesiyle mezun oldu. 1998 Yılında İngilizce Öğretmeni olarak Milli Eğitim Bakanlığında çalışmaya başladı. 2009 Yılında İngilizce Okutmanı olarak Yalova Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü Başkanlığında çalışmaya başladı. 2011 yılında Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nın, Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne Tezli Yüksek Lisans öğrencisi olarak kabul edildi.